

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання. № 278-279, серпень-вересень, 2017

І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...

Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнишан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Румунські версії Шевченкового «Кавказу» – «огнистої інвективи проти темного царства» (І. Франко)
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка (5.3)
- ❖ Проза Михайла Михайлюка
- ❖ Українські відповідники «ключів» вербального генія
- ❖ «Лорана» – перший роман в українській літературі Румунії
- ❖ Історична довідка про «Великий терор»
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXXIII). Фольклористика
- ❖ Зеленеє жито, зелене, хорошії гості у мене...
- ❖ Ронделі Омеляна Лупула
- ❖ Буковинські трафунки
- ❖ Палаючий колодязь (П'єса)
- ❖ Оповідання: Криниця
Почекай, Боже!
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели)
З. Михайло Косован
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Шановні викладачі!
Шановні батьки!
Дорогі наші учні!

У цей святковий день, як і протягом всього року, ми думкою та душею поряд з Вами. Знаєте, що застосування на практиці права на навчання на своїй материнській мові, яке забезпечується Конституцією Румунії, має і конкретні проблеми, які нам треба подолати. Це наш, провладу Союзу українців Румунії, обов'язок пізнати ці проблеми та боротися для їх вирішення.

Таким чином, за декілька місяців нам разом із Міністерством освіти вдалося знайти вихід для вирішення проблем, з якими ми боремося вже більше років, стосовно підручників з української мови та отримати конкретні обіцяння щодо вирішення інших проблем, пов'язаних з українським навчанням у Румунії.

У жовтні місяці ц.р. Союзом українців Румунії разом із Міністерством освіти планується організувати конференцію, де будуть проаналізовані всі потреби українського навчання, а також досягнення/недосягнення протягом 2016-2017 шкільного року.

З глибокою повагою бажаємо вам успіхів у новому навчальному році, любові до нашої української мови і культури та широких просторів у новому світі, двері до якого відкриє вам навчання.

Голова Союзу українців Румунії,
Депутат Парламенту Румунії
Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНСЬКІ ВЕРСІЇ ШЕВЧЕНКОВОГО «КАВКАЗУ» - «ОГНИСТОЇ ІНКЕКТИВИ ПРОТИ ТЕМНОГО ЦАРСТВА» (І. ФРАНКО)

За числом румунських перекладів, поема Тараса Шевченка «Кавказ» знаходилась би на третьому місці, перед вступною «увертюрою» «Реве та стогне Дніпр широкий» балади «Причинна», «увертюра», перекладена досі три рази і представлена в липневому цьогорічному числі «Нашого голосу», оскільки «Кавказ» був перекладений до тепер чотири рази. До раніших версій, яких перекладачі, правдоподібно, вважали завершеними, як версії Віктора Тулбуре (1990 р.)¹, Стеліана Ґруї (1993 р.)² та Іона Козмея (2011 р.)³, й які будуть розглянуті в даній статті, добавився і недавній, четвертий, переклад 2008 р. Івана Непогоди⁴.

Перед тим, як перейти до огляду перекладних румунських версій «Кавказу», доречним, гадаємо, буде пригадати читачам, а собі взяти за вихідну основу безпомилні судження Івана Франка про «справу знайомлення ширшої європейської публіки з творами української літератури»: «Справа, – відзначав Франко, – без сумніву, важна, але й не легка, особливо, коли ходить про перекладання таких наскрізь національних і своєрідних творів, як Шевченкові. Незвичайна простота Шевченкового вислову, його мальовничість та натуральність ваблять перекладача, але разом доводять

його до розпуки, коли він хоче своїм перекладом передати не лише механічно значення українських віршів, але хоч приблизно українську мелодичність, враження, яке робить оригінал. Се почували всі ті, кому доводилось перекладати Шевченка на яку-небудь іншу мову, і ніде краще, як на нашій Кобзарі, не справдовується італійська приповідка: traduttore – traditore (перекладач – се зрадник). З дотодішніх перекладів «Шевченкових поезій на різні мови, – акцентував Франко, – можна вибрати дуже небагато таких, що дають вірне поняття про його стиль і роблять враження хоч трохи близьке до оригіналу».

Слідуюче відзначення Франка – найдоречніший підхід до аналізу румунських версій «Кавказу»: «Ті, що перекладали Шевченка на неслов'янські мови (в цьому випадку – румунська мова – І.Р.), бачили відразу, що вповні вірно передати і зміст, і форму Шевченкових віршів буде їм неможливо, і для того зрікалися або одного, або другого: або перекладали свobodно, пильнуючи поперед усього, щоб переклад робив хоч трохи те саме враження, як оригінал, або посвячуючи (жертвуючи – І.Р.) риму або навіть віршову форму, щоб передати якомога докладніше сам текст». (Продовження на 4 с.)

РУМУНСЬКІ ВЕРСІЇ ШЕВЧЕНКОВОГО «КАВКАЗУ» - «ОГНИСТОЇ ІНВЕКТИВИ ПРОТИ ТЕМНОГО ЦАРСТВА» (І. ФРАНКО)

(Продовження з 3 с.)

По цій другій лінії пішов німецький перекладач Каверау, «зладивши прегарний, хоч неримований переклад». Д. Шпойнарівський у книжечці німецьких перекладів із Шевченка («Schewtschenkos ausgewählte Gedichte» – «Вибрані поезії Шевченка», Чернівці, 1904 р.) «пішов іншою дорогою і перекладає, як каже в титулі, «mit Beibehaltung des Versmasses und des Reimes» («Зберігаючи розмір і риму»). Деякі твори, «особливо дрібні, ліричні, – відзначає Франко, – удалися д. Шпойнарівському не зле», «але більша частина перекладів (...) не робить поетичного враження оригіналу». «Щоб заховати розмір і риму перекладач посвячує (жертвує – І.Р.) докладність передачі оригіналу, посвячує його простоту, мелодійність і грацію, а головне – заколює (вбиває – І.Р.) на тім вівтарі німецьку мову», перекладаючи Шевченка «на неможливий, страховинний німецький жаргон, який у кожного, хто привик читати німецькі вірші, може збудити тільки регіт, а в дальшій ряді нехить до нашого поета»⁵.

Відрадними усіх чотирьох румунських версій «Кавказу» є такі аспекти: збереження його композиції, складеної з 178 віршових рядків; відтворення (з певними відхиленнями від оригіналу) широкої панорами життя в Російській імперії за допомогою викривально-ліричних монологів, звернених до різних адресатів, та за допомогою безлічі внутрішніх планів і переходів. Запримітним є також намагання перекладачів зберегти художні особливості оригіналу.

Відзначене Франком намагання Шпойнарівського зберегти (у своїх перекладах Шевченка німецькою мовою) розмір і риму наявне і в румунських версіях «Кавказу». Значна частина поеми написана чотиристопним ямбом, названим дослідниками «викривальним ямбом». Як було вказано в попередніх статтях на тему румунських перекладів з Шевченка, у поетових віршах ритмічний акцент не завжди припадає на парні (сильні) склади, що конкретизується пірихієм, а це значно урізноманітнює шевченківську ритмомелодію за допомогою різних модуляцій, надаючи їй відмінної музичності чи кантিলени, як виражався Джордже Калінеску про своєрідність мелосу поезій Міхая Емінеску.

Отож, з приємністю констатується, що румунські версії «Заповіту» використовувалися, як і Шевченком, моделюючого пірихія, відтворюють, взагалі, музичальне звучання оригіналу, як це можна констатувати з перекладу Козмея:

U ⊥ / U ⊥ / U ⊥ / U ⊥ / U
Не нам / на прю / з то- бо- / ю ста- / ти

U U /
Nu-i drept / să ne / cer- tăm / cu ti- / ne
Не нам / ді- ла / тво- ї / су- дить
U U / U U / U
Și fap- / te- le / să-ți ju- / de- căm
Нам тіль- / ки пла- / кать, пла- / кать, пла- / кать
⊥
Ne es- / te dat / me- reu / a plân / ge
U / U ⊥
І хліб / на- су- / щий за- / мі- сить
U U / U U / U ⊥
Și râi- / nea să / o / fră- mân- / tăm
/ U U /
Кро- ва- / вим по- / том і / сльо- за- / ми
⊥
Cu la- / crimi și / su- dori / de sân- / ge.

Румунські версії «Кавказу» наочно підтверджують думку, що, відповідно їхнім підходам, перекладачі, в основному, поділяються на дві групи. До першої групи входять Віктор Тулбуре і Стеліан Ґруя. В їхніх перекладах більше поетичної фантазії. Змагаючись із Шевченком у поетичному «поєдинку», вони, зокрема Віктор Тулбуре, подібно легендарному Боянові зі «Слова про Ігорів похід», «мислями розтікаються» в зображенні того чи іншого факту тощо. До другої групи перекладачів входять Іон Козмея та Іван Непогода, які намагаються якнайточніше перекласти на румунську мову текст поеми. У переважній мірі це властиве Іону Козмесеві, перекладачі якого відомий дописувач до «Нашого голосу» вважає значним кроком вперед їх наближення до Шевченкових оригіналів, а сучасний журналіст Еміл Сіміон уважає Козмея «найкращим перекладачем національного поета України Тараса Шевченка»⁶, на противагу того факту, що і в його перекладах є чимало недоробків, які можна запримітити при паралельному читанні оригіналу й перекладу добрим знавцем обох мов і своєрідностей поетичної експресії.

Поряд з Козмеєм, румунським поетом, до другої групи перекладачів «Кавказу» зачислено й Івана Непогоду, автора поезій «славнозвісної», але промовистої своїм заголовком збірки «Крапля в морі» й інших ненадрукованих його збірок-«крапель» (тобто з тим же заголовком, що вже цим викликає усмішку в читача), про якого невідомо, чи писав що-небудь порумунському, тим менше поезію чи прозу, але його взято до уваги по-простому завдяки фактові перекладу ним «Заповіту», що слід згадати для повноти інформації. У перекладі Непогоди, крім відтворення 178-ї віршової композиції, особливо запримітним є його строге старання за всяку ціну зберегти систему римунання,

яка запримітно сприймається слухом, наче випромінена рентгеном «драбинка» (поезії Непогоди – це, взагалі, віршовані «драбинки»), чим, зазвичай, відтворюється шевченківське поетичне звучання. Але це здобувається, як писав Франко про переклади Шпойнарівського, жертвуванням докладності оригіналу, створюючись враження, що перекладений текст форсовано «накинута» на кістяк-«драбинку» тільки з помітним пильнуванням того, щоб не «розвалити» поетичну структуру, «злячу», наче випромінену рентгеном, з-під напластованого напад перекладу. В перекладі Непогоди багато неясних виразів (замість Шевченкових зовсім недвозначних, простих) та неточностей, а то і спотворень. Шевченкове «Коли одпочити/ Ляжеш, боже, утомлений?/ І нам даси житу!» – це Непогодове «Dacă n-ai face?/ Hodinește-te, tu, Doamne,/ Dă și nouă pace!» («Якщо б не робув? [що?!; може, «не працював би» – І.Р.] Одпочинь ти, Боже, Дай і нам спокій!»; румунський вираз «a da pace cuiva» – це «не турбувати кого-небудь»). Шевченкове «Боримся – побореме! / Вам бог помагає!» – це, мовляв: «Luptați – victoria-i cu voi, / Domnul e departe!» («Боримся – перемога за вами, / Бог далеко!»), тобто він не з борцями і не допомагає їм). Шевченкові прості вирази Непогода занадто «знижує», перекладаючи їх прозаїчними виразами, яких місце не в поезії (а в мовленні просторіких людей), які, як оцінював Франко вирази Шпойнарівського, можуть викликати в румунського читача тільки «нехить до нашого поета», наприклад: «Vulturul-i scobește coaste» («Орел довбе йому ребра»); але рум. дієслово *a scobi* має зовсім інше значення: 1/ Робити діру; 2/ колупати в носі; «Нам тільки сакля очі коле» у Непогоди – це «Ne roade-o boală:/ Bordeiuл [лексема, сприйнята, напевно, від Віктора Тулбуре – І.Р.] stă ca osu-n gât», тобто «Нас заїдає хвороба:/ Бурдей застряє, як кістка в горлі»; «Усі ми в золоті і голі» – це «În aur toți [речення без дієслова, чого в рум. мові не допускається – І.Р.] – și-n pielea goală»; в румунській літературі, зокрема в поезії, вживається тотожний шевченківському «голі» відповідник «goi», наприклад, у синтагмі «flămânzi și goi» («голодні й голі»), яка спрямовує увагу читача до приличного метафоричного значення слова «голі», а не, скоріше, до неприличного, сороміцького «догола роздягнути». Подібними синтагматичними «перлинами» рясніє весь переклад. А до того, Іван Серединчук-Непогода, який зовсім не писав румунських поезій (одного разу, коли накинулись на нього після прочитаного на якійсь бухарестській літстудії за, ніби, ним написаного порумунськи вірша, він, ехидно усміхнувшись, обізвав «нападників» неуками, бо, сам зізнався, вірш належить комусь іншому і був надрукований в бухарестському провідному журналі «Contemporanul»). Наскільки відомо, Непогода досі ні не перекладав на румунську мову, зразу ж взявшись за переклад з Шевченка, допустившись багато

помилку (неузгоджень, неправильних синтаксичних керувань, браку дієслів-присудків, означених та неозначених артиклів тощо) і недоробків, чим майже «заколов», тобто убив румунську мову, як виразився Франко про переклад Шпойнарівського.

Співучасниками-компетиторами в бажано достовірній передачі румунською мовою «Кавказу» Тараса Шевченка зі всім тим, що йому власиве (композиція, художні особливості, ідейний зміст) осталося троє: Віктор Тулбуре, Стеліан Ґруя та Іон Козмея, які наче змагаються між собою, а всі троє разом – з Шевченком. Як вже було сказано, у перших двох більше фантазії, зокрема у Вікторі Тулбуре, який часто допускається поетичного «розчинювання» Шевченкової «незвичайної простоти, мальовничості та натуральності» (І.Франко), а в Іона Козмея переважає розсудливість і прагнення якнайточнішої передачі поеми, завдяки чому складається враження, що в його версії часто відчувається «тиск» оригіналу, а, може, подібне враження породжується його неможливістю «відсторонитися» у румунському перекладі від рідного мовного, хоча і діалектного сприймання (сам же зізнався, що знає діалектну українську мову, деякі слова і вирази якої, нажалі не знав), що, з іншої сторони, ставить під сумнів граматичну форму ряду його румунських синтагматичних конструкцій.

Огляд румунських версій «Кавказу» цих трьох перекладачів крізь призму вищевказаних їхніх перекладацьких підходів, правдоподібно, зацікавить і шановних читачів «Нашого голосу».

Хоча «Кавказ» у повній мірі не є власне поемою, бо не має героїв, сюжету, епічних картин та епізодів, а складений з циклу ораторських, агітаційно-закличних монологів, звернених до різних адресатів і сповнених наскрізь ліричних, філософських й емоційних інтонацій, дослідники вважають, що і в цьому творі наявні складові моменти, властиві епічному творові.

Передачу першого моменту, експозиції поеми – романтичного зображення величі Кавказьких гір, похмурих й оповитих темними хмарами і засіяних горем та полтих кров'ю горців («За горами гори, хмарою повиті, / Засіяні горем, кровію политі») найпоетичнішим «злетом» здійснив Віктор Тулбуре, уміло оминувши, здається, неперекладне Шевченкове просте й натуральне «За горами гори...» і підсилив емоційну наснагу не менш поетичною добавкою-перифразою: «Munți cu fruntea-n nouri, munți scâlțați în sânge, / În veșmânt de piatră jalea voastră plânge» («Гори з чолом в хмарах, гори у крові скупані, / У кам'яних шатах туга ваша плаче»). «Спотикнувшись» на неперекладному Шевченковому «За горами гори...» та переставивши непрямі додатки дієслова *zasіяni*, Ґруя теж художньо відтворив дану картину, вживши поетові вирази та слова, крім одного добавленого (*fiogi* – *дрожі*):

(Продовження на 6 с.)

РУМУНСЬКІ ВЕРСІЇ ШЕВЧЕНКОВОГО «КАВКАЗУ» - «ОГНИСТОЇ ІНВЕКТИВИ ПРОТИ ТЕМНОГО ЦАРСТВА» (І. ФРАНКО)

(Продовження з 5 с.)

«*Dură dealuri – munții înfășați în nori, / Semănați cu sânge, jale și fiori*» («За горбаму – гори, хмарами повиті, / Засіяні кров'ю, печаллю та дровами»). Найточніше переклав це Козмей, але із за «тиску» рими замінив повиті (хмарою гори) невідповідним дієсловом *stuscae* (хмара гори): «*Dură munți stau munții, nourul îi strânge, / Semănați cu jale și stropiți cu sânge*» («За горами стоять гори, хмара їх *стускає*, / Засіяні горем/печаллю і кров'ю политі»).

В подальших 16 рядках у всіх трьох перекладних версіях відтворено образ Прометей-символа незламності кавказьких горців, взагалі – народів царської Росії, їхню життєдайність, але, як було сказано вище, властивими кожному перекладацькими підходами.

У версії Тулбуре весь даний пасаж – це суцільний переспів, в якому Шевченкові доречні «пунктири» стосовно безсмертності народів Росії, від імені яких поет виступає, вживаючи присвійний прикметник *наша*, живучості їхньої крові, яку кат «не вип'є», замінено поетичними загальниками: «*Un vultur năprasnic / Inima-i mânăncă (...)... curge sânge... / Viața-i neînfrântă. / Viața moartea-nvinge. / Sufletul nu moare! / Libertatea-i vie!*» («Жахливий орел» «Його серце з'їдає (...)... тече кров... / Життя непоборне. / Життя смерть перемагає. / Душа не вмирає! / Воля є живою»). Підкреслення Шевченком того, що «неситий не виоре на дні моря поле», «не скує душі живої... / ні не понесе слави бога» замінено гарно «вилитим», але теж недоречним загальником з невідповідними дієсловами (замість *n-o să-ndoaie* (не зігне/згорбить) можна було вжити (якби не заважало число складів) відповідне шевченківському *n-o să-ncătușeze* (= не скує: «*Poți să faci din mare / Pântec de câmpie? / Lanțul n-o să-ndoaie / Sufletul, cuvântul. / Nalta-n slăvi văpaie / N-o va stinge vântul*» («Хіба з надра моря/ Зробиш рівнину? / Ланцюг не згорбить/зігне/ Душу, слово. / Високу в славі полумінь / Вітер не погасить»)). А в перекладі Ґруї – власна інтерпретація цього: слово *серце* замінено словом *людина* (*otul*), *неситого* прямо названо *царем* (розуміється, царем Росії – І.Р.): «*Țarul n-o să are...*» («Цар не оратиме...»), а замість «*Неситий не понесе слави бога...*» подано: «*Цар (...)* не може знищити душу живу, ні слово, / Бо йому бог не прощає, / Бог не спить, пильнує» («*Țarul (...)* / *Suflet viu nu poate, / Nici cuvânt să sfarme, / Dumnezeu nu-l iartă, / Dumnezeu nu doarme*»).

У передачі зав'язки поеми («*Не нам на прою з тобою стати*» до «*А поки що течуть ріки / Кроваві ріки!*») – розмірковування Шевченка над стражданнями, припущеннями гнобителів та засуджування пасивності простого люду, окрім кількох відхилень від оригіналу,

як добавки Віктора Тулбуре (замість трикратного «*тільки плакать*» – перекладне «*Життя наше – це собачий плач*» («*E viața noastră plâns de câine*»); замість «*правда наша п'яна спить*» – «*правда наша спить у хмарах...*» («*Dreptatea noastră doarme-n nori*»), Ґруєвої заміни оригінального «*Не нам на прою...*» на особисте «*Я*» (правдоподібно, авторське Шевченкове – І.Р.) – «*Я, Боже, не сварюся з тобою...*» («*Eu, Doamne, nu mă cert cu tine...*»), окрім Козмеевої заміни слова *Бог* словом *володар* (*stăpân*), крім неправильного перекладу синтагми «*лягло костьми*» – синтагмою означальною «*cei costelivi*» («*ті худі, худорляві*») та синтагми «*... батькових, старих, кровавих*» – синтагмою «*... старих і батьків*» («*... plânsul de bătrâni și tați...*»), – перекладач, можливо, не знав, що в народній творчості й у Шевченка *старий* – це майже постійний епітет іменника *батько*), слід зупинитись над моментом звертання поета до Бога, сприйняте, як показує Магдаліна Куцок⁷, з 43-го псалму, обробку якого Шевченко здійснив у грудні 1845 р., коли написав і поему «Кавказ». У псалмі його автор звертається до Бога й питає, доки він спатиме, відвертаючи обличчя від страждань і бідності народу. Шевченко, – акцентує Магдаліна Куцок, – у зверненні до Бога «спонукує його до протилежного: щоб (...) заснув, щоб могла прокинутись правда народу»: «*Коли одпочити / Ляжеш, Боже, утомлений? / І нам даси жити!*» Цю ідею Тулбуре передав з відтінком сумніву: «*Чи не даси коли-небудь нам поки, / О, Боже, вільними щоб жити?*» («*Ai să ne dai vreodată pace, / O, Doamne, liberi să trăim?*»). Ґруя запитується: «*А ти у спочинку / Як довго будеш, батьку? / І нам дай спокою!*» («*Iar tu întru odihnă, / Cât o să fii, părinte? / Și nouă dă-ne tihnă*»). А Козмей запитує володаря, не як Шевченко Бога, «*коли одпочине*», бо «*і нам буде краще*» («*Iar tu, stăpâne, / Când te-i odihni și pouă / Ne va fi mai bine?*»), запитання, що вміщає певну долю невизначеності. За винятком приблизного еквіваленту Козмея («*Luptați – biruiți, iar domnul / Vă binecuvântă!*» – «*Боротися – переможете, а Бог / Вас благословляє!*»), Шевченкового крилатого «*Боротися – побороете, / Вам Бог помагає!*» у Ґруї немає, а тільки *боже благословіння* (похідний вираз Козмея, мабуть, від Ґруї – І.Р.) «*великих героїв*», а у Віктора Тулбуре «*Хоробрих з надвоє зламаною шаблею*» поет закликає не зовсім крилатим виразом «*Ідіть у бію: ви переможете!*» («*Mergeți în luptă: veți învinge!*»).

Переклад кульмінації поеми-монологу-звернення російського колонізатора до кавказьких горців (91 віршовий рядок) – це справжнє «переливання»-перекладування Віктором Тулбуре 86-ма рядками, а Ґруєю – 93-ма власнопідібраними (тобто не відповідними Шевченковим) віршовими структурами кожного епізоду

без частого використання Шевченком у цій частині енжамбемана, з меншими, на цей раз, неточностями у першого з них (як, наприклад, «*не лупите (...)* дочці на козушок», а – «*Дочка лупить на козушок*» – «*Juroaie fata pentru sojocel*») та деякими добавками. Переклад Ґруї рясніє недоробками-«розтіканням мислями», інколи неточними, що є ознакою дозволеної ним сваволі. У Ґруї не «*суєслови, лицеміри, / Богом прокляті*» люблять «*на братові шкуру*», а цар, який «*...по закону не любить... лицемірство*» (?), а «*оцінює шкуру*» («*țarul nu iubește / El fățarnicia (...)/ Pielea prețuiaște*»); прекрасного свинопаса, що друга вбив, «*доля-фортуна зробила його царем*» («*...cică (...) un preafurtos porcar, / Care și-a ucis prietenul pentru muiere, / Ursita l-a făcut pe urmă țar*»); замість «*...все покажем*» – «*...все вам дамо...*»; «*Сибір неісходима*» в Ґруї – «*Siberia e doar avere*» (?), – «*Сибір – це все майно*»); «*На всіх язиках – мовчання! / Говорить лише цар*» («*Pe toate limbile-i tăcere!*» / *Vorbește numai țarul*»); «*...тільки дайте / Сині свої гори*» – це «*...dați / Caucazul mândru și temut*» («*...дайте / Кавказ гордий і грізний*») + добавка «*Pe dură el să ne întindem zarea*» («*Щоб поза ним ми простягнулися до обрії*»).

Акуратніше, із збереженням структурного оригінального віршопису та енжамбемана перекладена кульмінація поеми Іоном Козмеем, але й «найкращий перекладач національного поета України Тараса Шевченка» (Еміл Сіміон) допустився помилок: оригінальному «*Не поведе тебе в кайданах*» образно не відповідає перекладові «*Nici să-ți mai rupă lanțu-n spate*» – «*Ані не накинє тобі ланцюг на плечі*» (?); «*Chiar dacă peatu-ți furi în toi*» («*Навіть якщо рідню свою зовсім закрадеши*») – це ніяк не шевченківське «*Хоч і рідню всю забери*»; «*Citim scriptura sfântă-n șpalt*» («*Святе Письмо читаємо в шпальті*») [= друк. колонка набору] – це не з оригіналу «*Читаєм божії глаголи*»; «*Nu sunteți în stare / Să ne plătiți și pentru soare*» («*Ви не встані! / Платить нам і за сонце*») – не відповідає Шевченковому «*...чом ви нам / Платить за сонце не повинні!*»; «*Numai Siberia cât face*» («*Лише Сибір скільки стоїть*») – це не «*Одна Сибір неісходима*»; «*...cavaleri măreți, / Stând cu domni-alături*» («*...великі лицарі / Поряд з паном сидячи*») – це не «*...лицарі великі / Богом не забути*» і т.п. Деякі вирази перекладені дослівно, інші із за віршового розміру і «тиску» рими по-румунському «шкуютильгають»: «*Însă rână-atunci curg râuri, / Râuri sângerate*»; потрібно: «*Râuri-sângerate*; «*Creștini – avem avere-atâta*» («*Християни – у нас стільки добра*»), повинно б «*Suntem creștini...*», як в оригіналі («*Ми християни...*»); із тих же причин Шевченкове «*Влюбите на братові шкуру*» перекладено не літературним, а бухгалтерсько-фінансовим виразом «*...pielea / Fratelui în plan e!*» («*...шкура / Брата у плані є!*»); іменник у синтагмі «*Господом прокляті*» навіть якщо перекладений словом *domn* (*пан*), то слід писати з великої букви, бо мається на увазі Господа.

У перекладі розв'язки-інтимного Шевченкового реквієму по загиблomu дорогому «єдиному незабутньому другові» Якову де Бальмену, якому довелося випити чашу отрути «не за Україну, а за її ката», перші два перекладачі по-справжньому змагаються між собою у підборі найекспресивніших виразів, відповідних реквіємній тональності. Це відчутне зокрема у перекладі Віктора Тулбуре, два вирази якого «*Te-au dus... / Să te frângi departe, / Prohodit de cetini*» («*Завели тебе далеко... / Щоб ти розбився, заупокійну б справляли ялинові гілки*») і (Să te) «*Privegheze ara Niprului, Ucraina*» («*Щоб «Ніччю тебе пильнувала Дніпрова вода, Україна*») румуномовного читача подумки спрямовують у почуттєвий комплекс, наявний у баладі «Міоріца», героя якої (чабана) нема кому по-людському похоронити, і його хоронить природа, чи у циклі пісень про загиблого у битві воїна «*Măi soldat de vânători, un-ți-a fost moartea să mori?*» («*Ой солдате-стрільнику, де ж ти мав смертю полягти?*»). Українському читачеві цей же почуттєвий комплекс відомий із зовсім подібної до «Міоріци» української пісні-балади про смерть-весілля воїна чи козака та із подібних до румунських українських пісень про полеглого солдата, якому «*нема кому задзвонити*» чи «*де він буде нічку ночувати*» і т.д. Оба перекладачі, на жаль, оминули шевченківський мотив поетового «*засівання лютим горем*», зберігши тільки його художній образ *сіяння дум*, які б «*говорили з вітром*», що «*понесе (їх) з рососою*» до єдиного друга Якова де Бальмена, який їх «*братньою сльозою привітає*» і згадає поета. У своїй не настільки окриленій версії Іон Козмей достовірно відтворив цей мотив.

Примітки

1 Taras Șevcenko, *Caucazul*, – Taras Șevcenko, *Cobzarul*. În românește de Victor Tulbure. Prefață, tabel cronologic și note de Dan Horia Mazilu, Editura Univers, București, 1990, p. 319-323.

2 Taras Șevcenko, *Caucazul*, «Nebănuitul vers din umbra lunii». Poezii din Belarus, Estonia, Gruzia, Letonia, Lituania, Ucraina. Antologie, traducere, prefață și prezentări de Stelian Gruia, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1993, p. 249-254.

3 Тарас Шевченко – Taras Șevcenko, *Кобзар – Cobzarul*. Переклад румунською мовою Іона Козмея, Чернівці, «Букрек», 2011, с. 266-271.

4 Taras Șevcenko, *Caucazul*. Traducere de Ivan Nepohoda, «Curierul ucrainean», martie, 2008.

5 Іван Франко, *Шевченко в німецькій одязі* // «Літературно-науковий вісник» за серпень 1904 р., т. XXVII, с. 118-120; вересень 1906 р., т. XXV, с. 505-508. Цитовано за виданням: Іван Франко, *Твори*. В двадцяти томах. Том XVII. Літературно-критичні статті, Державне видавництво художньої літератури, Київ, 1955, с. 133-134.

6 Emil Simion, *Cel mai bun traducător al poetului național al Ucrainei Taras Șevcenko*. Interviu cu scriitorul Ion Cozmei, vicepreședinte al Societății Scriitorilor Bucovineni, «Curierul ucrainean», nr. 269-270 (august); nr. 271-272 (sept.) 2014.

7 Магдаліна Ласло-Куцок, *Біблійні мотиви в поезії Шевченка «Кавказ»* // «Наш голос», VII рік, 1996, №, с. 18-19.

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

5.3 ТРЕТЯ І ОСТАННЯ МОЛИТВА ЯНА ГУСА

«О ГОСПОДИ МИЛОСЕРДИЙ...» –

ПРОЩАЛЬНА МОЛИТВА ЖЕРТВОДАВЦЯ (ІЗ ПОЕМИ «ЄРЕТИК»)

Жив Бог! Жива душа моя!**Брати, я смерті не боюся! (Єретик)**

«О Господи милосердий,
 Що я заподівав
 Оцим людям! Твоїм людям!
 За що мене судять?
 За що мене розпинають?
 Люди! Добрі люди!
 Моліться!.. неповинні –
 І з вами те буде!
 Моліться!
 Моліться! Моліться!
 Господи, помилуй,
 Прости Ти їм. Бо не знають!..»

Український геній Тарас Шевченко в історичній особі великого жерця чеського народу Яна Гуса – «чеха святого, / Великого мученика, / ...славного Гуса» – відкриває нам трагічність і велич долі людини, яка зуміла у своїй безмежній любові і вірі у Бога подолати смерть за прикладом самопожертвування Ісуса Христа Сина Божого, що віддав своє життя для спасіння гріхів людства, подолавши смерть на користь вічного життя праведників. Слов'янин Ян Гус, герой поеми «Єретик» є прототипом праведника темних часів католицького Середньовіччя початку XV ст., що, во ім'я Божої Правди, протиставився облудним вчинкам ченців, які зі «святістю» торгували долею людства в дорозі до раю, бо знається, що Бог – Абсолютна Правда. Вічність Бога віддзеркалюється у душі нашій, якою ми обдаровані, щоб охороняла праведність нашого земного існування, забезпечуючи нам шанс обіцяної вічності спасінням, як переконливо свідчить вірний син чеського народу, якого побратими не допускають на страту, хоч слова праведника про невмирущість і велич Божої правди «Жив Бог! Жива душа моя! Брати, я смерті не боюся!» оправдовують його екстримальне рішення, а правді кориться сама непобідна смерть, і трагічність розлуки з нашим земним життям перестає страхати своїм переступом у потойбічність величчю жертвовності за правду Господню.

Так молитва третя і остання із життя праведного чеха вказує слов'янському роду та всьому люд-

ству істинну християнську дорогу у вічність своїм каяттям, благаючи милосердя Божого над його життєвими вчинками. Передсмертна драма чеха-єретика визначає душевну біль героя, що, захищаючи правду і славу Божу перед облудниками, буде незрозумілим і засудженим на мученицьку смерть в огні. Риторичне, стійке і смиренне звернення праведника до Господа Всемилосердного «Що я заподівав / Оцим людям? Твоїм людям! / За що мене судять?» включає одночасно і несправедливих актантів, обраних на землі служити Богу, по-різному, бо ж обранцем був і сам Ян Гус, що охороняв правду і славу Бога, чистоту віри і церкви Христової, з якої Сам Ісус викинув комерсантів з їхніми товарами, що під святими стінами храму в Єрусалимі творили грошового ідола! Тим більше, що при житті Яна Гуса сама церква Риму опікувалась торгівлею буллами на викуп людської гріховності своїми ченцями, які підступністю виключають з-між Божих охоронців чеського праведника і жорстоко засуджують його на смерть спаленням! Жрець не засуджує їх перед Богом, а запитує прямо, відкрито, щоб зрозуміти їхній жест, звертаючись у той же час за потребою спільної молитви до його побратимів: «Люди! Добрі люди! Моліться!.. неповинні – / І з вами те буде!», можливо, «неповинні» так поступати, і тільки благальною молитвою до милосердного Господа можна зупинити в майбутньому людську облуду, яка не сміє більш повторятися на землі проти волі Господньої та вічних принципів Святого Письма: «Люби Господа, Бога твого, і додержуй його приписів, його установ, його рішень та його заповідей по всі дні» (Вт.11:1). Шевченко устами Яна Гуса тричі наполягає на вагомості молитовного стану людини перед Богом, єдиний шлях людства до прощі Божої, до спасіння «Моліться!.. / Моліться! Моліться!» за помилування та охорону від «лютії очей», від «крові» – доказують слова з основи поеми, – бо Господь – єдина запорука людства на повагу життя, правди та волі на землі

Молитви Шевченка, взагалі, є вставними в поетичних текстах і вони стають пунктирами душевної напруженості героїв, як заперічуємо, зокрема, в структурі кульмінаційного моменту сюжету даної поеми, де відкриваємо позамолитовні

думки і турботу героя про свій народ та спокій всього людства, біль, яку гостро відчуває Шевченко завершуючи потрясаючий, грізний, але й духовно грандіозний монумент людської самовідданості за святі ідеали життя, за віру у Бога та любов до народу, за правду та волю, якими людина зростає власною спроможністю, тою непоборимою силою волі і духовної совісті, що не зараховують ніяких гріхів своїм ближнім, долаючи не тільки страшні муки, а навіть і смерть своєю праведністю по дорозі до спасіння. Так у спалахах вогню і диму зникали останні слова прощальної молитви, яких тільки страдальники людства успадковують від Спасителя нашого Ісуса Христа, від першого мученика християнства Штефана та розп'ятих апостолів, які померли за святі ідеали з християнською прощею на устах: «Господи, помилуй! / Прости Ти їм, бо не знають!..», «що роблять», і замовк невмирущою молитвою, перетворився у попіл, і вітер розвіяв його святими словами жерця, якому на поклін і вічну шану чеши, присутні на пекельній події, взяли тієї землі з попелом та понесли в Прагу, щоб ніколи народ не забував свого великого мученика. Цією розв'язкою трагічної поеми «Єретик» Шевченко підкреслює, що тиранія тіло людини може знищити, а Божу славу – ніколи: «Запалили... та Божого / Слова не спалили, / Не вгадали, що вилетить / Орел із-за хмар!..», тобто народився національний герой, що залишив вічне і живе слово, як живими є і правда та воля, що вічно живуть у мріях-надіях кожного народу, у їх вічних прагненнях Божого законодавства на землі.

Шанобливість і честь, з якими звертається Шевченко до улюбленого героя чеського народу Яна Гуса своєю поемою «Єретик», визначає братерську повагу до чехів та всіх слов'ян, із закликком до єдності та мирного життя в Бозі на підставі Євангельських принципів правди і волі, взаємної любові людства. Жаль, що Шевченкові не вдалося надрукувати свою поему у збірці «Три літа» (1843-1945 р.) через переслідування його за діяльність у Кирило-Мефодіївському товаристві, яка під час арешту поета в 1847 р. була конфіскована і долучена до справи проти товариства, та відкрита досить пізно Максимовичем, хоч не в повному об'ємі, і аж після звільнення поета з десятилітньої каторги (1858 р.) і буде перероблена Шевченком та надрукована в 1861 році.

Жести возвеличення Яна Гуса Шевченком та іншими письменниками, музикологами, режисерами тощо оправдуються в цілому, тому що чеши вважають свого жертводавця національним героєм, а день спалення борця за славу Божу, правду та волю (6 липня 1415 р.) став національним

святом Чехії. У 1992 р. папа Іван Павло II взяв на себе спокуту гріхів інквізиції, оголосив їхні вчинки помилковими та реабілітував всіх тих, хто самопожертвувався, між якими і Ян Гус. Справді, молитовні слова чеського мученика Яна Гуса, як мріяв Шевченко, стали наріжними каменями правди, волі і братолюб'я не тільки слов'ян, а всіх миролюбів, промені світла й життя, яких щиро розсипає на люд український «Кобзар» Тараса Шевченка немов «неопалима купина» молитовності українського генія, що постійними звертаннями до Бога, псалмами, кантами, акафістами тощо посилює і зберігає величальні почуття любові до Всевишнього, до свого народу і всього людства разом з їхніми екзистенційними ідеалами, в чому й полягає невмирущість поетичної творчості наддніпрянського пророка-співця України.

Може один із найближчих до душі Тараса Шевченка письменник Богдан Лепкий, що пережив жорстокість лютої історії на перехресті XIX–XX століть, та за ціле своє життя (1872-1941) зазнав найгірших бурлих революцій, громадянських та обох Світових воєн, разом із найчорнішим Голодомором, щоб залишити нам у спадщину майже шевченківську молитву – назвою, стилем, чутливістю і, певне, зі щоденним прагненням українців, молитву-молитов про заплакану долю колишніх і сучасних поколінь неньки України:

О милий Боже України!

За кров, за сльози, за руїни,

За все, що терпимо в цей час –

Помилуй нас!

(В. Антофійчук «Святі почуття закладені в молитву», Бух. 2004; Б. Лепкий «О милий Боже України», с.116). Теж Олександр Олесь (1878-1944), сучасник Лепкого, з невиліковною тугою і болем, запитується «Кому повім печаль свою?..» як емігрант своїх і чужих лихоліть з Праги Яна Гуса – кому?.. як не Господу в молитві, з тією ж самою шевченківською та всеукраїнською печаллю кровавої історії:

Молюсь... лише молюсь, благаю,

Шукаю Бога в небесах;

На землю падаю в сльозах

І в муках мучусь – умираю.

О Боже, змиє з землі своєї,

Як мак, червону людську кров.

Хай зацвітуть в серцях лілеї,

Братерство, воля і любов! (Там само, с.129)

Безперечно, такі почуття вважаються святими не лише для українців, але й для всіх народів світу, що благають у Господа Всевишнього правди, миру і волі та братської злагоди й любові.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ПРОЗА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з № 277)

І тут на сцену виходить герой. Михайло Дорунда

У тому, що безіменний хлопець, син цвинтарного майстра, якого читач уперше зустрів у новелі «Дзвони з незвіді часу», щойно розгорнувши збірку «Біле-пребіле поле», стає Михайлом Дорундою – головним героєм діалогії, сумніватися не доводиться. Те, що прототипом Михайла Дорунди є сам письменник Михайло Михайлюк, теж зрозуміло. Імена героя та його батька, походження, татова професія, підтвердження самого автора не залишають нам інших варіантів прочитання. Зауважимо лише, що не варто цілковито отожднювати автора з його героєм. Автор «знає» та розповідає нам факти, про які навіть не здогадується його герой. Скажімо, Михайло Дорунда так і не дізнається про вагітність і аборт, який зробила Ванда, про це відомо лише автору і нам – читачам. І цей приклад далеко не одинокий в діалогії.

Біографічність романів, що складають діалогію, присутність у них не стільки діючого, скільки рефлексуючого героя, який намагається психологічно емоційно осмислити себе, своє призначення, місце у світі, свідчать на користь психологічного роману.

Роман «Не вір крику нічного птаха» починається з того, що Михайло Дорунда прокидається вдосвіта у своїй міській квартирі, настрої у нього меланхолійний, він думає про своє життя. З розлогого внутрішнього монологу ми дізнаємося, що герой пригнічений своєю нездатністю написати власну біографію, заповнити стандартний двосторінковий бланк – формальність, що дозволить влаштуватися на бажану роботу. Автобіографію Михайло Дорунда напише десь аж наприкінці роману. Увесь сюжет діалогії – це уявна подорож, за висловом самого Михайла Дорунди, «стежками його життя і лабіринтами совісті».

Поява героя, який постійно рефлектує, занурюючись у свої дитинство і юність, організовує усі ті розрізнені історії з першої прозової збірки в якусь певну цілість. Окремі події, хоч і не складаються в чіткий сюжет, та все ж постають перед нашим поглядом відносно цілісним багатовимірним світом, який є місцем народження і дорослішання героя, а водночас і причиною його травм. Але щоб цей світ вичленили, читачеві ще слід добре попрацювати.

Надто заплутаний хронологічно, з постійними ретроспекціями в минуле, багатосторінковими розлогіми роздумами, в яких важко вловити провідну думку, роман за стилем нагадує Прустове письмо, особливо те, яке відкривається нам у першому романі епопеї «У пошуках втраченого часу» – «На Сваннову сторону» (1913).

Утруднює сприйняття й те, що при побудові роману Михайло Михайлюк користується прийомом, який Варґас Льюса називав свого часу «ефектом китайської скриньки», – додавання вставної історії, а в неї – ще іншої і т. д. На перших же двадцяти сторінках «Не вір крику нічного птаха», продовжуючи занурення у власне минуле, герой розповідає про дівчину Ванду, в яку був закоханий у студентські роки; в цю розповідь вклинюються епізоди з уже знайомої нам новели «Синій смуток фіордів», а в цей епізод раптом проникає спогад про факультетську літстудію, далі йде історія з дитинства Михайла Дорунди про ночівлю у бабиній хаті, у яку вписується історія першого шкільного кохання.

Ми обмежимося лише однією ілюстрацією, яка, сподіваємося, створить уявлення про характер романного письма Михайла Михайлюка. Така пірамідальна побудова урізноманітнює текст: роман тримає читача в напруженні, бо наш звиклий до сюжетів мозок цікавить – що ж відбувається? Про що, власне, роман? Намагання дати відповідь на ці запитання змушує нас уважніше придивлятися до тексту і, буквально, виловлювати з нього фабулу.

Син муляра і цвинтарного майстра Михайло Дорунда народився і виріс в українському селі, яке внаслідок політичних катаклізмів початку й середини ХХ століття знаходиться на території Румунії – на той час прорадянської держави. Найприголомшливішими спогадами раннього дитинства, що припало на роки Другої світової війни, були повішений шпигун і виснажений невідомий «зайда» в шинелі, якого доведені до відчаю нервовим напруженням війни селяни підштовхнули до самогубства. Закінчивши школу, Михайло Дорунда їде завойовувати місто, він вступає на філологічний факультет інституту, починає писати новели, зустрічає кохання всього свого життя городянку Ванду і вірного друга художника Тоні. Імпульсивний вчинок батька – доброго

господаря й чесної людини – під час примусової колективізації селян примушує аполітичного до тих пір Михайла чітко проявити своє ставлення до того, що відбувається в селі. Він стає на захист батька, за що змушений відбутися характерне для того часу покарання – виключення з інституту, вигнання із студентської організації й виправні роботи. Пізніше життя Михайла налагоджується, він повертається до міста.

Місто як неможливість

Є велика спокуса провести паралель між діалогією Михайла Михайлюка і романом Валер'яна Підмогильного «Місто» (1928). Справді, селянський син Михайло Дорунда, подібно до героя роману Валер'яна Підмогильного, приїжджає в місто, здобуває освіту, знаходить житло – стає містянином. Михайло Дорунда, як і Степан Радченко, прагне стати письменником і журналістом, веде так званий міський спосіб життя – він вхожий в коло місцевої богемі, завсідник кафе, ресторанів і, як пишуть у подібних випадках, – палкий поціновувач жіночої вроди. Як пам'ятаємо, Степан Радченко, за висловом Валер'яна Підмогильного, жінок «опановував», тобто підкоряв як сходинки, як різні пласти і сфери міського буття. Жінки Радченка – це його зростання-вростання, часом досить цинічне й поверхове, але завжди висхідне, в місто як мету.

На початку свого побутування в місті подібним чином поводить себе й Михайлюк Дорунда. Ванда для нього – першзавсегородянка, герой це підкреслює постійно. Ця дочка адвоката і професорки, вродлива, витончена, освічена дівчина, на початку діалогії сприймається Михайлом Дорундою як символ міста, яке має його – Михайла – обрати й почути. Саме їй розповідає він історії зі свого сільського життя, які пізніше мають стати творами. Спочатку герой не в змозі розгледіти у «примхливій городянці» ту єдину ібсенівську Сольвейг, яка буде вірно чекати його все життя. Поки що Ванда – це лише епізод, герой не бачить свого майбутнього поряд з нею. Поки що вона так само, як квитки на поїзд першого класу, дорогі сигарети й напої, знакові ресторани, – лише трофей селянського сина, який приносить задоволення і тішить самолюбство.

Загалом, соціальне життя Михайла Дорунди в місті далеко від гармонії. Усі оті «випадкові дами», стюардеси – лише, повторюся, трофеї протагоніста, свого голосу в романі вони не мають, все, що читач дізнається про них, є коментарями самого героя

роману. Навіть Ванда – єдина жінка в романі, чий голос ми чуємо, – існує для Михайла лише тоді, коли знаходиться в полі його зору. Михайла не цікавить, як вона жила після першої їхньої розлуки, він так і не дізнається, що вона була вагітною від нього, зробила аборт, пережила шлюб з нелюбимим чоловіком. Ванда для Михайла – то мрія, то ідеальна коханка, то слухач сповіді, але ніколи не співрозмовник, їхні стосунки – це гра в одні ворота. Герой розмовляє лише з собою і з Тоні.

Єдиний друг Михайла Тоні теж вирваний зі своєї біографії. Читач знає про нього тільки те, що він містянин. Тоні – легкий, оптимістичний, іронічний, вільний від важких спогадів, почуття провини, йому знайомі лише муки творчості. Він дуже талановитий художник, який не тільки знайшов своє покликання, а й реалізує його. Тоні – це ніби Михайло Дорунда, який шукав і знайшов себе. Можна навіть припустити, що Тоні в романі виступає однією з іпостасей Михайла Михайлюка: аналізуючи його творчість, ми бачимо, що наш автор не байдужий до цього виду мистецтва, свою малу прозу він називає етюдами, знає художників, їхні біографії. Таким чином стають зрозумілими деякі моменти діалогії – Тоні є *alter ego* Михайла Дорунди, його цензором, наш протагоніст продовжує діалоги з Тоні навіть тоді, коли того немає поруч. Розділ роману, в якому звучить голос Тоні, починається епіграфом з вірша Ліни Костенко «Шукайте цензора в собі...».

Чи можна говорити про те, що твори Валер'яна Підмогильного й Михайла Михайлюка – це урбаністичні романи, об'єднані спільною актуальною для ХХ ст. темою масового переходу сільського населення в місто і розробкою проблематики адаптації людини в місті, змін у її психіці, способі життя, світовідчужанні?

На відміну від роману Валер'яна Підмогильного, діалогію Михайла Михайлюка назвати урбаністичною важко. Попри те, що Михайло Дорунда переїжджає в місто і формально стає містянином, у романах «Не вір крику нічного птаха» й «Міст без поруччя», як би парадоксально це не звучало, міста немає. Так, читач нічого не знає про місто, в якому живе Михайло Дорунда, як про конкретний локус. Йому, звісно, розповідають, що навчався герой в інституті, ходив до бібліотеки, ресторанів, кафе, відвідував знайому в санаторії для душевнохворих, сам лежав у лікарні, але в тім то й річ, що «розповідають», а не показують.

(Продовження на 12 с.)

ПРОЗА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з 11 с.)

Читач не може досягнути міський простір, у тексті романів він описаний уривчасто, спорадично, найчастіше від імені саме містян Ванди чи художника Тоні. Промовистий факт: Дорунда помічає місто лише тоді, коли воно стає схожим на село. У діалогі є епізод, коли герой, прогулюючись тихою міською вуличкою, з насолодою вдихає весняне повітря, бо воно нагадує йому повітря, яким він дихав удома.

Місто, як бачимо, не таке вже й привабливе і бажане для героя, як це спостерігається в романі Валер'яна Підмогильного. Немає в Михайла Михайлюка сцени, та й неможливо її собі уявити, де б герой милувався урбаністичним пейзажем, як те робить Степан Радченко у фіналі «Міста»: «Воно покійно лежало внизу хвилястими брилами скель, позначене вогняними крапками і простягало йому з п'ятьми горбів гострі, кам'яні пальці. Він завмер від сласного споглядання цієї величчю нової стихії...»¹.

Натомість у численних спогадах Михайла Дорунди чітко бачиться село, в якому зростає герой. За бажання можна реконструювати карту села: ось хата Ілька Дорунди, біля неї під вікном криниця з дубовим цяминням, там, під горбом, жили Михайлів дідусь з бабусею, односельчани, серединою села звивається потік, що ділить його на два кути, кладку через нього, дзвіницю, цвинтар, толоку, де збирається молодь, ферми, каземат за селом тощо.

Роман «Не вір крику нічного птаха» розпочинається з того, що Михайло прокидається у своїй міській квартирі – в «тій самій стандартній кімнаті», з «тими самими меблями». А тепер порівняймо цей інтер'єр з описом бабусиної хати в новелі «Бабині святі», що зі збірки «Криниця під каменем» (з обстановкою бабусиної хати ми познайомилися ще в новелі «Образи» з першої збірки, деякі епізоди є в діалогі, але найбільш завершеного вигляду цей художній образ набуває в новелі «Бабині святі»).

Щедрий на колоритні деталі оповідач повідомляє, що ночує він не просто в хаті, а у «великій хаті», в ліжку з перестеленим щойно свіжим сіном, вкривається «шерстяним вовняним коцом», що «пахло у бабиній хаті свічками, васильком, галузка якого стояла у глечики зі свяченою водою», у кутку – креденц, на стінах – образи, далі йде детальна розповідь про образ Богоматері. Як бачимо, сільський інтер'єр об'ємний, відчутний, навіть живий – у кутку «за кованою ветхою скринєю» шарудять миші. У такому оточенні

наш герой почуває себе комфортно, він гармонійно вписується в нього, зникають трагічні нотки з його внутрішнього мовлення.

Натомість міський простір у творчості Михайла Михайлюка набуває сюрреалістичних рис. У ньому можливі дивні незбіги, неточності, ілюзії. У новелі «Біле-пребіле поле» з однойменної збірки є така сцена: герої кохаються, а потім вона однією рукою перебирає клавіші фортеп'яно, а іншою пестить скроні коханого. Якщо спробувати уявити собі цю картину, то вона нагадуватиме картини Марка Шагала, на яких дуже дивні, неймовірно видовжені тіла застигли в неможливих позах.

Або ще один приклад уже часового викривлення спостерігаємо в новелі «Журавель у решеті» з цієї ж збірки, потім ця історія майже дослівно буде перенесена в діалогію. Зворушлива сцена зі студентського життя: ми свідки першої розмови двох молодих людей, які подобаються одне одному. Вони ведуть милу наївну розмову, яка плавно переростає у флірт. Він бачить її босоніжки на квадратних каблучках, вона пояснює, що шпильок не носить, бо вони вгрузають у м'який асфальт. І тут молоді люди помічають, як із вирію повертаються журавлі. Ніби все гаразд, але ж зазвичай журавлі повертаються з вирію у березні. Ми не можемо знати свідомо чи несвідомо автор робить такі похибки, зауважимо лише, що в описах села нічого подібного не спостерігається.

Впадають в око й інші відмінності між зображеннями міського й сільського побутування. Їх порівняння завжди не на боці першого. Як смачно описує автор просту селянську їжу: ця нарізана ниткою мамалига, будз, молоко, сметана, курка з перцем, смажена риба. У місті ж герої переважно п'ють бразильську каву, болгарське «Каберне», французький «Наполеон», грецьку «Метаксу», їдять голландський сир і шинку, обов'язково в ресторанах, – часто автор навіть не уточнює, що їдять герої, вони просто їдять. Тобто їжа в Михайлюковому міському просторі – це не так насичення й задоволення, як демонстрація споживання престижних брендів.

Таким чином стає зрозуміло, що на відміну від Степана Радченка, який порвав усі зв'язки з селом, насамперед – психологічні, Михайло Дорунда, їдучи до міста, бере село з собою.

(Далі буде)

¹ Підмогильний В. Місто: Роман, оповідання / Валер'ян Підмогильний. – К., 1989. – С. 242.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ «КЛЮЧІВ» ВЕРБАЛЬНОГО ГЕНІЯ

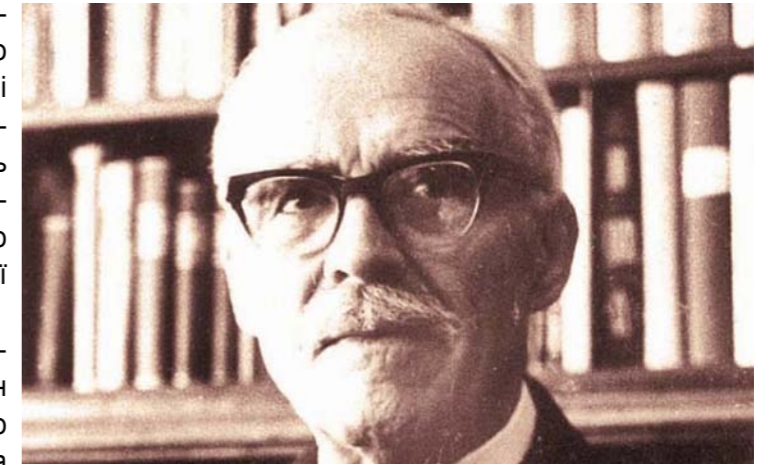
ДО 50-Ї РОКОВИНИ СМЕРТІ ТУДОРА АРГЕЗІ

(23.V.1880- 14.VII.1967)

Перші інформації про творчість «найбільшого (румунського) поета від Емінеску до нас» (Михаїл Раля) Тудора Аргезі були подані у двох виданнях «Української радянської енциклопедії» з 1964 і 1978 рр.¹, і вони належать професорові Станіславу Семчинському, авторові відносно ширшої й нюансованої статті про румунського поета з «Української літературної енциклопедії»².

Внаслідок, правдоподібно, «занового відкриття» і «визнання національним поетом» (Єуджен Сіміон)³, українське літературознавство почало виявляти явне зацікавлення творчістю Тудора Аргезі. У синтетичній статті «Творчі шукання в повоєнній румунській ліриці» з 1974 р. Олег Ґайнічеру, наприклад, вважав Тудора Аргезі «одним з найрепрезентативніших продовжувачів творчості Міхая Емінеску»⁴. Невеличке число поезій із циклів «Квіти плісняви» («Flori de mucigai») і «Прокльони» («Blesteme») у перекладі Тамари Севернюк, Софії Майданської та Мойсея Фішбейна появилися у добірці з сучасної румунської лірики у 8-му числі за 1974 р. журналу «Всесвіт»⁵, із змістовною передмовою «Людяність, людство, людина» Елеонори Соловей⁶, яка показує, що завдяки активному півстолітньому впливові на румунську літературу, великому його значенню в конфігурації румунської поезії періоду після Другої світової війни⁷, завдяки оригінальній поетиці й тематиці з глибокими філософськими імплікаціями⁸ та широкому діапазону всесвітнього гуманного резонансу⁹, оснований на національному ґрунті й спрямованого охоплювати «небо і землю», світ зі всіма його клопотами, Тудор Аргезі «чимраз глибше проникає в естетичну свідомість власного народу»¹⁰, як і в свідомість всього людства.

У році відзначення сторіччя (1980) від народження Тудора Аргезі той же київський журнал опублікував добірку його поезій у перекладі Софії Майданської та Михайла Ткача, із коротким але сугестивним редакційним представленням, в якому, між іншим, відзначається: «Все, що ми знаємо сьогодні про видатного румунського письменника

Тудора Аргезі, все, що говориться про нього тепер з нагоди сторіччя його народження вповні розвіює колишнє «класичне», а нині наївне уявлення, що поет, мовляв, був би інтроспективним самітником, «деміурґом», ізольованим від повсякденних людських занепокоєнь. Пройдений Тудором Аргезі шлях, його біографія і творчість імпонують письменника зовсім відмінного типу – письменника-революціонера ХХ століття, відкритого «всім бурям», письменника невичерпної мужності й суспільного анґажементу. Письменницький шлях, розпочатий наприкінці минулого століття (XIX-го – *I.P.*) і завершений в другій половині 60-х років (XX-го ст. – *I.P.*), пройшов кілька суспільних й літературних епох. Митця не можна б уважати ні простим, ні легким¹¹. Подібно іншим представникам такого письменницького типу, Тудор Аргезі постає перед наслідниками як людина титанічної вдачі, проявляючи, як виражається академік Тудор Віану, «універсальний протест»¹².

Сторіччя від дня народження Тудора Аргезі було відзначене київським видавництвом художньої літератури «Дніпро» випуском тому поезій у перекладі українською мовою, підібраних з останнього прижиттєвого видання його творів «Scieri» (vol. 1-31, București, 1962-1979). Том був упорядкований професором Київського університету Станіславом Семчинським, якому належать кілька перекладів, примітки та передмова «Бунтар і чарівник слова»¹³.

(Продовження на 14 с.)

УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ «КЛЮЧІВ» ВЕРБАЛЬНОГО ГЕНІЯ

(Продовження з 13 с.)

Даним томом перекладів українськомовний читач має можливість лаконічно ознайомитись з двома фундаментальними сторонами арґезівської поезії. Заперечуючи сторону поетової творчості передано нюансовано, постійним її зв'язком з епохою, в якій жив Арґезі, одночасно береться до уваги, як відзначає Семчинський у своїй передмові, «суперечливий творчий шлях Арґезі, його вагання й сумніви, але й його пристрасну віру в людину і постійні пошуки добра й істини» (Передмова, с.5). Особливу оцінку дає Семчинський поемі «Пісня людині» («Cântare omului»), в якій, – пише він, – «Арґезі начебто повертається до того бачення світу, яке характеризувало поетів античності і просвітителів, але докорінно оновлює його (...), створюючи власну «соціогонію»¹⁴ завдяки адекватному розумінню «історичного шляху від перших кроків у пізнанні всесвіту аж до усвідомлення своєї сили й ролі в епоху соціалістичного будівництва і завоювання космосу» (Там же, с. 16-17). Стильову арґезівську оригінальність Семчинський пояснює творчим «Я» автора й органічним функціонуванням засобів його поетичної експресії.

Автор передмови показує, що внаслідок «різнопланової поетичної лірики й широких епічних полотен (...), романів, нарисів, памфлетів, п'єс, казок, репортажів, критичних статей, видаванню власних газет, перекладів класиків світової літератури, Арґезі був тотальним письменником», а завдяки цінності всього ним здійсненого – «безперечно, найбільшим румунським поетом ХХ століття» (...), «прокладачем нових шляхів гуманістичної літератури».

Вищеподаним україномовному читачеві зауваженням стосовно його інтродукції у багату арґезівську творчість додаються переклади, і все це разом взяте становить значний крок вперед у загальному плані рецепції румунської поезії в Україні.

(Далі буде)

Примітки

1 Станіслав Семчинський, *Тудор Арґезі* // «Українська радянська енциклопедія», Київ, Вид-во Наукова думка, т. 1, 1964; друге видання, 1978.

2 Станіслав Семчинський, *Тудор Арґезі* //

«Українська літературна енциклопедія», Київ, Вид-во Наукова думка, 1988, т.1, с. 82-83.

3 Eugen Simion, *Tudor Arghezi*, «Scriitori români de azi», București, Editura «Cartea românească», 1976, vol. 2, p. 28 ș.u.

4 Олег Гайнічеру, *Творчі шукання в повесній румунській ліриці* // «Всесвіт» № 3, 1974, с. 50-55.

5 *Із сучасної румунської поезії* // «Всесвіт», №8, 1974, с. 3-4.

6 Елеонора Соловей, *Людність, людство, людина* // «Всесвіт», № 8, 1974, с. 139-143.

7 Достовірна перцепція Тудора Арґезі українським літературознавством, зокрема Елеонорою Соловей, співзвучна з авторитетною думкою румунського критика Єуджена Сіміона, який вважає, що «силові лінії творчості (Арґезі) змінили, після Емінеску, загальне «обличчя» всієї румунської літератури» («...liniile de forță ale creației (lui Arghezi) au schimbat, după Eminescu, fața întregii literaturi române», Eugen Simion, *Op.cit.*, p. 29).

8 На користь належної перцепції Тудора Арґезі українським літературознавством слід відзначити і це «співзвуччя» Елеонори Соловей з думкою Єуджена Сіміона, який однак виражається трохи відмінно: «...у даній студії (йде мова про студію Тудора Віану «Арґезі – національний поет», 1964 – *I.P.*), гадаю я, як і в інших коментарях надається забагато значення філософії, що лежить в основі поеми («Пісня людині»). (...) Говорити про оригінальну філософію і вивчати її відокремлено від ліризму – недоречно, бо поза поезії філософія не існує. У поезії філософія є найглибшою формою ліризму, загальні її ідеї стають метафорами існування» («... în studiul (Tudor Vianu, *Arghezi, poet național*, E.P.L., 1964) și în alte comentarii se dă, cred, o importanță mult prea mare filosofiei de la baza acestui poem. (...) a vorbi de o filosofie originală și a o studia separat de lirism este nepotrivit, pentru că în afara poeziei filosofia nu există. Filosofia este, în poezie, forma cea mai adâncă a lirismului, ideile generale devin metaforele unei existențe», – *idem*, p. 59-60).

9 Дана ідея суголосна із думкою того ж Єуджена Сіміона: «Арґезі, по суті, не творить пізнавальну поезію в значенні прийнятого поняття про це. В його поезії наголос припадає на людську імплікацію, на драму, словом, на вибір. По ліричному відношенню, поема «Пісня людині» в найсолідніших її ліричних уривках – це гімн про становище людини у всесвіті,

написаний заспокоїливою уявою» («Arghezi nu face, în fond, o poezie de cunoaștere în sensul acceptat al noțiunii. Accentul cade în lirica sa pe implicarea omenească, pe drama, într-un cuvânt, a opțiunii. «Cântare omului» este în fragmentele sale cele mai solide sub raport liric un imn despre condiția omului în univers, scris cu o imaginație potolită», – *ibidem*, p. 31; 64).

10 Вибачаючись перед читачем, звернемося знову до констатацій Єуджена Сіміона, які підтверджують вірогідну перцепцію «феномена Арґезі» у сусідній Україні: «Сприйнятий всіма і визнаний національним поетом, Арґезі входить у свідомість багатьох більше ніж популяризована таїна – як таїна... офіціалізована» («Îmbrățișat de către toți și recunoscut ca poet național, Arghezi intră în conștiința multora mai mult decât un mister popularizat: un mister ... oficializat», – *ib.p.* 28).

11 Відзначаючи «глибинні зв'язки» псалмів Тудора Арґезі з християнською духовністю, Єуджен Сіміон пише (зауваження можна поширити й на інші його поезії – *I.P.*): «...хто з амбітності намагається дати єдине тлумачення символам, розминається із самою же суттю цієї лірики розрахованої двозначності. (...) Хто пов'язує долю свого коментаря з єдиним інтерпретаційним вирішенням, помиляється, бо із десяти цитованих поем, вісім заперечують його ідею. (...) Його поезія зістається відкритою більшом інтерпретаціям, й це нормально, щоб так було, якщо беремо до уваги двозначність, яка оснований на поетових уявленнях. Це категорично підтверджує наявність (у поезії Арґезі – *I.P.*) більшох зон чутливості й більшох способів перекладу (поетичної) ідеї» («...cine se ambiționează să dea o explicație unică simbolurilor, se desparte de chiar esența acestei lirici de o ambiguitate calculată. (...) Cine își leagă destinul comentariului de o unică soluție de interpretare, greșește, pentru că, din zece poeme citate, opt îi contrazic ideea (...). Poezia sa rămâne deschisă mai multor interpretări și e firesc să fie astfel dacă ținem seama de ambiguitatea pe care se ridică reprezentările sale. Aceasta arată, cu hotărâre, mai multe zone de sensibilitate și mai multe chipuri de a traduce o idee», – *ib.*, p. 31; 33-34).

12 *До сторіччя Тудора Арґезі* // «Всесвіт», № 7, 1980, с. 157-165.

13 Тудор Арґезі, *Поезії*. 3 румунської. Упорядкування, передмова та примітки Станіслава Семчинського, Київ, Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1980. Для перекладу поезії були підібрані з книжок «Добірні слова» («Cuvinte

potrivite», 1927), «Квіти плісняви» («Flori de mucigai», 1931), із циклів «Вечірні вірші» («Cărticica de seară», 1935), «Марцішори» («Mărțișoare», 1936), «Бур'ян» («Buruieni», 1939), з книжок «Пісня людині» («Cântare omului», 1956), «1907» («1907»), «Листя» («Frunze», 1961), «Склади» («Silabe», 1955), «Ритми» («Ritmuri», 1966) «Твоє листя» («Frunzele tale», 1968), «ХС» («ХС», 1970). Переклади віршів здійснили Михайло Ткач, Павло Мовчан, Тамара Севернюк, Дмитро Павличко, Софія Майданська, Віктор Баранов, Станіслав Семчинський, Михайло Литвинець, Ніна Матвійчук, Георгій Чуперка, Наталія Грицай, Валерій Грицай.

14 У зв'язку з цим питанням див. коментарій Єуджена Сіміона: «У поемі «Пісня людині» йде мова про зовсім нову тему (тема творіння), нову своїм сприйманням та системним характером композиції. Цьому питанню Тудор Віану присвятив окрему книгу («Arghezi, poet național», E.P.L., Buc., 1964), вбачаючи в ньому *соціогонію*, яку своєю широтою й глибиною можна порівняти із знаменитими просвітительськими й романтичними поемами, присвяченими людині й суспільній її еволюції. «Пісня людині», по суті, – це дидактична поема, сповнена емоції й значної стилістичної гідності. Де-не-де об'єктивне розгортання віршів порушується суб'єктивними акцентами, які унеможливають абстрактизацію й концептуалізацію, перетворюючи її в дисертацію, оздоблену метафоричним представленням еволюції людини. За винятком деяких риторичних частин, «Пісня людині», взагалі, це – хвилююча поема про становище людини у всесвіті й історії, представлене в діалектичному розвитку» («În poemul «Cântare omului» este vorba de o temă cu totul nouă (tema creației), dar nouă prin viziune și caracterul sistematic al compoziției. Tudor Vianu le-a consacrat o carte («Arghezi, poet național», E.P.L., Buc., 1964), văzând în ele o *sociogonie*, comparabilă prin amploare și profunzime lirică cu marile poeme iluministe și romantice dedicate omului și evoluției lui sociale. «Cântare omului» este, în fond, un poem didactic în care emoția «au joug de la Raison sans pein elle fléchit», de o remarcabilă demnitate stilistică. Din loc în loc desfășurarea obiectivă a versurilor este tulburată de accente mai subiective. Acestea împiedică astractizarea, conceptualizarea poemului, transformarea lui într-o dizertație ornată de metafore despre evoluția omului. Cu excepția unor spații mai retorice, «Cântare omului» reușește să fie un poem vibrant despre condiția omului în univers și istorie, văzută într-o dezvoltare dialectică» (*ibidem*, p. 258).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

«ЛОРАНА» – ПЕРШИЙ РОМАН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ РУМУНІЇ

*Загравою крові, у вогні і стражданні,
ви для нас здобували щастя і любов.
Вас нищили кулі, вас спрага колола,
на стяг наш шовковий розлили ви кров.
Батьківщина ридала, як дитя стоголосе,
бійці наші несли у Татри любов
і мир ніжним дітям, малим і голодним,
що вірили в наші і сльози, і кров.*

Михайло НЕБИЛЯК

У 1974 році Михайло Небиляк своїм романом «Лорана» (Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1974) відкриває нову сторінку в українській літературі Румунії.

Михайло Небиляк народився 17 січня 1949 року в «благословеннім Господом селі» Верхня Рівна (в якій окрім Михайла Небиляка народився єврейський письменник Вольф Тамбуру та українські письменники Іван Федько, Марія Опрішан, Павло Романюк, Анна Трайста Рушть та Михайло Трайста, а також у ній жила, творила і померла дитяча письменниця Марта Бота).

Закінчивши семирічку в рідному селі, поступає до української секції сігетського румунського ліцею ім. Драгоша Воде, який закінчує в 1967 році, після якого, того ж року поступає на українське відділення Бухарестського університету, а через рік уже деб'ютує з віршами на сторінках газети «Новий Вік».

1972 року вийшла друком перша його збірка поезій «Криниці моїх очей».

Після закінчення факультету два роки працює в Інституті мовознавства Академії Наук Румунії.

«Можна здогадуватися, що дослідницька праця в столиці не задовольняла письменника. Це була одна із можливих причин його рішення повернутися до свого рідного села і стати викладачем української мови та літератури. Видно, що письменник не міг жити далеко від того середовища, яке «кормило» його уяву, почуття та творчий порив»¹.

Мені дуже сподобався його другий роман «Любов до ближнього», який вийшов у світ 1978 р. перекладений на румунську мову Ліаною Іван-Гіля, в чому я і признався Михайлові Небиляку, а він посміхнувся, подарував мені роман «Лорана» і сказав: «Читай „Лорану“, вона богиня у порівнянні з „Любов'ю до ближнього“».

Сюжети обох романів пов'язані з Другою світовою війною. «Це є доказом того, що Друга світова війна і особливо її результати відіграли визначальну роль у житті українців Мараморощини і Румунії. Тема війни присутня і в поетичній творчості Михайла Небиляка»².

В романі «Лорана» описано події, які розгортаються переважно наприкінці Другої світової війни, тобто уже після визволення Мараморощини восени 1944 р., коли Олександр Рона, один з головних героїв, відправляється воювати в складі Четвертого українського фронту. Його та інших, таких самих, як він, українців Мараморощини, називали добровольцями, а в романі «Любов до ближнього» Михайло Небиляк продовжує свої роздуми про Другу світову війну. На цей раз він відтворює початок та розгортання війни. Із перших сторінок роману читач довідується, що село, разом з усією Північною Трансільванією, увіходить до складу фашистсько-хортистської Угорщини.

Перший розділ роману «Голубі роздоріжжя» (роман складається всього із чотирьох розділів: «Голубі роздоріжж'я», «Лорана», «Палаючий колодязь» та «Червоний експрес») починається монологом Олександра Рони, з якого читач може скласти певне уявлення про внутрішній світ героя, якому письменник надає прізвище свого рідного села³.

Олександр Рона «думає вголос» – говорить голосно і повільно, мов школяр, що вивчає напам'ять довгий і нудний урок, наче вимовляв найголовнішу промову зі свого життя, і саме цей, можна б сказати, внутрішній монолог головного героя стає прелюдією потрібної драми, яку письменник збирається розгорнути перед читачем: драма сім'ї Рона, драма війни і драма кохання.

Можна б сказати, що весь роман пронизаний гуманними намірами, роздумами та філософськими думками головного героя, і це наштовхнуло румунського критика Мар'яна Попа на думку, що загальнолюдські філософствування Олександра Рони являють собою нефункціональну довжину⁴.

Після монологу, який розтерзав душу Олександра Рони, Катерина «жінка немолода вже, але з незв'язкою ще красою на обличчі», яка вже понад десять років служить у його домі, приносить йому телеграму від «Михайла», яка ще більш зворушує і тривожить його. Олександр Рона відчуває, як у його

жилах починає бушувати кров, зворушена якоюсь невидимою силою.

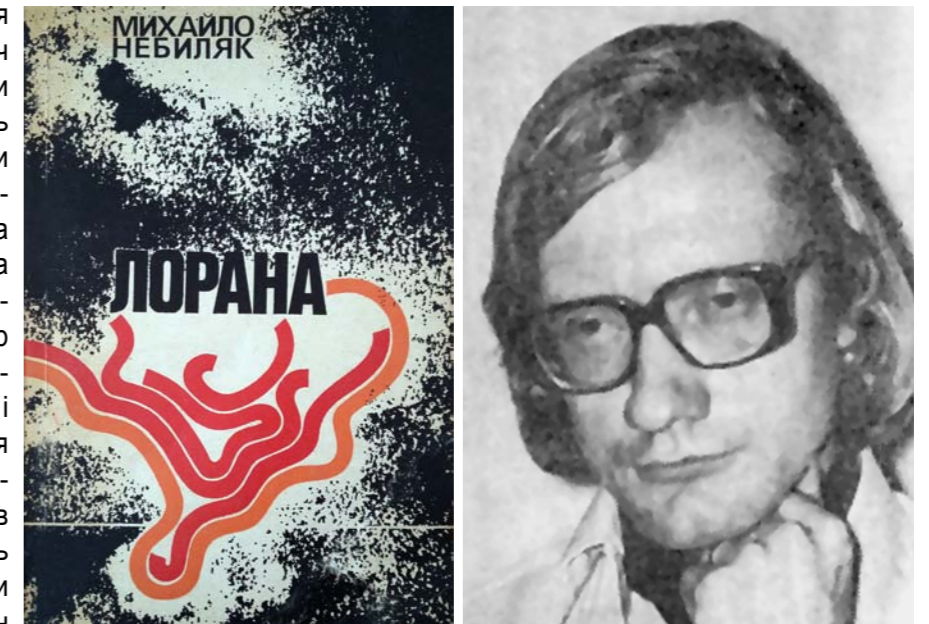
«Нарешті прийде хвилинка, коли все з'ясується. Він мусить проникнути в таємницю мого існування, в мою внутрішню боротьбу, що пошматувала моє серце, і перш за все повинен подумати над смертю і збагнути її суть. Якщо не зрозуміє мене, то пропаде все, і я помру проклятий самим собою, чого не бажав ніколи...»

Михайло Небиляк вміє тримати читача в напрузі, змусити його співпереживати разом з головним героєм таки з першої сторінки, з першого рядка, з першого речення: «Я хотів би вірити, що все кінчається тут...», і хоча впевнений, що після монологу Олександра Рони читач дочитає книгу до кінця, все таки додає жару – розпалює цікавість читача, інтригуючи і напружуючи його увагу, змушуючи його дізнатись чим швидше: що це за телеграма, яка так зворушила Олександра Рону? Хто оцей Михайло, енігматичний експедитор телеграми? Що за таємницю носить у душі Олександр Рона? – і т. і. Хіба покине читач книгу після такої створеної письменником напруги? На мою думку, нізащо в світі! Такі моменти напруги можуть творити тільки справжні майстри слова, а Михайло Небиляк – один з них.

Душевні страждання Олександра Рони автор проектує на сумних-пресумних блідо-сірих картинах, які підходять до його душевного стану: «надворі сіє холодний осінній дощ...»; «із-за високих гір на місто насуваються великі чорні хмари...»; «стелиться сірий мокрий асфальт...»; «у селі світло ще не горить, на вулиці тихо, безлюдно...», і щоб картина була комплексною, автор ілюструє її і музично: «У будинку, що навпроти, звучали акорди піаніно», і в кімнаті страждаючого героя панує та сама атмосфера: «предмети заціпилися»; «підлога дихала тихо»; «стіни плакали білими сльозами»; «двері поринули в довгий нічний сон»; «стілці гляділи на свого господаря, мов великі вірні собаки...»; «телефон мовчав. Радіоприймач мовчав», а «мерехтливе неонове світло не могло пробудити предмети з глибокого сну...», і під кінець обидві картини набирають похмурого постапокаліптичного вигляду: «монотонний стукіт соснової гілки об вікно...»; «холодний, блідий як ніколи місяць...»; «Вітер кидався в шибу, кричав, мов

сполохане життя, і біг далі, розтинаючи на кавалки холодну ніч. (...) скигнення вітру переплітається з гвалтом собак, що стерегли сон втомлених людей, щасливих і нещасливих, людей далеких чи близьких до смерті. Собаки стерегли сон живих, лише сон живих. Сон мертвих стерегла тиша (...), важка, холодна осіння тиша, що оповивала мури, сліди, сухі квіти, землю і небо...»

Читачеві доводиться трохи потерпіти, автор не відповідає відразу на його запитання, бо головний герой мандрує думками у минуле, в день, коли повернувся через чимало років до рідного міста, щоб відшукати своє втрачене кохання. До міста, в якому

з останніх днів його перебування в ньому пам'ятав, що було тепле літо і що був дуже сумним, «але роки пройшли, не питаючись нікого».

Поїзд мчить, вигинається на крутих поворотах, «мов довга зелена гадюка», рідний краєвид приваблює Рону, і він намагається оповити ним своє змучене серце. Зі спогадів, які тривожать і давлять його серце, виринає обличчя його матері, «мов зітертий портрет», який стає чимраз виднішим, перетворюючись в образ красивої усміхненої жінки... за ним слідує образ його сестри Клари, яка померла того самого року з матір'ю, а за ними очі Лорани, її чорне, мов ніч, волосся, яке завжди пахло пізньою ніжною осінню, торкалось його обличчя. Поринаючи в далекі парубоцькі спогади, «коли життя лише починало шкірити на нього свої гострі ікла», мов у болючому божевільному сні Рона бачить Лорану молодою, стрункою вербою, що не зникла з його уяви ніколи...

(Продовження на 18 с.)

«ЛОРАНА» – ПЕРШИЙ РОМАН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ РУМУНІЇ

(Продовження з 17 с.)

А чи готовий Олександр Рона до зустрічі з Лораною?.. Чи готовий зустріти своє кохання, від якого кілька років тому втік? – ніби випробує його автор, коли Олександр заходить у кав'ярню, де його обслуговує красива, з гнучким тілом жінка, яка пригадувала йому гарну, високу, з довгими чорними косами дівчину, найкращу приятельку Лорани, яка кохала його, але не признавалася в цьому нікому. Спочатку не міг пригадати її імені, а коли пригадав, вважав себе винуватим перед нею. «Вони – було ясно – впізнали одне одного (...). Це ж був той момент хвилювання, який не дозволяв їм сказати жодного слова й примушував мовчати, як двох незнайомих, грати різні ролі. Його – пити каву й коньяк, а її обслуговувати мужчину, що сидить замріяний і думає про те ж саме, що і вона...»

Між Олександром Раною та Сандою П'єстрару, нарешті згадав її ім'я, «стояло болюче недовір'я, народжене холодною хмарою забуття». Автор знову спонукає читача задумуватись над питанням: що буде стояти між Олександром і Лораною, коли зустрінуться, і чи зустрінуться вони колись?...

«Тепер, лиш тепер Олександр Рона вірив, що кохав Лорану», колись виїхав з міста з наміром забути її і не повертатися більше ніколи, але те, що йому вважалось здійсненим, виявилось неможливим. Любов знову виростала в його серці, кожний спогад вирізьблювався на темному фоні минулого й блищав перед його очима. В його душі жили біль і любов, які відроджували в ньому змарновану на тернистому шляху життя весну. «Все, що було колись, стало тільки ТЕПЕР, і воно поставало перед його очима, пробиралось у його світ, намагаючись найдужче розтерзати рану».

Колись в її дзвінкому сміху він знаходив щось диявольське, щось страх чуже її прекрасним устам і білому спокійному обличчю. Цей контраст очей і губ народжував між ними недовір'я. Він називав її усмішку «чортівською примхою», якою природа наділила її для зради, а це примушувало Лорану вважати його любов тимчасовою і минучою.

Олександр Рона уважав себе мужчиною, який не підкоряється жінці, її красі, а Лорана весела і життєрадісна чекала, щоб він переконався, що в ній нема чужого і диявольського, від цього залежатиме їхнє щастя, хоча знала, що воно ще далеко.

Шукаючи Лорану, Олександр йде до квартири, в якій колись жив її брат Корнелій Сонченко, але, відкривши двері, опиняється в темній кімнаті, яка пахла гнилістю та застоєм повітрям. «На одній стіні криво висіли порожні рамки, в кутку зламане крісло, а посередині купа поламаних дощок і сміття. Ось, так змітає смерть з лиця землі все, що може... час грабує і нищить все, а опісля приходить вітер, змітає те, що той знищив і перемолов».

Перед Олександром постає розбитий позбавлений життя світ, в якому виріс він і Лорана. Він відчуває, як чийсь пазурі глибоко вп'ялися в його тіло, і це примушує його продовжити захриплим голосом свій внутрішній монолог: «За все це хтось мусить відповідати, але що я говорю? Хто повинен відповідати за моє дитинство? А за моє щастя хто відповідатиме? А за життя? Тільки я... Я один».

Щоб заспокоїти себе, хоче наступного дня піти на кладовище, віднайти могили своїх, поставити на них квіти, спорядкувати їх і піти чим скоріше, щоб забути все, але бажаючи дізнатись про долю Лорани, потрапляє до квартири Ольги та Миколи Проданів. Ольга спочатку була дружиною покійного Корнелія, брата Лорани, після смерті якого Лорана продала їм свою квартиру і переїхала до Бухаресту, відтоді минуло шість років. Все, що говорила Ольга Продан, шматувало його серце, а портрет колишнього її мужа, в очах якого було завжди щось сумне, навіть і в хвилини веселості, нагадали йому останні слова «рицаря правди», як називали, правда, іронічно Корнелія через те, що його ясні очі із чистим поглядом могли говорити тільки правду, але така замітка ні не веселила його, ні не дратувала, «він був тихим і лагідним, мов людина, що знає все наперед».

«Олександр, я довго не проживу... Ти кохав Лорану, вона тебе, не покидай її. Допоможи. Інакше... знаєш, вона ще молода. Сама не дасть собі ради, а життя скрутне...», спогадані слова затривожили душу Олександра більш, ніж тоді в лікарні... після того, як знайшов його пораненого в аварії лежачи горілиць біля тритонного грузовика і синього напіврозбитого автомобіля, з руським волоссям, купаючись у крові, яка стікала двома вузькими струмочками по його блідому обличчю і мочила комір білої сорочки.

(Далі буде).

¹ Іван Семенюк, *Перші українські письменники Румунії*, Studia Linguistica. Випуск 5/2011, с. 271.

² І. Семенюк, *там само*.

³ Рона де Сус – румунська назва села Верхньої Рівни.

⁴ Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, Editura Albatros, 1977, p. 379.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА ПРО «ВЕЛИКИЙ ТЕРОР»

«Великий терор» – масштабна кампанія масових репресій громадян, що була розгорнута в СРСР у 1937–1938 рр. з ініціативи керівництва СРСР й особисто Йосипа Сталіна для ліквідації реальних і потенційних політичних опонентів, залякування населення, зміни національної та соціальної структури суспільства. Наслідками комуністичного терору в Україні стало знищення політичної, мистецької та наукової еліти, деформація суспільних зв'язків, руйнування традиційних ціннісних орієнтацій, поширення суспільної депресії й денаціоналізація.

За період «Великого терору» на території УРСР, за оцінками істориків, було засуджено 198918 осіб, з яких близько двох третин – до розстрілу. Решту було відправлено до в'язниць та таборів (інші заходи покарання охоплювали менше 1 %, звільнено було тільки 0,3 %).

Масові репресивні операції у 1937-1938 рр., за задумом Й. Сталіна, мали завершити двадцятилітню боротьбу з «соціально-ворожими елементами», упокорити населення шляхом масового терору, утвердити авторитарний стиль керівництва та здійснити «кадрову революцію». Підставою для розгортання терору була теза Й. Сталіна про загострення класової боротьби в міру успіхів соціалістичного будівництва.

Офіційно початком «Великого терору» став оперативний наказ НКВД СРСР № 00447 «Про репресування колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів» від 30 липня

1937 р., затверджений політбюро ЦК ВКП(б) 31 липня 1937 р. Проте наявні документи НКВД (накази, листування, телеграфи) свідчать, що масові репресії готувалися заздалегідь, а наказом їх лише формалізували.

Наказом № 00447 запроваджувалися ліміти (плани) на покарання громадян. Вироки за I-ю категорією означали «розстріл», за II-ю категорією – на ув'язнення в таборах ГУЛАГ (рос. Главное управление лагерей) НКВД СРСР. Якщо первинний ліміт для УРСР за I категорією становив 26150 осіб, то у січні 1938 р. він був збільшений до 83122 осіб. Із проханням про додаткові ліміти в Москву неодноразово зверталися наркоми внутрішніх справ УРСР Ізраїль Леплевський та Олександр Успенський.

Ще до початку дії оперативного наказу № 00447 особливу увагу було звернено на «чистку» партійних лав та органів безпеки, що мало забезпечити надалі беззастережне виконання репресивних директив центру. А вже у червні 1937 р. розпочались масові арешти. 10 липня 1937 р. політбюро ЦК КП(б)У розіслало по областях УРСР вказівку про формування позасудового репресивного органу – обласних «трійок», створених для спрощення процедури засудження. До складу трійки зазвичай входили начальник обласного НКВД (голова), обласний прокурор та перший секретар обласного або республіканського комітету ВКП(б). Існування «трійок» та інших позасудових репресивних органів повністю суперечило радянському законодавству, у тому числі Конституції 1936 р.

Заарештований був фактично позбавлений права на захист (на адвоката) чи оскарження вироку. Слідчі психологічним знущанням і нелюдськими тортурами «вибивали» з арештованих потрібні зізнання. В 1937 р. дозвіл на застосування методів «фізичного впливу на підозрюваних» (тобто тортур) було дано на найвищому рівні ЦК ВКП(б). Випадки неправомірного засудження вважались цілком припустимими і виправдовувались прислів'ям «ліс рубають – тріски летять».

(Продовження на 20 с.)

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА ПРО «ВЕЛИКИЙ ТЕРОР»

(Продовження з 19 с.)

Часи «Великого терору» у масовій свідомості населення СРСР позначені тотальним страхом та недовірою. Нічні арешти сусідів, підозри колег на роботі, друзів, родичів, пошук шпигунів та шкідників, острах доносів та обов'язок публічно таврувати ворогів народу були повсякденними. Особа могла написати донос на колег, остерегаючись, що ті донесуть на неї першими. Це стало типовим засобом вирішення особистих конфліктів із керівництвом, викладачами, родичами тощо.

Розіграні за сценарієм показові процеси проти керівників/очільників партійних та державних осередків у 1937-1938 рр. передбачали не лише усунення чи маргіналізацію рештків старої еліти, але також здійснення впливу на нових висуванців та суспільство загалом. Участь у цих показових процесах мала засвідчити політичну й ідеологічну лояльність, послух волі вождя, визнання терористичних методів державного керівництва.

«Великий терор» згорнули за вказівкою вищого партійно-радянського керівництва. 17 листопада 1938 р. ЦК ВКП(б) і Раднарком СРСР ухвалили постанову «Про арешти, прокурорський нагляд і провадження слідства», якою «орієнтували правоохоронні органи на припинення «великої чистки» та відновлення елементарної законності. Наступним кроком стала фізична ліквідація безпосередніх організаторів і виконавців «Великого терору».

Реабілітація жертв

Незаконність «Великого терору» визнали ще за часів СРСР після смерті Й.Сталіна, коли в роки «відлиги» провели часткову реабілітацію репресованих. Реабілітаційні процеси другої половини 1950-х – початку 1960-х років мали обмежений характер. Більшість громадян, засуджених за політичними звинуваченнями, не отримали повної реабілітації, а їхні права не були повністю відновлені.

У 1991 році, в останні місяці існування УРСР, було ухвалено Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». У ньому вперше в Україні

законодавчо засудили і відмежувалися від політичних репресій як методу керування суспільством. Але оскільки цей закон ухвалювався ще в УРСР, то певна частина цих репресій, навіть вчинених позасудовими органами, все ще визначалася «обґрунтованими». Відповідно до вимог Закону органами прокуратури та судами впродовж 1991–2001 років було реабілітовано 248 тис. 810 громадян, відмовлено в реабілітації — 117 тисячам 243 особам.

У 2015 році Україна засудила злочини комуністичного тоталітарного режиму Законом «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганд їхньої символіки».

Цього року у Верховній Раді України схвалено в першому читанні розроблений Українським інститутом національної пам'яті спільно з народними депутатами проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» (№ 6574 від 09.06.2017). Законопроект суттєво розширює коло осіб, які підпадають під реабілітацію. Зокрема, в ньому прописана автоматична реабілітація осіб, які були покарані позасудовими органами, право на реабілітацію отримують ті, хто зі зброєю в руках боровся за незалежність України, був ув'язнений, примусово поміщений у психіатричний заклад, трудову армію, позбавлений майна через «експропріацію» чи «розкуркулення», або ж депортований за національною ознакою.

Посольство України в Румунії

Усе моє, все зветься Україна

Слова Ліни КОСТЕНКО

Музика Юрія КЕРИ

Помірно, плавно

...Бу- ва- є, ча- сом сліп-ну від кра-си. Спи-нусь, не тям- лю, що во-

но за ди- во, о- ці сте- пи, це не- бо, ці лі- си,

у- се так гар- но, чис- то, не- зрад- ли- во,

у- се як є - до- ро- га, я- во- ри,

у- се мо- є, все зветь- ся У- кра- ї- на.

Та- ка кра- са, ви- со- ка і не- тлін- на,

що хоч спи- нись і з Бо- гом го- во- ри...

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXIII)

Фольклористика. 15. Статейні наукові осмислення

(Продовження з № 277)

Окрім своїх дотеперішніх фольклорно-етнологічних осмислень-доробків, представлених підсумково у цій рубриці «Нашого голосу», автор даної статті в ряді інших розвідок розглянув і питання зв'язку сакрального з мирським, зокрема у народних колядках, для частини з яких сакрум є художньо-ідейною квітесенцією, а це є незаперечним доказом того, що вони були створені релігійними людьми (homo religiosus).

Аналізом¹ записаної ним же колядки «А в Римі, в Римі, й а в Русалімі» на саме Різдво (за старим стилем) у с. Корнуцел-Банат від 63-річного Івана Гуменюка², він представив той факт, як у цьому українському народному творі відображено усталену в свідомості народів думку про регенерацію первинного чи первісного часу – факт, який уперше, здається, в етнологічній науці висвітлив румунський вчений-релігієзнавець світового престижу Мірча Еліаде в знаменитій його праці з 1957 р. «Міф про вічне повертання»³, переконливо доказавши, що жителі архаїчних суспільств нехтували історичним часом, майже не усвідомлюючи його. Сприйнятним для них був лише теперішній час, в якому вони прагнули жити, і відповідними обрядодійствами та піснями циклічно реставрували первинний міфічний, започаткований богами час, отой *illo tempore*, заново «споруджували» його імітацією в теперішньому часі дій та жестів богів (*imitatio dei*) так, як поступали останні в моменті сотворіння уперше *первовіку* (*ab origine*). Далеко подібне уявлення цього зустрічається у поглядах праукраїнців про сотворіння світу, хвилююче опоетизоване в найархаїчніших українських космогонічних колядках за допомогою усталеного художнього образу-універсалії *ради* співучасників певної дії (два чабани з румунської балади «Міоріца» *радяться*, як убити третього з них; гомерові троянці *радяться*, як їм поступити, коли Ахілл підійшов до їхньої фортеці Трої; українські колядкові міщани Львова й інших міст *радяться*, як їм відкупитися від «нападника», що оточив їхнє місто-фортецю; господарі в українських колядках *радяться*, як їм веснучати і т.п.): три голубоньки (в колядках – інколи символи ангелів, Божих посланців – І.Р.) «радоньку радять, як світ сновати», тобто спорудити, закласти його основи:

*Коли не було знаада [спочатку – І.Р.] світа,
Тогда не було неба, ні землі,
А но лем було синєє море,
А серед моря зелений явір.
На явороньку три голубоньки,
Три голубоньки радоньку радять,
Радоньку радять, як світ сновати:*

*Та спустимеся ми на дно моря
Та дістанеме дрібного піску,
Дрібний пісочок посіеме ми:
Та нам ся стане ясне небонько,
Ясне небонько, світле сонінько,
Світле сонінько, ясен місячик,
Ясен місячик, ясна зірниця,
Ясна зірниця, дрібні зізодочки.*

В цьому варіанті української колядки не вказано Бога-Сотворителя світу, як пише у Біблії («Напочатку Бог створив небо і землю»; Буття:1). Як твердить пророк Старого Завіту Мойсей, Бог існував ще до «народження гір, землі та світу». Отож, може, цей первовічний стан мали на увазі праукраїнці, відзначаючи у цьому варіанті колядки:

*Коли не було знаада світа,
Тогда не було неба, ні землі.*

Але у варіанті цієї колядки із збірника Я.Головацького (записаної в Саноцькому окрузі) та в розвідці Костомарова («Об историческом значении русской народной поэзии», 1843) є недвозначний і з кількох точок зору цікавий для науки приспів:

*Коли не було знаада світа,
Подуй же, подуй, Господи,
Із Святим Духом по землі!*

Тогда не було неба, ні замлі..., далі – як у вищеподаному варіанті, приспів, який, по-перше, вказує, що сотворителем світу був не хто інший, а саме Бог, який, як показано у 33-му псалмі, «Словом учинив небо, а подихом уст Його військо», небесне військо, тобто світила і зорі небесні. По-друге, сформульований у формі наказового способу *теперішнього* часу, даний приспів прочитується як звернене до Бога прохання регенерувати Своім подувом *первовік у момент виконання колядки*, тобто в момент переходу із старого року в новий. Цікаво відмітити, по-третє, що у засвідченому в цій українській колядці сприйнятті, *первовік, першопочаток*, отой *illo tempore* світу не «датовано», можливо, непам'ятним моментом, але про створення світу Богом українці не могли дізнатися раніше прийняття 988 року на Русі християнства, відколи вчення Біблії почало там поширюватися і глибоко проникати в народне сприйняття світу й осмотично «вплітатись» у створені народні усні твори. Сучасну модерну ідею відображення регенерації первовіку виконанням цієї дуже непоширеної колядки в момент переходу із старого року в новий знаходимо виражену кризь міфологічну призму ще в російського фольклориста Афанасьєва (А. Афанасьев,

Поэтические воззрения славян на природу, т. 3, 1869). О.Потебня 1887 р. заперечив його думку: «Отношение колядки к Рождеству объясняют переходом мысли от ежегодного обновления природы, за первый момент коего принимается «рождение солнца», к певоначальному ея созданию. Непосредственное мифологическое объяснение этой колядки неуместно. Ближайшим образом она восходит к апокрифическим сказаниям. Припев указывает на Бога Отца и Св. Духа»⁴. Потебня відзначає, що в даній колядці немає «напластованого» відбитка дуалістичних богумільських розповідей про створення світу Богом і Сатанайлом (останній в українських, польських, чеських, болгарських та сербських розповідях плаває по морю і по наказу Бога поринає у воду і виносить з дна пісок та кремінь), основи колядки набагато раніші від богумільських розповідей, як доказав це німецький вчений Кун («Über entwickelungstufen der Mythologie»), наводячи приклад древньоіндійської розповіді, згідно з якою спочатку все було покрито морем; Бог-Сотворитель Праджапати у вигляді кабана нирнув у море і дістав з його дна землю.

Серед румунських космогонічних настільки цікавої колядки немає. У них зображається сотворіння світу Богом, ангелами та святими (як Святий Ілля), що «підпирають небо чотирма срібними стовпами, простягають землю, споруджують гори та долини»⁵.

Обрядодійства Українців (як й інших народів) моменту кінця старого року, сприйняті як своєрідне очищення-пурифікацію життя, а початок нового – як регенерацію чи народження нового року, типологічно подібні до обрядодійств давніх народів. У древніх вавілонян, наприклад, Новий рік відмічали під час осіннього рівнодення в місяці *Тішрїт*, назва якого походить від дієслова *шуру* із значенням «розпочинати», а це означало б, що в узвичаєному древньовавілонському світосприйманні цим роковим святом *розпочиналася* регенерація першопочатку світу. У них (як, приблизно і в українців) святкування регенерації *первовіку* тривало дванадцять днів, протягом яких урочисто декламувалась древня їхня поема «Енума еліш» («Сотворіння світу»), яка своїм змістом перегукується з українськими космогонічними колядками про створення світу, як вищезитована колядка й небагато інших її варіантів, тематично споріднених з нею.

У згаданій на початку статті колядці, записаній у с. Корнуцел-Банат, вищевказане про обрядодійну регенерацію першопочатку світу в теперішньому часі (в моменті колядування) пластично і недвозначно схоплено колядковим художнім способом-діалогом між колядуючими особами і хатніми господарями:

– *Ой ци так тепер у вас, як спервовіку,*

Як спервовіку, спервочітку? (питають колядуючі)

– *Ой тепер у нас Христос родиться* (відповідають хатні),

тобто дія відбувається у теперішньому часі обрядодійства, так би мовити, на виду. Наглядніше ніж у даній колядці, регенерація первовіку «датована» українцями моментом прийняття християнства і зразково представлена у живому (і по цей день на румунській Мараморощині) «Вертепі».

Зображення регенеруючої обрядової дії в теперішньому часі у світських колядках господареві й решті членам його сім'ї стало зазвичай загальноприйнятим способом-представленням. Святвечірній стіл господаря в гуцульських колядках Сучавщини, наприклад, змальовується в ідеальних обрисах традиційноселянського виміру: у господаря в теперішньому часі (в моменті колядування):

*Світлиця ясна, файна, прекрасна,
А в тій світлиці тисові столи,
Столи тисові, позастелені,
А на тих столах самі колачі,
Житні й пшеничні, з медом печені.
Коло колачів золоті чаші,
А в тих чашах зелене вино,
Зелене вино, солодкий медок.
За столом сидят три товариші
[світле сонечко, ясный місяць, дрібний дощик],
А межі ними цей пан господарь
Шепочку держит, низко си клонит,
Низко си клонит та всіх їх просит*

на святу вечерю. На гуцульщині перед тим, як сім'я сідала за стіл на святу вечерю, господар виходив надвір з мискою приготовленої вечері й запрошував до хати на вечерю сили природи, щоб задобрити їх. Іншими колядками наші гуцули сповіщають господаря, що за святвечірнім столом він матиме найбільших гостей:

*...пане господарь, застелай столи,
Бо прийдут до тебе милії гості –
Сам Сус Христос, ще й Божая мати.*

В тих же ідеальних вимірах зображено і господарство гуцула:

*Коники его все турецкії,
Зброї, оборони – все стрілецькії.
А его воли – ек стодоли,
А всі корови – ек обороги,
А его вівці та гори вкрили.*

Худобу господаря, як і в древньоіндійських гімнах, доглядає Бог, тільки не древньоіндійський, а християнський.

В українській фольклористиці загальноприйнято положення, що в народних колядках побажання обколядованим особам змальовано як уже здійснене, як це наглядно випливає хоча б з вищеподаних прикладів, за винятком слідуєчого прикладу, в якому картина не є *статичною*, вона *здійснюється/розгортається*, так би мовити, «на очах» присутніх, що відповідає розгортанню регенеруючої універсальної системи. Отож, поряд із статичними картинами господарської благодаті, в українських колядках наявні й картини, що *розгортаються в момент колядування*, наприклад:

*У чистім поле господарь оре,
Чом святий Юрій волики водит,
Чом святий Петро за плугом ходит,
Свята Пречиста їстоньки носит,
Їстоньки носит та Бога присит.*

(Продовження на 24 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXIII)

(Продовження з 23 с.)

Згадування первовіку чи первопочатку світу, що постав після Ісуса Христа, наявне і в записаній від того ж Івана Гуменюка колядці «Божий посланник», але це згадується з інших причин: щоб у моменті переходу із старого року в новий Божий посланник дізнався б, чи стародавній, першопочатковий християнський порядок люди не пошкодили:

Же, ой небом, небом, ясний місяцю,
Ой за ним, за ним ясна зірочка,
Ясна зірочка, єго сестричка.
«Ой куди ж ти йдеш, ясна зірочко?»
«Ой бо я іду – від Бога посел,
Від Бога посел, людьом на землю,
Людьом на землю, Богу на хвалу:
Ой ци так тепер, та як бувало,
Та як бувало, як стародавно,
Як стародавно, й а спервовіку,
Й а спервовіку, спервопочітку:
Ци цідіт меди д-світі вечери?
Ци варет пиво д-світому Різду?
Ой ци син до вітце ци шле вечерю?»

[далі: донька – матері, брат – братові, сусід – сусідові «чи шлють вечерю»]

«Ой не так у нас, як бувало в вас,
[логічно, повинно б бути: в нас]
Як бувало в вас, як спервовіку,
[так же: як бувало в нас]
Як спервовіку, спервопочітку
[відповіді на всі запитання зіроньки – негативні]
Ой син на вітце ручки знімає,
Ручки знімає, гнів підоймає,
Гнів підоймає, прощів не має.
Ой брат на брата мечем воює,
Мечем воює, гнів підоймає,
Гнів підоймає, прощів не має.
Донька матери чарів питає і т.д.
Сусід сусіді пліт закладає і т.д.

Ця колядка, здається, виключно гуцульська. В дитинстві, пригадується, її можна було почути на Південній Буковині.

Вона увійшла в «сценарій» колядування, щоб виконувати одну із функцій обрядового ритуалу, а саме – відновлення пошкодженої рівноваги (недотримання людьми ритуалу) в різдвяних звичаях і в деградації міжлюдських відносинах, оснований на біблійному вченні про любов до ближнього, тобто щоб повернути людей до першопочаткових ідеальних порядків, які, як і в попередніх колядкових прикладах, не сягають давніше від початків християнства.

Колядкові мотиви недотримання різдвяних звичаїв постали на констатації їхнього занепадання з часом, а потрясаючі, навіть жахливі мотиви стосовно відносин сина з батьком, дочки з мамою, брата з братом, сестри із сестрою, сусіда із сусідом постали на основі біблійного вчення, яке

осмотичним «сплавом» з народним сприйняттям деградації міжлюдських відносин увійшло в цю колядку. Ці мотиви «номіналізовані» навіть біблійними словами та виразами. Тематично синонімічні і словесно близькі до колядкових, ці мотиви зустрічаються уже у пророків Старого Завіту. Пророк Михея, наприклад, відзначає зменшення числа побожних серед юдеїв, між якими «нема праведного». Міжлюдські відносини Михея вважає ще не настільки деградованими, а лише невідповідними: «...гордує син батьком своїм, дочка повстає проти неньки своєї, невістка – проти свекрухи своєї, вороги чоловіку – домашні його» (Книга пророка Михея, 7.6). Про постання кривди між людьми [в південнобуковинському варіанті цієї колядки, пригадується зараз, відзначалося те саме: «На світій землі правда пропала, / Правда пропала, кривда настала»] говорить у своїй книзі старозавітний пророк Єремія (9: 3,4,7).

У Старому Завіті, як видно з цих прикладів, сепарація Бога від грішних Свого народу була постійною вимогою. У Новому Завіті сепарація від усього зла є фундаментальною у відношеннях Бога зі Своїм обраним народом. Згідно з Біблією, сепарація передбачає негативну сторону – особисту моральну і духовну сепарацію від гріха і всього противного Ісусу Христу, і позитивну сторону – приєднання до Бога тісним й інтимним Йому відданням, гарячим Йому служінням⁷. Негативна сторона сепарації виражена словами Ісуса Христа, Який, посилаючи Своїх дванадцять апостолів проповідувати Його вчення, говорить їм: «Не думайте, що Я прийшов, щоб мир на землю принести, – Я не мир принести прийшов, а меча. Я прийшов порізати сина з батьком його, дочку з матір'ю, і невістку з свекрухою її» (Євангелія від Матвія, 10:34-35). У Євангелії від Луки (12:51-53) ці ж слова Ісуса Христа наче «сугерують» колядкові (значно драматичніші) вирази семантичного поняттєвого кола розбрату і спротиву: «Чи ви (апостоли – *I.P.*) думаете» (...). «Ні... Стане батько на сина, і син проти батька, мати проти дочки, а дочка проти матері».

Порівняльним аналізом української колядки «Сіяла зіронька, сіяла» автор даної статті сконкретизував положення Мірчі Еліаде про те, що первісні люди, постійно намагаючись наслідувати богів (*imitatio dei*), наповнювати своє фізіологічне життя священним змістом, космізуватися, дійшли ідеї, що вони – люди-світила, які носять у собі світло і сяють, як боги⁸.

Дана українська колядка належить до чітко окресленої групи різдвяних пісень на тему величання дівочої краси⁹, генетично пов'язаних з весільним ритуалом-переходним «порогом», переступом якого дівчина переходить із дівочого стану в жіночий, тобто виходить заміж (А.Ван Геннеп), сповнюючись при цьому небесним сіянням, преображаючись, наче Христос на горі Табор:

Сіяла зіронька, сіяла,
З ким же ти, Марисю, шлюб бтрала?
[Наречена, відзначається далі в колядці:]

До церкви йшла, як зоря зійшла,
В церкві стоїть, як свіча горить.
Із церкві йшла красною панею,
[бо переступила переходовий поріг, А.Ван Геннеп]
У двір увійшла – двір закрасила.

Присутні при цьому питають її:

– Чи ти царівна, чи королівна?
– Я одиначка, батькова дочка,
Батькова дочка, дівка Мар'янка.

Сіяння дівчини в момент переходу ритуального порога відзначено і у весільній пісні моменту її від'їзду з батьківського подвір'я:

Грайте, бояри, грайте,
Кіньми двора та й не грузите,
[в інших варіантах: не лупайте]
Марусеньки да й не берите:
Ще ж вона да й не гуляла
І личеньком да й не сіяла.

У колядках парубкові моментом його підготовки «на полювання» (= походу по наречену) відзначається той же перехід ритуального порога, коли і парубок сповнений сіяння:

За горою не дзвін дзвонить,
Не дзвін дзвонить, місяць сходить,
[місяць – символ парубка]
А в новій світльонці огонь сяє,
Там Грицуненько коника сідлає.

Сіяння дівчини, випромінюване нею світло, вогонь чи сяяння небесних тіл, які супроводжують дівчину (чи парубка-світлого місяця, як вище – *I.P.*), – це містична ревеліяція (Мірча Еліаде), а в семіотичній комунікації весільного ритуалу – це код їхнього переходу з однієї групи (неодружених) в іншу (одружених). Перехід непорочних дівчини і парубка із вікової групи неодружених у групу одружених у древньоіндійців здійснювався через осіяння. Подібно сіяючій українській нареченій між двома весільними друзками чи сіяючій зіроньці (= метафора дівчини) між двома чорними хмарами, в болгар, гомерівська Навсікая сяє непорочна між своїми рабнями, а навіть Пенелопа після 20-річної відсутності

свого мужа Улісса, згідно із узаконеним весільним написаним «сценарієм», появляється перед її сватачами – сіяючою. Сіяння, можливо, слід пов'язувати із складною прадавньою містикою світла, найповніше наявною в релігіях і філософіях древньої Індії, в яких основна ідея це та, – підкреслює Мірча Еліаде, – що світло – творче. «Світло – це зачаття» (*Шатапатха*, VIII, 7,2,16-17). Воно – «сила творення» (*Тайттирія-Самхіта*, VIII, 1,1,1). Сонце – це життя (*Ріг-Веда*, 1,115). Буття, підкреслюється в *Упанішадах*, «появляється через чисте світло, і людина дізнається про буття через досвід надприродного світла»¹⁰, яким наділені всі божества світу.

Сіяння нареченої наявне і в релігійній весільній ліриці: одна із Соломонових «шістдесят царниць» і «вісдесят наложниць» та незчисленних дівчат – це «єдина голубка», «що виглядає, немов досвітня зоря, / прекрасна, як місяць, як сонце – ясна» (Пісня пісень, 6: 8-10).

Останній з мотивів даної групи колядок – захоплення красою сіяючої нареченої й запитування її «чи вона царівна, чи королівна» та її самоідентифікація («...я батькова дочка») – це, правдоподібно, теж універсальний художній засіб. Коли зодягнутий Мінервою у святкові шати, відмолодженний до невпізнання Улісс-жених появляється перед присутніми, його син, спантеличений красою невпізнаного ним батька, здивовано запитує, чи він не бог із всевишньої слави. Улісс самоідентифікується, відповідаючи, що він «не бог, а його батько». Подібний своєю суттю художній засіб наявний у Біблії, де Ісус однак не самоідентифікується, Його ідентифікує Симон Петро: «Прийшовши ж Ісус до землі Кесарії Пилипової, питав Своїх учнів: «За кого народ уважає Мене, Сина Людського?» Вони ж відповіли: «Одні за Івана Христителя, одні за Іллю, інші ж за Єремію або за одного з пророків». Він же каже до них: «А ви за кого Мене маєте?» А Симон Петро відповів і сказав: «Ти – Христос, Син Бога Живого» (Євангелія від Матвія, 16: 13-16).

Осмотичний «сплав» сакрального і мирського наявний у колядках і в інших формах.

(Далі буде)

Примітки

1 Див.: Іван Ребошапка, *Величність щорічної обрядової регенерації первовіку* // «Наш голос», № 135, 2005, с. 21-22; Ioan Rebușarșă, *Nostalgia miticului «illo tempore»*, «Curierul ucrainean», nr. 63-64 (ianuarie), 2006, p. 15; idem, în «Memoria Ethnologica», nr. 21-23, anul VII, p. 2157-2109.

2 Іван Ребошапка, *Вінок року – Сипуна анулуй*. Українська обрядова поезія в Румунії. Двомовне видання, Видавництво «Мустанг», Бухарест, 2002, № 120.

3 Mircea Eliade, *La mythe de l'éternel retour*, Paris, 1957.

4 А.А.Потебня, *Объяснения малорусских и сродных народных песен. II. Колядки и щедровки*, Варшава, 1887, с. 739-740.

5 Monica Brătulescu, *Colinda românească*. The Romanian Colinda (Winter-solstice Songs), Editura Minerva, București, 1981, p. 176 (Colinde cosmogonice).

6 Іван Ребошапка, *Символічна актуалізація первісного часу (illo tempore) словами прадавньої української колядки* // «Наш голос», № 258, 2015 р., с. 4-5; його ж, *Предковичне Христове*

попередження про деградацію людського співжиття – мовою старосвітської народної колядки // «Наш голос», № 271, 2017 р., с. 14-15.

7 Cf. *The Full Life Study Bible*, Life Publishers International Springfield, Missouri- 65802, USA – *Biblia de studiu pentyru o viață deplină*. Versiunea D. Cornilescu, București, 2000.

8 Іван Ребошапка, *Космізація мирського священного світловою епіфанією* // «Наш голос», № 165, 2007 р., с. 18-19; Ioan Rebușarșă, *Cosmicizarea profanului prin epifania luminii sacre*, «Curierul ucrainean» nr.nr. 21,22, 23, 2007; idem, «Memoria Ethnologica», nr. 21-23, anul VII, p. 2107-2109.

9 *Величання дівочої краси* // зб. «Колядки і щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року». Упорядкування, передмова та примітки О.І.Дея, Київ, Ви-дво «Наукова думка», 1965, с. 307-311.

10 Мірча Еліаде, *Індія: світло і атман* // зібрані праці «Мефістофель і андрогін». Переклад з німецької, французької, англійської, Київ, Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001, с. 316.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЗЕЛЕНЕЄ ЖИТО, ЗЕЛЕНЕ, ХОРОШІІ ГОСТІ У МЕНЕ...

(З власного майжещоденника)

Як добре бути Михайлом Трайстою! І справді добре бути ним, бо кому так поталанило, як цьому розтрайстаному писарюзі?... Тільки подумайте, минулого місяця по місту Коломиї, мов конокрад, гуляє, у львівських Сокільниках з Олександром Масляником мед-горілку не за комір ллє, по Львову з бувшим міністром Володимиром Гаюком блукає, у Джоржовій кав'ярні каву п'є, «Ах, пане Джордж, – то ваша файна кава. То блуд думок, то марева політ...» – наспівує ... у «Пані Стефи» хремзликами ласує, та узваром запиває, у «Пузатій хаті» солянкою похмілля проганяє, а далі у Львівській спілці письменників перед побратимами своєю «Конокрадською честю» фасониться, з рук Ігора Гургулі медаль за «За відродження України» приймає, а далі – Київ... Галина Тарасюк, Володимир Даниленко, Наталя Куліш... нові проекти, нові перспективи... і знову Бухарест – нові знайомства, бо в гості прибули ті, що через Тису літературні мости кладуть: Василь Густі та Петро Ходанич. Ось чому добре бути Михайлом Трайстою!

На врочистий захід, присвячений 26-й річниці Незалежності України, організований Союзом українців Румунії, який пройшов п'ятого вересня у залі Народного університету ім. Йоана Даллеса, голова Бухарестської організації СУР-у пані Ярослава Колотило запросила вищезгаданих славнозвізних закарпатських письменників.

Мені випала честь познайомитися з ними ще зранку у ресторані готелю Ібіс, а через пару хвилин

ми вже розмовляли, як давні знайомі, як добрі старі друзі, як газди писаного слова, бо насправді ми знаємось здавна, хоча й не бачились ніколи. Вони читали дещо з моєї творчості, мою «Гуцульську душу», яка здивувала Петра Ходановича оповіданням «Недописаний роман», бо він написав оповідання «Ненаписаний роман». Ну, мабуть, і немає значення говорити, що і я читав їхні твори, бо хто не чув про Густійові збірки віршів «Тиса камінь обтесала», «Березове колесо», «Затисанська околиця» та інші... чи за Ходановичеву прозу «Міст через Тису», а твори його дружини Лідії Повх друкувались на дитячих сторінках наших публікації, а її «...біля Тиси, біля Хуста/ О-отака росте капуста...» я взяв за мото для дитячого оповідання «Ілько та папусточка». Ну, то ж міркуйте самі, хіба ми не давні знайомі... не добрі друзі... не газди слова?..

З готелю разом з Марією та Володимиром Лобураками – Чернівецьким дуєтом «Скриня» – вирушили ми до осередку СУР-у, де на наших гостей чекала українська бухарестська трійця корифеїв: Микола Корсюк, Іван Ковач, Михайло Михайлюк... – радість, обійми, чоломкання, коньяк, горілка і рельсів сльози...

Після того, як віддали «кесареві кесарево», направились до парку Герестреу, щоб віддати Шевченку Шевченкове: низький уклін, квіти та кілька пісень.

Вечором о шостій годині ми зустрілись знову на святковому концерті з нагоди 26-ї річниці Незалежності України, де, варто згадати, з вітальними словами звернулись до гостей заходу заступник голови Союзу українців Румунії Михайло Трайста, радник-посланник Посольства України в Румунії Євген Левицький, заступник державного секретаря Міністерства культури Румунії Ірина-Сандра Марін Кажал і, певна річ, голова спілки письменників Закарпатської області Василь Густі. Урочистий захід продовжився святковим концертом, в якому взяли участь Чернівецький дует «Скриня», фольклорний ансамбль «Коломийка» з повіту Сучава та гурт «Зоря» з Бухаресту. Куратором заходу була голова

Бухарестської організації Союзу українців Румунії Ярослава Колотило.

Наступного дня в бібліотеці Союзу українців Румунії ім. Степана Ткачука наші гості Висиль Густі та Петро Ходаневич разом з письменниками Миколою Корсюком, Іваном Ковачем, Михайлом Михайлюком та Михайлом Трайстою зустрілися з українською громадою Бухаресту.

Письменники читали перед публікою свої поетичні та прозові твори, розповідали про різні літературні пригоди і підписали угоду про співпрацю між Спілкою письменників Закарпатської області та Союзом українців Румунії.

Зустріч закінчилася дружнім обідом у ресторані «Срібна підкова», після якого ми провели наших гостей на вокзал.

До нової зустрічі, файні наші цимбори!

ОГОЛОШЕННЯ

Союз українців Румунії організовує Міжнародну конференцію «Українці Румунії. Історія, сучасність та перспективи», яка відбудеться 17-19 листопада 2017 р. у Бухаресті.

Участь у конференції безкоштовна. Транспорт на території Румунії, проживання та харчування забезпечені Союзом українців Румунії.

Усіх бажаючих взяти участь у конференції просимо заповнити реєстраційну форму і надіслати її до 1 жовтня 2017 року на електронну адресу: trona2007@gmail.com

РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА УЧАСНИКА КОНФЕРЕНЦІЇ

Прізвище, ім'я, по батькові:.....

Науковий ступінь:.....

Вчене звання:.....

Місце праці і посада:.....

Контакти

(номер телефону та e-mail):.....

Тема доповіді:.....

Форма участі у конференції:

очна (участь у заходах конференції, публікація доповіді у збірнику конференції);

заочна (публікація статті у збірнику конференції).

Які технічні засоби Вам необхідні для виступу (проектор, екран, озвучення презентації, інші)?

Питання щодо участі в Конференції надсилайте на адресу: trona2007@gmail.com

Телефони оргкомітету: +4 021 222 07 37; +4 072 505 72 51.

Контактна особа – **Михайло Трайста**.

РОНДЕЛІ ОМЕЛЯНА ЛУПУЛА

Самобутній буковинський поет Омелян Лупул, автор майже трьох десятків поетичних збірок, подарував читачам свою нову книжку «Свята земля» (Чернівці – 2016, 200 с.), у кожному із семи розділів якої засобами високої поезії відобразив не тільки ліричні настрої та переживання художніх персонажів і самого автора, вираженого через ліричне Я, а й певною мірою сучасні проблеми та події, які заторкують свідомість кожного українця. Але Омелян Лупул цікавий не лише актуальними темами. Його поетичний доробок привертає увагу широкою різноманітністю форми. У «Святій землі» він разом з терцетом, катреном, рубаї, ронсаровою строфою, септимою, октавою, децимою, традиційними для його творчості, чи не вперше так потужно в українській поезії звернувся до ронделя – у розділі «Із зеленого літа», яким відкривається збірка, таких віршів тридцять чотири. Узявши за основу класичну форму, Омелян Лупул злегка трансформував її, відділивши окремо із третьої п'ятирядкової строфи останній рядок, унаслідок чого рондель складається уже не з двох катренів і однієї п'ятирядкової строфи, а із трьох катренів і одного рядка.

Зберігши у такий спосіб загальну кількість рядків – 13, автор домігся більшої експресії провідної думки твору. Час від часу він свідомо «порушує» і класичний спосіб римування. Але такі його нововведення ідуть лише на користь художньому творові. Сподіваюся, що читач і сам переконається у відзначеному, прочитавши добірку ронделів Омеляна Лупула.

Володимир АНТОФІЙЧУК

Із зеленого літа листи
Відправляю до Вас
Через простір і час, –
Довіряю вітрам їх нести.

Доки мріям буяти-цвісти
І вогонь у душі не погас,
Із зеленого літа листи
Відправляю до Вас –

Оті смутку і сміху пласти.
Тож летіте світами. Летіть,
Як біблійна оливкова віть,
Через долі усі блокпости,

Із зеленого літа листи.

Я Вам пишу під музику бджолину.
У нас гроза пробіглася вночі,
Аж хвиля піднялася на Збручі,
А буря поламала нам ялину.

Світанок. Сонце залива долину.
Туманів тануть срібні обручі.
Я Вам пишу під музику бджолину.
У нас гроза пробіглася вночі.

Тут райський вертоград мій. Та я лину
Через усі-всі весни і літа
Туди, де вишня Ваша розцвіта.
І все чомусь, виходить, не долину...

Я Вам пишу під музику бджолину.

Як добре знати, що Ви є на світі.
Лиш помолюсь на Вас, як на зорю, –
Своє камінне поле розорю –
І день, неначе жайвір у зеніті.

Гіркі сліди в душі – життя графіті,
Бо ж не станеш з долею на прю.
Як добре знати, що Ви є на світі.
Лиш помолюсь на Вас, як на зорю...

Мій Слова сад у красному суцвітті.
Рясніє. Кольорами мерехтить.
І журавлиний ключ над ним летить –
Несе літа мої, не Вами, ой, зігріті.

Як добре знати, що Ви є на світі.

Яріли гори синьо навесні.
Вдалі тремтіла вранішня зірниця.
Блукала в горах юна олениця.
Але вони були їй затісні.

Свій шал вона вклала у пісні.
Від голосу її спадала глиця.
Яріли гори синьо навесні.
Вдалі тремтіла вранішня зірниця.

Та враз, мов спалахнула блискавиця:
На мить мені здалося, що то Ви. –
Та грація!.. Постава голови!.. –
Мого життя потуга і живиця.

Яріли гори синьо навесні.

До мене вранці ангел завітав.
Як білий птах зі срібного світанку.
З лозини винограду, що на ґанку,
Мені сопілку – аж на сім октав! –

Він змайстрував. І тут-таки розтав.
Розгублений стой: – Куди, мосьпанку?!
До мене вранці ангел завітав.
Як білий птах зі срібного світанку.

Ще день один я свій перелистав:
Цвіте мій сад – барвиста розкіш раю;
Я на сопілці в переході граю...
Іде життя. Вистава всіх вистав.

До мене вранці ангел завітав.

Моя самотність Вам не по плечу,
Земна любове в ангельській подобі:
Уста сміються, хоч душа в жалобі, –
Отак самітним птахом і лечу.

Не запалити серця об свічу –
Се золото о щонайвищій пробі!..
Моя самотність Вам не по плечу,
Земна любове в ангельській подобі.

Мої пісні мажорні, без плачу,
Мов птахи не приручені на волі, –
Це ними я за Вас щоденно долі
Свої борги виспівую-плачу.

Моя самотність Вам не по плечу.

За срібняки Ісуса зрадив Юда,
А Ви мене, жартуючи, – за так,
Ще й навздогін погрудливе «Простак»
Ударило, немов камінна груда.

О зрадо, – злого підступу оруда, –
В моїй душі отруєний шпичак.
За срібняки Ісуса зрадив Юда,
А Ви мене, жартуючи, – за так.

Хистка людської долі амплітуда
Життєві мінить береги і ріки.
Та я стою (хай заздять недоріки),
Бо я – Гора! – не на піску споруда.

За срібняки Ісуса зрадив Юда.

Зелені строфи скошених отав.
Рядки порозлягалися лугами.
А понад ними – хмар барвисті гами.
П'янка поема літа із октав.

Який би сум цей край не огортав,
Та тут мої Кариби і Багами –
Зелені строфи скошених отав.
Рядки порозлягалися лугами.

Святі мої духовні острови...
Кульбаби цвіт – то зорі під ногами.
Це тут я розмовляю із богами. –
Бог річечки. Бог поля. Бог трави.

Зелені строфи скошених отав.

Микола КОРНИЩАН

Верлібри

* * *

Та аніж не уявити ніколи не баченого.

Ти мешкала за кам'яними дверима.
В домі без вікон.
Неподалік моря, якого вже навіть і не пам'ятали.

Плями тіней помітні тільки при появі світла, – писала ти.

Світло, яке вказує на прориси усього існуючого, безупинно ведучи до неодмінного збитку.

Знав я ж, що ти любила темінь,
той сталий стан уяви,
коли все, усі пристані, мости й порожні води
забувались назавжди.
Знав я. Знав, але ніж не міг з'ясувати,
чому побіля безодні,
де колись-то було море,
між піщаними стінами,
ще й до цих пір залишилася тьма.

* * *

Зісюди, навмання, всі путі
ваблять тільки додому.
І все здається знайомим,
якщо в пам'яті моїй – ти.
І таке враження, що мовби бачив вже все це.
Перестривав.
Колії на мостах через провалля.
Утома і збудження.
Минущі зупинки.
Кілька імен в голосах, що стихають поблизу.
Спотайна.

Долаєш звичайність.

А потім... стіни.
Притулок щастить найти
тільки між каменистими ладами.
Номер готелю.
А за вікном, інші пристінки.
Того ж земляного нюансу.
І далина твоїх безодень, де небо затікає
в темінь води, десь на околиці міста.

*В луні уже згаслого суховію
чути чужі подихи.*

І якісь вилиски несусвітньої тиші.
Шерхіт тіні, мовби відірваного крила.
Тихе зітхання.
Стукіт у двері. І ти.

*І хоч тут вже немає нічого,
я знаю, що ти існуєш.*

* * *

Та лиш з тобою,
лишень поблизу тебе,
здається, що життя це триває вдвічі довше.
У чільному супокої,
день заходиться іншими сподіванками.
Без жодних копій туманних сновидінь.
Дотики і твій улесливий шепіт заманює
в знадну дійсність.

Твоя тінь легша за мій погляд.

І той момент, коли рука твоя
звисає над моїм серцем.
З неспокоєм.
Нібито ритмічне секретне биття
спізнюється на декілька секунд.

*В зіницях твоїх ще і досі позостала
безбарвність ночі.*

Але пустоту самоти не висвітлити
аніякими словами;
ані ті години, коли бачиш себе уві сні,
бо в тіні твоїй моє тіло темнішає щоночі.

Приснилось, що ти сниш мене.

* * *

Але життя надто коротке,
щоби хотіти додаткових подоб
того, що не було, що могло бути
саме так, як домислювали подеколи.

У тих містах, де ми ждали,
там було досить часу.
Ми не знали нікого,
і ніхто не спізнавав наших імен.
Не пам'ятали хвиль, яких проводили разом,
невмисних спіткань, жадань та клятв.
Нічого важливішого.
Сумісними були тільки тіні.
Одинакові, усюди.
Відмінні, в різні години доби.
Світло сходило в зовсім інших місцях,
і застигало там, де ніколи не була вода.
А тьма зоставалась пустою.
Завжди.
Майже і опівдні,
всередині всіх металевих кубиків,
хтозна ким, розкиданих
між заржавілими коліями
вже усіма забутого вокзалу.

Все повторювалось,
бо ніхто не пригадував подробиць.
І тільки відсутність
вимушувала зупинятись подеколи.

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

Meet in the autumn

На вулиці дитинства
в ароматній філософії старих лип
вересень відроджується дивом.

Мої думки
в пріоритетному порядку
сідають на телеграфні дроти,
які гудуть осінню.

Зустрічі відбуваються
завжди вперше.
Тільки вперше,
а все інше – має свою ціну...

Самотність з амандинами*

Люди завжди
залишаються самотніми,
щоб заповнити порожні простори,
прослухати іржаву симфонію
і вимагати право на сум...

Жодна смерть
не мешкає досить близько,
все залежить тільки від того,
як зуміємо заповнити
порожні простори,
прослухати іржаві симфонії,
вимагати право на сум...

В кондитерську Agaritos,
Що на розі вулиці Ікоана Доамней,
привезли свіжі амандини...

Люди завжди
залишаються самотніми...

Points of view

Для тебе
я тільки нерухоме майно.

Ти замкнеш мене
у чотирьох стінах,

тільки для себе...
тільки для себе...
тільки...

Поки крізь мою душу
летять зграї лебедів –
я вільна,
а ти...
ти обмежений
своєю точкою зору.

No problem

Не переживай,
якщо не знайдеш абрикосів
можеш купити щось інше...
чи так, чи інакше,
якось розберемось
(no problem).

Йди спокійно на ринок,
звичайно, на найближчий
і візьми, так візьми
сумку, що висить у холі
вже більше місяця.

Тільки не переживай,
можеш купити щось інше,
якщо не знайдеш абрикосів,
якось розберемось,
чи так чи інакше
(no problem).

Слова під ліхтарем

Я боялась
бога і темряви...
хоча була вірою та повітрям,
але боялась темряви
і зла в світі,
і людей дуже боялась.

Навіть у твоїх обіймах
боялась темряви і бога...
хоча була вірою та повітрям,
я боялась тебе.

* Амандини – румунські шоколадні тістечка.

Михайло МИХАЙЛЮК

Буковинські трафунки

ШТРИХИ
ДО ГУЦУЛЬСЬКОГО ФЕСТИВАЛЮ
У ПЛОЩАХ

Це вже п'ятий його випуск, так би мовити, ювілейний, та для мене він перший, я не знаю, де ті Площі і чому п'ять років тому Буковинська філія СУРу вирішила саме там проводити щорічно літній фестиваль.

Мікробус, за рулем якого сурівський шофер Філарет, гуцул, родом з тих загадкових Площів, везе «Негостинські голоси» /диригент Микола Крамар/, а мене везе у своїй машині яський голова сурівської організації Віктор Григорчук.

Повертаємо наліво, до села Лупчини, вузькою асфальткою, але знаю, що потім буде штурована дорога, яка в'ється-дереться поміж смерековими лісами, і аж в її кінці будуть Площі.

Перед виїздом з Бухареста я перечитав /не навмисне!/ гуцульську повість Гната Хоткевича «Камінна душа» і тепер, збираючись написати свої враження про фестиваль, відкрив книжку на тій сторінці, де є рядки, які дуже підходять до мого душевного стану, що виник по дорозі до Площів і під час розгортання фестивалю:

«Сюди... сюди... шепотом-шелестом шуварів на високих полонинах, шумом потоків, свистом вітру в смерекових сизлах...»

І царевич полонинський прийде з топірцем блискучим, свисне, крикне по-легінськи – гори доли затріпочуть! З пістолета-двійки стрілить – що аж кінь спряде ушима...

...Лиш ген-ген, не знаєть далеко, там, де в синь верхи повіті, тужно, тоскно, мелодійно грає гуцул на трембіті...»

Скажете – романтика... Скажете, що про молодців-опришків тільки балади розповідають, і що на трембіті гуцули тужать тільки на похоронах. Але тоді я мав гостре відчуття, що в тих дрімучих лісах, «де в синь верхи повіті», щось таке може статися, що десь таїться Чугайстер, блукає вуйко-ведмідь, що в якусь мить може озватися співанкою Марічка до свого Іванка з «Тіней забутих предків» Михайла Коцюбинського...

А присілок Площі – справді райський куточок, звідки до хмар ближче, але ближче й до Бога – наче чую побожних гуцулів, які в час нашого прибуття виходили з недільної служби у божому храмі, виходили з церкви.

Я навмисне оминув офіційну назву фестивалю, (Українські звичаї у Площах), бо я бачу його гуцульським. І маю на оці насамперед жіночий гурт з Палтіну «Полонинка» з автентичним гуцульським репертуаром. Він з рідного села голови Сучавської організації СУРу Іллі Савчука. Які то веселі й голосисті молодіці, з якими я сфотографувався і які запевняли, що і читати по-українськи вміють.

А ще великою несподіванкою були музиканти з Лупчини і Магури, що утворюють гурт «Гуцулка» під проводом Василя Марочка. На бубні «виграває» Іван Марочко, на трубці – Ілля Фундюр, на скрипці – Мірча Трифан, на другій скрипці – Михайло Бурачук, а співає гуцульські коломийки /іноді перчені!/- Михайло Величко.

Оці два гурти можуть стати ядром справжнього гуцульського фестивалю. До них можна додати дитячий гурток отця Арделяна з Нижньої Бродини та інші місцеві формації.

А ще якби заснувати гурток гуцульських танців! Не знаю чи ще збереглися

вони на буковинській Гуцульщині...

Однак застерігаю, що я зовсім не відкидаю участь у цьому фестивалі «інородних» формацій, бо на ньому прекрасно виступили низовинні українці, гарне враження справили мараморощі з Вишньої Рівни, які вирушили в таку далеку дорогу, аби порадувати гуцулів співанкою.

На фестивалі було досить багато люду, головню жіноцтва, хоча добиратися до Площів нелегко. Всі були в гуцульській убері.

Я не бачив, як йшли вони пляями – з Ізворів, Лупчини, інших сіл та присілків. Але знову цитую з «Камінної душі» Хоткевича: *«Як прийде весна, як укриються верхи зеленню новою, позацвітають трави, як вилізуть гуцули зі своїх кожухів та розсиплються маком червоним по узгір'ях – от коли наші гори красні».*

Фестиваль був у літню неділю, але так сходяться гуцули «маком червоним» на Великдень і на храмові свята. Може, не так, як за часів Хоткевича, але все ж таки...

ЛЮДИ, БУДЬТЕ ПИЛЬНІ!

Один мій хороший буковинський друг, хоча йому перевалило за сімдесят, веселий і безжурний, з яким сидимо за кавою на терасі літнього ресторану, «пасе» очима молоденьких жіночок, що минають дорогою, і час від часу повторює: «Як гарно жити!».

Марно нагадувати йому, що на світі повно лиха, бо він епікуреєць, себто адепт давньогрецького філософа Епікура, за яким найвище благо – розумна насолода радіщами життя. Таким він удався, може, й зодіакальний знак, під яким народився, причетний до такої вдачі.

Я ж народився під знаком «Терезів», а вони хилитаються то сюди, то туди, себто направо й наліво. Коли ж вони різко нахилиються наліво, тоді впадають у вічі речі, від яких стає гірко на душі.

Приміром, коли ми їхали на фестиваль у Площах і минали селами, що тягнуться «вервечкою» від Радівців і аж до Ульми, я почав лічити лелечі гнізда на електричних стовпах, бо від певного часу ці «божі птахи» вже не гніздяться на дахах хат, бо ті вже не пошиті соломною, де зручно було будувати гніздо, – пристосувалися до людського побуту.

Коли у гнізді бачу лелечу сім'ю – дорослих птахів і лелечат – тепліє на душі, а коли гніздо пусте, хочеться заволати: «Люди, будьте пильні! Бо як не стане лелек, то й вас не стане!»

У великому селі Віков я налічив вісім лелечих гнізд, з яких три були пусті. А це знак того, що ті пари чи не повернулися з вирую, град їх побив, чи то поживи стало менше у тих місцях, бо пересихають річки і потоки, пересихають болота, на яких «пасуться» лелеки. Зате радію, що на моїх рідних Руснаках лелеки ще не перевелися. Одне з гнізд – близько батьківського дому.

Про тривогу за лелек не розповідаю другові-епікурейцю, хоча душа у нього чутлива, проте до інших причинків. Не скажу йому ні про те, що вже другий рік у стайні на батьківському обійсті немає ластівок, бо зліплена ними гніздо на стаєному сволоці зайняли інші пташки, і тепер сумно без ластів'ячого щебетання.

Отак, міркую, у наш час і люди витісняють одних із насиджених місць, бо у теперішньому світі все більше насильства, віроломства, відчуженості.

Приємно чути від таких епікурейців, як мій друг, що життя гарне, але й застереження не зайве...

Фото Філарета Унгуряну

Михайло НЕБИЛЯК

ПАЛАЮЧИЙ КОЛОДЯЗЬ

(Драматизація Михайла Гафії Трайсти уривку з роману «Лорана»)

Дійові особи:

Дівчина;

Божевільний – її брат;

Моряк;

Юнак;

Барман;

Голос.

Маленька корчма біля вокзалу. За столом сидять четверо людей: моряк, молода дівчина, її брат (божевільний) і юнак. За шинквасом стоїть корчмар і дивиться на своїх клієнтів.

Дівчина (до божевільного):

Мати буде вижидати й плакати. Вона завжди плаче, коли залишається на самоті. Мені її жаль.

Божевільний:

Мені хочеться кидати каміння у воду. Так гарно! Знайдеш камінь, кинеш, а він – бульк... Знайдеш інший, кинеш, а він теж – бульк... а ти не хочеш розуміти...

Дівчина:

Я розумію, але мені не до цього тепер. Краще б мовчав.

Божевільний:

Як мені мовчати, коли поблизу немає жодної річки! В моїй голові все бульк, бульк... люди могли б попросити, щоб ось тут, на землі, нарисували річку. Ні, не велику. Маленьку! А місця – скільки захочеш. Не хочуть, а могло б бути інакше. А то все бульк, бульк, бульк...

Дівчина (кладає йому на чоло руку):

Краще б мовчав.

Моряк (до юнака):

Ось я мовчу і п'ю. Так почуваю себе краще. П'ю ром. Колись пив водку, а дізнавшись, що мати моя пила теж водку – відмовився. Перейшов на ром. Мати жила в порту. Мабуть, тому я став моряком.

Юнак (здивовано):

Тому ви стали моряком?! Ви – чоловік чудовий! Ха, ха, ха,

(Тисне морякові руку).

Божевільний:

Поїзд не прийде. Не чую ніякого цокотіння. Краще

б тут ріка, кидай камінням скільки хочеш, а ти все мати та мати, а мати, мабуть, сміється у вікні. Дивиться на колосисту пшеницю, що гойдається під вітром і сміється.

Дівчина (сердито):

Перестань! Пшениця давно в амбарах. Вже пізня осінь. З дерев листя обпало, а ти про пшеницю. Перестань кажу, бо іншим разом не візьму з собою!

Божевільний (починає рипатися, не знаходить собі місця. Очі його блищать, зіниці бігають у всі сторони):

Я хочу, щоб пшениця колосилась. Інакше пшениця пахне димом. Хліб горить. А поїзд не прийде. В цьому переконує мене відсутність цокотіння коліс.

Дівчина (старається бути спокійною):

Хочу бачити тебе спокійним. І прошу тебе не говорити багато. В мене на серці камінь. Мати залишилась вдома. Знаєш, що вона завжди плаче, коли залишається на самоті. Я вже кілька разів запримітила. Я, особисто, плачу рідко.

Юнак (до моряка):

Вже пізно. Люди глибоко сплять, а рідина ця чомусь гірка. Весь час буду думати тільки про відпочинок. Чув, що тут ночі дуже холодні. Де ми залишилися з розповіддю?

Моряк:

Не знаю. Інколи хочеться побути на самоті. Вважаю, що знаю багато цікавих речей. Інколи хочеться дізнатись, скільки їх. Потрібно б побути на самоті...

Юнак:

Я пригадав, де зупинився. Між нами не було жодної сварки, але той день був найдовшим у моєму житті. До речі, для мене тоді почалось нове життя.

Божевільний (до дівчини):

Каміння не вмє плавати. В цьому я переконаний. В цей час я завжди був самий. Уявляв, що всі вночі сплять. Але це неправда. Ти любиш дивитися вночі крізь вікно?

Дівчина:

Ніколи. Зрештою, не має значення. В тебе є підстави гадати, що цієї ночі мати буде дивитись крізь вікно?

Божевільний:

Ні. Відчуваю, що всі поїзди зупинились. Жоден не рухається. Коли не сплю, хочеться пити. Весь час хочеться щось робити. Ти згідна зі мною? Мені жаль і тебе, і матері. Весь час плачете. Вранці – плачете, лягаєте спати – плачете, дивитесь у вікно – плачете.

Дівчина (гнівається):

Дурню! Налий мені води. Хочу втамувати спрагу. Шкода, що ти дурень.

(Далі всі мовчать, навкруг мертва тиша.

Моряк задумався, підперши рукою чоло.

Дивиться в п'тьму. Божевільний вертиться

на стільці, хоче щось сказати, але боїться.

Юнак дивиться на моряка, чекає, щоб той

щось сказав).

Голос:

Увага! Увага!

(Всі слухають. Божевільний закрив долонями очі, напружився, мов стальна пружина.

Всі мовчать, чекають).

Із невідомих причин на нашу станцію не прийде жоден поїзд. Просимо всіх поводитися нормально, бути приготовленими до несподіваних подій. Просимо не сіяти страх особистими коментарями. Просимо бути приготовленими і триматися твердо...

(Божевільний опускає долоні з очей).

Моряк (до юнака):

Хочеться побути на самоті, як ніколи. Ніколи так не бажав самотності, як тепер. Повірте мені. В цей момент ночі ніхто нікуди не спішить. Все завмерло, відпочиває. Тільки земля переливає свої соки і вдень, і вночі безупинно. А ми хочемо бути щасливими, навіть коли спимо чи відпочиваємо, не тільки тоді, коли рухаємось, думаємо чи працюємо. Тому що ми люди.

Дівчина (до моряка):

Тиша нагадує мені, що я завжди була веселою і щасливою. Живу недалеко залізниці. Поїзди мчали кудись, а я сиділа мовчки й почувала себе досить приємно. Він кохав мене. Признався кілька разів. Життєрадісна людина... А мій брат часто бігав до залізничної колії, кидався на землю, прикладав до рейки вухо і слухав. Мабуть, не було чути нічого, бо лежав довго, а потім прибігав додому щасливий, сідав біля вікна, на стілець і чекав. Чекати довго не доводилось. Поїзд гуркотів, він кидався до вікна й кричав: Поїзд! Поїзд! Ось поїзд! Інколи чекав задурно цілі

години, повертався додому сумний, втомлений і засинав. Страх любив поїзди. Кажу вам, він хлопець добрий...

Моряк (вказує пальцем на божевільного):

Він?

Дівчина:

Так, він – мій брат. Не звертайте на нього уваги. Ненормальний, але будьте спокійні. Він з тих ненормальних, що не роблять нікому зла.

Божевільний:

Життя! Чую стукіт коліс. Залізо завжди дихає холодно. Хочу пити. Мені холодно. Ти не гнівайся.

(Моряк іде до бару і повертається з пляшкою рому. Наливає божевільному, і той задоволено п'є).

Дівчина:

Я могла б приборкати навіть тигра.

Божевільний (перелякано):

Вмієш дресировати тигрів? Я боюсь тебе. Мені подобаються тигри й риби. Мабуть, тому, що не бачив тигрів ніколи. Риб я бачив, коли кидав камінням у воду. Поїзд не приходив, я пішов на міст і почав кидати каміння у воду. Риби боялися мене. Я певний, що боялися. Я сміявся, бо їх вбивати не хотів. Тільки кидав камінням... але ти добра зі мною. В тебе добра душа, і руки в тебе ніжні. Ти мене взяла з собою...

Моряк:

Я вірю в мої сили. Зла не зроблю ніколи нікому.

Юнак:

Люди помирають дуже легко. Мабуть, відколи світ світом. Поки що не бажаю нічого. Може іншим разом.

Моряк:

Я вірю в мої сили.

Голос:

Увага! Увага!

Дівчина:

Неможливо!

Юнак:

Неможливо!

Моряк:

Не може бути!

(Знову тиша. Всі мовчать. Божевільний

закрив руками очі).

Божевільний:

Навіть дзвони не калатають завжди однаково.

Дівчина (гнівається):

Які там дзвони? Де чуєш калатання дзвонів?

(Продовження на 36 с.)

ПАЛАЮЧИЙ КОЛОДЯЗЬ

(Продовження з 35 с.)

Божевільний (соромиться):

Я лиш так кажу. Ти не гнівайся на мене...

Дівчина:

Я просила тебе мовчати, а ти, ось, про дзвони...

Моряк:

Лишіть його.

Юнак:

Не гнівайтесь на нього.

Божевільний (вбік, радіє, посміхається):

Люди дозволяють мені говорити, тільки сестра чомусь гнівається. Але я щасливий. Повернусь додому і знов буду бігати до залізниці, буду прикладати вухо до рейки і буду слухати... слухати. Жаль, що сестра не дозволяє вийти надвір, а то побіг би, приклав би вухо до рейки і міг би сказати точно, чи поїзди будуть, чи ні... Так, сидючи тут, неможливо. Чому я не вдома тепер? Може, сестра має рацію. Мати буде плакати. Хай плаче, бо вона не любить поїздів, каже, що вони приносять тільки горе, а я не вірю. Крім цього, сестра любить тигрів, як і я. Чудово! Я певний, що вона ніколи не бачила живого тигра.

Юнак:

Щось важке тисне моє серце.

Божевільний:

Перед тим, ніж померти, мій батько страшно мучився. Муки тривали довго, і мені було жаль його. Потім мати розказувала про те, як він хотів ще щось сказати. Того дня я багато набігався, був змучений. Батькові не допомагав. Мабуть, і він бігав, але він бігав інакше. Я чув, що перед смертю люди багато бігають, тобто пробігають в думці все своє життя, щоб побачити, що зробили і що ні. Я це запримітив і на батьковім обличчі. Зір в нього був пронизливий, мов щось розшукував, або не міг щось пригадати. Мабуть, йому прийшлося важко пробігати своє минуле. Батько біг смертельною дорогою. Я це зрозумів із його погляду. Коли смерть наздоганяла його, він старався віддалитися знову. До кінця дороги втомився, смерть наздогнала його і, регочучи, повела його своєю стежкою. Вдалось йому пригадати все, вдалось йому пробігти всю відстань чи ні, цього не знаю. Знаю тільки, що

я біг інакше. Біг, щоб допомогти йому, але було пізно...

Моряк:

Я вірю в мої сили.

Дівчина:

Мою душу наповнюють важкі почуття. Такі почуття мене не мучили ніколи. (Вбік) Ось скінчиться все, скінчиться щасливо, і я побачу матір. Вона, як завжди, пригорне мене, поцілує, приголубить. А я пообіцяю їй, що вже не покину її, а братові забороню бігати до залізниці.

Божевільний:

Гудки поїздів не завжди свистять однаково. Того дня я бігав багато.

Дівчина:

Я не хочу залишатись тут.

(Всіх мучить неспокій. Юнак стискає порожню чарку, дивиться на ліхтарі, що ще світяться за вікном корчми. В очах дівчини блищить страх. Божевільний сидить і думає. Очі в нього замріяні, трохи сумні, як у молодого закоханого юнака).

Юнак:

Необхідно щось робити. Сидючи не зробимо нічого. Мені поїзд не снився ніколи. Кажуть, що коли присниться поїзд...

Моряк:

І я цієї думки.

Юнак:

Я завжди був щасливим, нещастя не зазнав ніколи.

Божевільний:

Це так і є. Кольори пурхають, як крила птахів. Я люблю дощ. Страх люблю, коли дощить. Було б чудово, якщо в цю мить почав би падати дощ. Уявіть... Чудово! Десь мусить існувати і спрага. Інколи люди думають і над цим.

Моряк:

Ніч буде надто довгою. Вчора я щось задумав, але... І не пройшло багато часу відтоді.

Дівчина:

Моя мати залишилась на самоті. Недалеко від нашої хати проходить залізнична дорога. По той бік дороги поле.

(Чути сильні вибухи. Шиби вікон дзеленчать. Страх стискає кожне тіло. З присутніх ніхто не розуміє, що сталося. Всі дивляться запитливо один на одного)

(Далі буде).

Кріна ГРІНЬ

КРИНИЦЯ

Давним давно мій дід працював у лісі. Разом з іншими лісорубами він рубав дерево, чистив і спускав його лісом аж до самої річки, де його переправляли на інший її бік. Робота, як ви розумієте, не була легкою. Але тоді дід був ще молодим і сильним, він багато працював, бо хотів одружитися, а щоб зробити весілля, йому потрібні були гроші. Дівчини, яка би підкорила його серце, він ще не знайшов, але знав, що, повернувшись додому, він знайде ту, котрій зможе довірити виростити своїх майбутніх дітей. Тому працював завзято, багато, ніби черпав звідкись приховані сили. Якось він поїхав на роботу разом зі своїм другом Іваном. Їхня дружба тривала вже багато років. Вони жили по сусідстві і ще малими ходили разом колядувати, потім по гриби, а вже потім і косити. Після того, як дідусь вернувся з армії, вони вирішили разом піти працювати на рік. І ось вже тиждень як тут працюють.

Якось у наших лісорубів закінчилася вода, і діда як найменшого послали до криниці по воду.

Криниця була не близько, йому довелося пробиратися крізь ліс і корчі. Коли він майже дійшов, здалеку побачив, як з криниці черпає воду довговолоса дівчина, її лице було дуже красивим, але блідим, без краплі рум'янцю. Тоді він гукнув:

– Красуне!

Враз на криницю упав сонячний промінь, і дівчина пропала. Дідусь швидко підбіг до криниці, але дівчини там наче й не було. Не залишилось жодного сліду, а земля була вогка після дощу. «Мабуть, примарилось», – подумав він, зачерпнув води і повернувся до своїх друзів. Про дівчину нікому нічого не казав, але у нього чомусь з'явилось невтримне бажання повернутися до тієї криниці, щоб бодай здалеку побачити ту красуню. Вночі вона йому снилася, він знову її гукав: «Красуне! Красуне!», але все марно, вона нічого не казала. Так зі словом «Красуне!» і прокинувся.

Зранку він не міг дочекатися, коли у них закінчиться вода, щоби знову піти до криниці. Тут перед обідом вода закінчилася, і він сам зголосився принести. Взяв відро і пішов. Йшов тією ж дорогою, наче відтворюючи якийсь ритуал. Дійшовши до того місця, звідки вчора бачив дівчину-красу, зупинився, підвів погляд і... побачив її. Тоді ж роздався ніжний голос:

– Андрію, ходи до мене! – дідуся навіть не здивувало те, що дівчина знає його ім'я, ноги самі

понесли його до неї. Він наближався, ось-ось мав торкнутися блідої, майже прозорої руки, блілого обличчя, як сонячний промінь пробився крізь густе листя дерев, і дівчина зникла. Його розум став таким безсильним перед красою дівчини, що він не міг ні про що інше думати. Тільки коли дійшов до місця, де рубали дерево, помітив, що повернувся без води. Лісоруби почали сміятися: «Та ти закохався!» – жартували вони і навіть не уявляли, як наблизилися до правди. Тільки друг мого дідуся Іван подумав, що тут щось не так. На третій день, коли дідусь знову визвався піти по воду, він через кілька хвилин рушив за ним, мовляв, прослідкувати, щоби мій дідусь знов без води не повернувся. Іван був не старший за дідуся, але вищий і в плечах ширший. Дорогу до криниці він знав добре, бо сам туди не раз ходив по воду.

Коли ж дійшов, то нікого там не було, тільки почув, що позаду нього, внизу, щось шелестіло. Іван швидко повернувся і побачив, як його друг йде до річки.

– Андрію, чекай! Куди ти лізеш? – крикнув Іван і кинувся вниз за ним. Гілля, здавалось, не хотіло його пускати, било по обличчю, хапало за руки, а коріння – за ноги. Коли він добіг до річки, то мій дідусь вже був по пояс у воді.

– Андрію, чого ти? Куди йдеш? – почав він кричати, вхопивши за плечі і трясучи.

Але друг відштовхнув його і пішов у глибшу воду. Тоді Іван зібрався духом і вліпив йому ляпаса. Настала тиша, чути було тільки, як шумить вода. А через хвилину Андрій спитав:

– А що я тут роблю?

– Та це я хотів тебе питати, що ти тут робиш? – відповів Іван.

– Я пам'ятаю тільки ту дівчину-красу. Вона мене покликкала, і я пішов за нею.

– Я не знаю, що ти бачив, але я впевнений, що там ніякої дівчини не було! Давай до наших, від гріха подалі.

Дуже скоро вони повернулися до своїх і розповіли про все, що сталося старому лісникові, на що той пробурмотів:

– Та невже це правда?!

– Що правда? – запитали разом хлопці.

– У нашому селі ходить легенда про дівчину, яка жила дуже давно і була дуже красивою. Вона любила ходити в ліс, йшла до криниці й там сиділа і наспівувала чудові пісні, які лунали по всьому лісі. Лісники і лісоруби слухали їх – і завмирили, її голос зачаровував.

(Продовження на 38 с.)

(Продовження з 37 с.)

Одного дня на роботу прийшов молодик – сильний, красивий, високий, але душа в нього була чорною, думки нечисті, а поступки негідні. Звичайно, побачивши Ярину, так звали ту дівчину, він закохався, але по-своєму. Він залицявся, ходив за нею слідом, і дівчина уступила. Адаже жіноче серце таке непередбачливе. Вони стали зустрічатися, минув місяць, минув другий, третій. Минув сезон робіт, і він поїхав додому, перед тим пообіцявши їй, що навесні повернеться. Вона йому повірила і чекала. Минув рік, а він не повертався, тоді вона пішла до річки і просто скочила у воду. Відтоді у нас появилася легенда про напівмавку-напівутопленицю, що ходить і кличе до себе всіх молодих хлопців. Дякувати Богу, що з вами нічого не трапилося.

– Тоді добре, що я ще живий, – сказав дідусь посміхнувшись, але в душі він розумів, що більше сюди не повернеться.

ПОЧЕКАЙ, БОЖЕ!

Був літній дуже теплий день. Сонце з самого ранку пригрівало. Ми з бабусею поралися по хаті, бабуся сербанку варила, а я кулешу замішувала. Рук уже не відчувала – стільки роботи відразу навалилося на мою бідну голову... а років мені тоді десь шість, чи сім було. Наварили ми і напекли, витягла бабуся велику трайсту і стала складати все туди. Спочатку варену картоплю з бринзою, потім зелену квасолю з часником, велику тарілку кулеші, приготовленої на картоплі, а біля неї смачні, запашні погачі, і окремо бабуся насипала в жовту літрову канту, з букетом червоних маків намальованих на ній, сербанку із всіма можливими овочами. Приготували ми все, взяли граблі і вила, та не прості, а з чистого дерева. Навіть вила не такі, як ми їх знаємо – залізні, а дерев'яні. Тому вони були і легшими... Дорога була довгою, тому ми поквапилися і швидко вирушили.

Дорогою бабуся розказувала про життя, про те, як вона давно точно так зі своєю бабусею йшла у плай сіно робити. Мені це здалося неправдоподібним:

– А як це ви, маленькою були? – спитала я у бабусі.

– Та я ж не відразу такою поморщеною народила-

ся. Мені теж колись було років шість, було каштанове, довге волосся і сині очі...

– У вас і тепер нічого не змінилося! – перервала я бабусю.

Зморшки, які обмережили її рот, розгладились, бабуся усміхнулась:

– Так, це правда, але тоді волосся було довшим і навіть очі яснішими.

– Можливо, бабусю, але тепер вони добріші.

Зморшки розгладилися ще більше, але вона нічого не сказала.

За нами біг, махаючи кудлатим хвостом чорно-білий пес – Мишка, він просто мишей боявся, тому ми його так і назвали. Бабуся дуже любила Мишку, вона і тепер згадує про нього, кажучи:

– Який добрий був той пес! Аж би де поклалам трайсту із їжею, він сидів коло неї і сторожив її.

На те я завжди посміхаюся і кажу:

– А, пам'ятаєте, у нас ще був пес з каштановою шерстю, той, котрий мені погачі з джемом поїв, коли ми були на сні, і я цілий день яблука їла. На цьому бабуся завжди голосно сміється.

І так ми втрьох мало по-малу дійшли до поля. Дідусь і решта косарів уже все докосили і лягли відпочивати під великий старий дуб, який метав холодок майже на третину поля. З верхнього боку його гілля так зігнулися, що аж торкали землю, листя лагідно гладили нашу матінку-годівницю.

– Який тут прохолодний вітерець, – сказала я майже шепотом. З дідового пляя можна було побачити майже все село. Недалеко під горою гуркотіли потяги, а далі виблискувала на сонці чиста, кришталева вода. Ця річка не проста, вона розділяє дві держави – Румунію і Україну, про неї теж можна багато написати, але це якось іншим разом.

І так, ми підійшли до дуба, гарно вклонилися і почали розкладати їжу. Бабуся все швидко-швидко поклала на рушник, і ми всі разом сіли обідати. Звичайно, ніякий обід не обід без погарчика горівки. Бабуся налила косарям і, посміхаючись, сказала:

– Пийте на здоров'я, ви заробили!

Всі випили, попоїли і розійшлися. Зосталися тільки я, бабуся, дідусь і Мишка. І взялися ми робити сіно: розбили, обернули, а вечором зробили навелки і залишили так, воно ж ще не висохло.

На другий день ми з бабусею знову приготували їжу і цього разу вже разом з дідусем пішли доробити сіно. Все було добре, день був сонячний, коники так цвіротіли, що, здавалось, наче все поле співає. Мені тут дуже подобалося, для цього у мене була своя

причина, і та причина була дуже смачна – по полю росли корчі соковитої ожини, і в цей час вона якраз пристигала. Кожного разу, коли бабуся з дідусем відпочивали, я йшла збирати чорні ягоди, які клубочками звисали з гілок. Бувало, терністі корчі дряпали мені руки, але завжди задоволена, з синіми губами і зубами та невеличкою бляшаною мисочкою, наповненою пахучими ягодами, я поверталася до бабусі і дідуса.

Коли сіно висохло, ми нарobili навилки і знесли до копиці. Аж тут появилася хмарка, за нею друга, потім і третя... Стало поgrimувати. Ми почали робити ще швидше. Бабуся вже на копиці, дідусь мече сіно, я загібаю навкруг. Нас вже сили полишали, аж тут почало крапотіти. Дідусь вхопив вила і зачепив велику могилу сіна, коли він її піднімав, почувся хрускіт, і сіно впало на землю.

Бууууух – пролунав грім.

ПОХОРОН ЗАХАРІЇХИ

(Бувальщина)

Прийшов час та померла і відома в селі ґаздиня Захаріїха.

Зорудували великий та пишний похорон, де послужили два священики. По стародавньому та церковному звичаю були відслужені дванадцять «штацій»¹, а при них читалися дванадцять Євангелій. Була вірною парафіянкою, то ж по звичаю труну із покійною треба було занести і до Божої церкви. І там відслужити частинку із панахиди. За давніми звичаями і ґаздиню Захаріїху до могили везли воли на санах. Такий був звичай давно в нас: чи літом, чи зимою, заможні везли воли на санах до гробу. Фурманом послужив ґазда, старий Лондженюк. А старий Лондженюк, дай му Боже царство, був «природа»². Був і відомий сміхун, якого ніхто не видів жодного разу сумним або гнівним.

Прийшли з похороном під церковну браму, звідки гробарі мали занести труну до церкви. Але перед брамою на хвилину створився баламут³ – гробарі не сувнулися скоренько за труною, а невгамований Лондженюк схопив волів за ярма та загойкав:

Дідусь, втративши вже всю надію, підійняв поламани вила до неба і сказав:

– Почекай, Боже, уломилися вила!

Почувся сміх бабусі, за нею стала сміятися і я, дідусь, глянувши на нас, і собі розсміявся.

Згори почувся якийсь шелест, ми глянули, аж там – наші сусіди йдуть зі свого сіна. Коли вони побачили нашу біду, дали нам свої вила і самі стали допомагати. І так, ще сміючись, ми швидко закінчили копицю і сховалися під дубом від дощу. Бог не почекав, як його просив дідусь, а прислав нам поміч. Ми подякували і, як дощ трохи зупинився, пішли додому.

– Ча, Да! Гийс, Біко!

Воли із труною сіпнули та жваво вступили вперед до церкви.

– Та чо би с-те са мучили? Най тягнуть шури! Не бет їм біда! Гай!.. – звернувся до гробарів.

Похорон вирушив за санами із труною крізь церковну браму, прямо до дверей церкви.

– Ча, Да! Гийс, Біко! – крикнув Лондженюк на воли.

Переляканий отець, що стояв на сходах церкви, крикнув на нього:

– Де валиш? Гов, гов!.. Грішнику, де валиш! Не бачиш, що тут церква, а не хлів? Ти, пекельнику! Після чого звернувся до похорону, до людей:

– Дорогі во Христі! Якби були двері церкви ширші, то цей пітанга мав залізти до Божої церкви із волами та санами. От, дорогі во Христі, яких вірників маємо в селі!..

Зчинився сміх, але не ворожнечо до Лондженюка. Сміх роздратував ще більше отца, який продовжував ганьбити далі сміхованця:

– Нещаснику!.. Сатано!.. Белзибубе!..

Запримітивши це, дяк дав знак, аби затримбітали покійній «Вічну пам'ять», а куратор схопив воли за роскіп та вивів їх з цвинтаря.

1 Штація – зупинка для читання Євангелії.

2 Природа – тут жартівник, сміхованець.

3 Баламут – тут безлад, хаос.

Записала Лариса БЕВКА-ЯКОБЧУК

Корнелій ІРОД

ГУРАМ ХАРАЇДЗЕ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 277)

Після вечері Дженовева піднялася в номер, а я з Ґурамом зайшли у сусідню пивну, де він ще завидна побачив якісь величезні кухолі, з яких клієнти пили пиво; я теж доти не бачив такого: ті кухолі мають дво-літрову ємкість і називаються «конями». Замовили й ми по «коневі», сіли, покурили і наговорилися про всяке. Але й тоді я не наважився питати нічого у зв'язку з його нервовим тиком. Натомість, Ґурам обіцяв розказати про неприємний на його думку випадок.

– Але не зараз: тут занадто галасливо й темно від хмар тютюнового диму, до чого й ми причетні своїми цигарками й базіканням...

Мені чомусь здалося, що Ґурам пожалів про обіцянку, виглядало, що він просто проговорився. Нам не вдалося спорожнити «коней» (в кожному містились все ж таки по чотири півлітрові кухолі!) і, провітрившись кілька хвилин вулицею, на якій знаходився наш готель, о десятій лягли спати.

Спав я, як після маку, коли раптом перед другою годиною ночі пронизливо задеренчав телефон на нічному столику. Я скочив приголомшений і схопив трубку.

– Ало! Дзвонимо з бюро обслуговування, – чую в трубці сухий жіночий голос. – Ваш колега, отой чужинець, здається, погано себе почуває. Ідьте та подивіться, що там у нього, бо він уже кілька хвилин все піднімає трубку, стукає у телефон і щось незрозуміло белькоче...

– Ґурамові, мабуть, погано, – кажу Дженовеві, яка теж прокинулася. – Іду подивитися, що сталося.

Я знайшов Ґурама у ванній, а там така сцена: сидить він на клозеті й ригає на долівку. Дивлюся, а від ліжка до ванни «стежка» блювоти. І смердить, аж дух забиває.

– Що робиш, Ґураме? Тобі погано?.. – питаю я подурному, ніби не видно по ньому.

Він повернув у мій бік скривлене чорно-синє обличчя:

– Гину...

Я біжу до телефону, дзвоню в приймальню:

– Викличте, будь ласка, швидку допомогу! Радянський гість захворів!

Через хвилину знизу передзвонили:

– Швидку допомогу не можна викликати: для іноземців потрібне спеціальне рішення...

– Яке рішення?! Вони подуріли? Людина гине, а їм потрібен не знати який дозвіл! – кричу, ніби готельники вигадали цю дурну бюрократію.

Хоч було дуже пізно, телефоную Данові Таркілі – він був і лікарем. Педіатром, але й педіатр теж лікар. Розказую швидко, що сталося і висловлюю думку, що у всьому винна квасоля з копчениною, якою вечеряв грузинський гість.

– Я вже рушаю до вас, – каже драматург. – Але доти він хай п'є якомога більше води і хай виблювує її, таким чином проміє шлунок.

Блювання й пронос – одночасні! – геть знеслили Ґурама. Біжу сказати Дженовеві, що сталося й вертаюся ждати Дана Таркілу. Ґурам продовжував сидіти на «троні», але знаходився в короткій перерві блювання. Він стогнав злегка і ледве прошептав:

– Це добре, що я вчасно скочив з ліжка, бо якби ригання мало напасти у сні, я мав дати дуба!.. Чув я про людей, які ригали сплячими і, захлинувшись, переселились на той світ.

– Нічого, скоро прийде лікар. Попий ще води і виригай.

– Не годиться приймати його в цьому стані... Я встав би звітси, помився би трохи... – промимрив він жалісно. – Але не можу, бо пронос не дає... Виходить – я соромітник...

– Нічого. Сиди спокійно. Лікар зрозуміє ситуацію. Іду відчинити вікно...

Невдовзі прибув Дан Таркіла і застав Ґурама в новому «таймі» блювання. Він почекав трохи, а далі приклав долоню до чола хворого.

– Гарячки нема, – каже, – це добре. – А пронос з кров'ю?

– Не знаю. Запитаю його. Ґурам, ти вийшов і кров'ю?

Ґурам підвівся трохи з «трону», Таркіла уважно оглянув Ґурамову «продукцію», після чого сказав заспокійливо:

– Без крові. Це ще краще! Ось, приніс я йому «Сапросан». Хай проковтне тепер дві пілюлі, потім по одній через кожних шість годин. Сьогодні йому

заборонено їсти. Приніс я й два лимони, – стільки мав удома, – видави сік з половини лимона у склянку води і хай п'є, а вранці попроси на кухні ресторану, хай зварять кілька літрів м'ятного чаю – хай п'є, скільки хоче, але без цукру, лише з лимонним соком. Уже завтра в нього все буде гаразд.

– А швидка допомога чому відмовила прибути? Якого дозволу їм треба?

– Глупість, як не одна у нас... Іду залагодити, щоб дали гостеві інший номер, а він через півгодини, коли стане йому краще, хай прийме душ і...

Таркіла вернувся швидко і простягнув мені ключ:

– Це ключ від отого номера, що навпроти. Хай переселиться туди, а цю кімнату хай залишить такою... – сказав Таркіла. – Він ще блював?

– Так. Тільки що випиту воду і дуже багато жовчі.

– Це непогано, якщо викинув жовч – швидко його загальний стан покращає. Отже, ясно? М'ятний чай без цукру, лимонний сік і пілюля «Сапросану» через кожних шість годин. Він швидко одужає... – заключив Дан Таркіла, поплескав Ґурама по плечу, потиснув йому руку й поквапився йти геть; а вже з коридору додав: – Жаль, що так сталося... Щасливої вам дороги до Сібіу!

Ґурамові справді стало трохи легше. Він сказав:

– Перше я виригав і оті дві пілюлі. Прийняти інші?

– Певна річ.

Даю йому дві пілюлі «Сапросану» і склянку води з лимонним соком. Він ковтнув пілюлі й жадібно випив воду, потім попросив ще склянку води, яку випив уже малими ковтками. Далі Ґурам замислився на хвилину, потім підняв до мене очі, усміхаючись якось несміло:

– Здається, я вже перескочив яму власного гробу...

– Браво! Скоро почуватимеш себе ще краще. Ось, я перенесу твої речі в сусідній номер, а ти почекай ще трохи й потім поспробуй прийняти душ. Допомогти тобі?

– Дякую, розберуся сам. Але в мене ще таке прохання. У нас, в Грузії, з давніх-давен лікують таку срачку дуже просто: проковтнеш п'ять зерен чорного перцю і тебе зразу замикає. Можеш десь добути п'ять зерен чорного перцю? А я все одно й далі ковтатиму ці пілюлі...

– Аякже, але тільки вранці, бо зараз куди мені?..

Критичний момент, справді, минув, але Ґурам був зовсім знесилений. Він нарешті заснув, а коли прокинувся, був спраглий і на протязі лише кількох

хвилин випив два літри м'ятного чаю. Потім проковтнув п'ять зерен чорного перцю. До обіду випив ще два літри чаю, прийняв пілюлю «Сапросану» і, хоч відчував, що певна кволість ще володіє ним, пронос минув, і блювати вже не блював, але про їжу й чути не хотів. Так пройшов цілий день до вечора, потім мав він спокійну ніч, спалося йому добре, а вранці, крім чаю й «Сапросану», Ґурам «нажерся» однією тоненькою пересохлою грінчого хліба і казав, що він уже трохи зголоднів. Це непогано, але хай ще потерпить.

Нарешті, слава Богу, Ґурам більш-менш ожив, до нього повернувся хороший настрій, і він вже був готовий їхати до Сібіу. Я замовив по телефону місця в швидкому поїзді на одинадцятю годину, а Дженовева подзвонила своїй тітці в Сібію і попросила зварити дієтичний бульйон з курки для хворого грузинського письменника, який разом з нами загостить до неї. (Тітка Віка – Зеновія, Зеновіка, Віка – Солкану, поважна вчителька, старша сестра Дженовевиної матері, тобто моєї тещі; хоч і народилася в Яссах, Дженовева прожила кілька років дитинства у своєї тітки Віки, яка була її учителькою до четвертого класу і яку Дженовева любила, мов рідну маму).

Поїздка з Брашова до Сібіу пройшла нормально. Коли попри наше купе проминув кельнер з тацею закусок, Ґурам заявив, що він нарешті страшно зголоднів. Дженовева сказала, що це найкращий доказ його виздоровлення, але в його стані з залізничного ресторана небезпечно їсти і хай потерпить ще якусь годину, бо у Сібію жде нас смачний бульйон з курки.

Тітка Віка зустріла нас радісно й дійсно угостила чудовим бульйоном з курки, в якому, крім всякої городини – моркви, петрушки, цибулі, селери, пастернаку і домашньої локшини, – було м'ясо, мабуть, з двох курок. Ми попоїли по-людськи, а до курячого м'яса з'їли по голівці часнику.

Після курки – від інших страв ми відмовились – ми присіли на коротку сієсту при чашці гіркої чорної кави, звареної по-турецьки. Ґурам увівся у м'яке крісло і міцно вхопився обома руками за підлокітники крісла, щоб не дати мізинним пальцям виконувати звичайний тик, але час від часу, випивши вже каву, все ж таки попихував. Він, певне, встидався тітки Віки, бо я та Дженовева звикли з його нервовим тиком.

Під вечір, але ще завидна, вийшли ми у місто, а Дженовева, яка прожила кілька років у Сібію, стала нам хорошим екскурсоводом.

(Далі буде).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

3. Михайло Косован

За паспортом звали його Михайло Косован, за родиною Михайло Чорній, а жартівливі язички, мабуть, із симпатії до нього добавили йому кличку «Ціган-Поґан», тобто циганин-язичник, а ми, шибеники, повіршували: «Ціган-Поґан у корту, дай кулешу, дай муку». Циганом прозвали його через смаглявість, а Поґаном через те, що не був православним, а свідком Єгови (якими були і мої батьки, а за це і мене часто у селі називали: покаїтом, нехристом та поганом, як і всіх дітей, чиї батьки були свідками Єгови). Свідки Єгови на своїх «собраніях» також називали православних християн язичниками та поґанами, зневажали «попа», «церкву-блудницю», та «поґанські сята», а святий хрест та ікони називали «Ідолами».

Теж жартівливі язички з такої ж симпатії прозвали його «Кореян»¹, або просто: «Корея», а він навіть не сердився, коли його так називали, і не збирався нікого віддухопелити за це. І як сердитися за таку гонорову кличку, коли твоїх односельчан кличуть «Николай Бомба», «Міхай Морт»², «Василь Пиздош», «Іва Ймутя», «Балимба», «Бідош», «Пиздулька», «Пуцка» та іншими «високоповажними» кличками. Людям язика не зав'яжеш. От, наприклад, Михайла Лаврюка, якого в селі називали Мішом Петриком прозвали «Полонія»³ за те, що уболював за збірну команду цієї слов'янської держави, іншого чоловіка, не пам'ятаю його імені, прозвали «Чаушеском» за те, що носив таку саму зачіску, як тогочасний президент Румунії, а ще іншого прозвали «Леніном» – через його родинне прізвище «Лелі».

У моїй уяві нашого сусіда Михайла Косована я завжди порівнював з одним із дванадцяти апостолів, але не знав точно з котрим. Тепер, мабуть, порівняв би його з апостолом Павлом, чи з Петром? Та хай буде з Петром, він більш подібний до Петра, хоча борода в нього не було, зате лисина – справжня, апостольська.

Добре пам'ятаю його весілля, покаїтське, тобто без світської музики та алкогольних напоїв. Мені було приблизно п'ять-шість років, але пам'ятаю, як я

декламував на порозі, щоб мене бачили весільні гості з обох кімнат, дванадцять главу з «Послання Святого Апостола Павла до Жидів», яку вивчив напам'ять: «Бо ви не приступили до гори дотикальної та до палючого огню, і до хмари, і до темряви, та до бурі, і до сурмового звуку, і до голосу слів, що його ті, хто чув, просили, щоб більше не мовилось слово до них. Не могли бо вони того витримати, що наказано: Коли й звірина до гори доторкнеться, то буде камінням побита. І таке страшне те видіння було, що Мойсей проказав: Я боюся й тремчу!.. Але ви приступили до гори Сіонської, і до міста Бога Живого, до Єрусалиму небесного, і до десятків тисяч Ангелів...»

Після чого я отримав тарілку тістечок, склянку компоту та два стусани від матері і мусив продовжити свій репертуар 35 главою з «Книги пророка Ісаї»: «Звеселиться пустиня та пуца, і радітиме степ, і зацвіте, мов троянда, розцвітаючи, буде цвісти та радіти, буде втіха також та співання, бо дана йому буде слава Лівану, пишнота Кармелу й Сарону, вони бачитимуть славу Господа, велич нашого Бога! Зміцніть руки охлялі, і підкріпіть спотикливі коліна! Скажіть тим, що вони боязливого серця: Будьте міцні, не лякайтесь! Ось ваш Бог, помста прийде, як Божа відплата, Він прийде й спасе вас! Тоді то розплющаться очі сліпим і відчиняться вуха глухим. Тоді буде скакати кривий, немов олень, і буде співати безмовний язик, бо води в пустині заб'ють джерелом, і потоки в степу!..»

Не знав я тоді, що через кілька років, коли похрещусь у баптисти (колись розкажу вам свій тернистий шлях до православ'я), вивчу напам'ять, щоб декламувати перед братами-баптистами Шевченкове «подражаніє»:

«Радуйся, ниво непоплитая!
Радуйся, земле, не повитая
Квітчастим злаком! Розпустись,
Рожевим крином процвіти!»

Після такого довгого репертуару мене посадили на ліжко біля вікна, в якому червоніли в трілітрових банках квашені гоґошари⁴, яких я тоді

вперше покуштував, але вони мені не сподобались.

Михайло Косован та його брат Дьорді, як і мій батько та сусід Петро Зола, були майстрами по дереву, будували хати, стайні, возарні, мости, тільки церкви не будували, бо всі були свідками Єгови. Зола та брати Косовани працювали «на волохах» (у волоських селах), а батько «на волохах» працював рідко, бо мав багато праці у нашому селі, а коли не мав, то йшов у Петружені і Вильчу, та Тиргу Жіу. Чомусь його тягло в момирланські та олтянські краї.

Але Михайло Косован залишився у колективній пам'яті села тим, що змайстрував трактора без двигуна. Трактор рухався дуже повільно, а Михайло упрівав біля кривошипа. Кілька разів, я горджуся сим, мій сусід дозволив мені «поганяти» свого трактора, коли піднімав у нашому саду яблуні, повалені бурєю. Тільки тоді я бачив його працюючи на цьому тракторі. Інші кажуть, що бачили його орючи ниву, а інші зустрічали його з трактором у лісі, куди їздив по дрова. Багато років Михайло Косован працював над проектом трактора. Вирізьблював різні частини з буряка чи «капустріпи»⁵, а потім слав модель до сталевого ливарного заводу в Бая-Маре.

Ще кажуть сусіди, що журналісти з Бая Маре приїздили брати від нього інтерв'ю, але Михайло прогнав їх, думаючи, що хочуть вкрасти його патент.

У пам'яті сусідів Михайло Косован залишився великим любителем родинних скандалів. Але приходив додому дуже рідко, тож сусіди вибачали йому «дурні биги». Кожного разу повертався п'яним додому і починав горланити, що його дружина «тігається» з прімарем, секретарем, шефом поста міліції, сільськими ягерами та з лікарем. Цікаво, що жоден із сусідів чи простих селян не знаходився в його «списку».

Бідна жінка вибігала з хати і прошкувала кризь сад, ховаючись у корчах, чи по сусідських хатах, аж поки ревний муж не засинав.

Одного разу вечором я повертався додому, і недоходячи до Косованового обійстя, почув Михайлове «Ку-ку-ку-ку-р-р-р-р-во!..», «Бо-бо-бо-бо-дійо!..» (хотів прогорланити – прелюбодійо), і враз він вискочив перед мене з сокирою в руках, я за-

Зліва направо: брати Дьорді та Михайло Косовани, Василь Гусарчук та мій Батько Михайло Трайста

кам'янів зі страху, а він простяг до мене руку, крикнув: «Добрий вечір, Трайсто!», і погнався горланючи «Ку-ку-ку-р-р-р-р-во!..», «Бо-бо-бо-бо-дійо!..»

Коли покидав його демон ревнощів, нападав на нього демон механіки, сідав за кермо свого трактора і з гучним криком «Porniți motoarele!»⁶ «мчав», мов слимак, на тракторі до плота чи до першої сливи, а коли трактор зупинявся, Михайло командував «Soloana unu stop!»⁷ та йшов будити свого брата Дьордія, щоб той допоміг йому. А коли траплялося, що і його брат був підпитим, то починав такий «риводов»⁸, що сусіди не спали до ранку.

Давно вже немає Михайла Косована, ані трактора вже немає, бозна куди подівся, а на його місці стоїть справжній трактор його сина Михайла.

Але вони, «Кореян» і трактор, залишились у пам'яті односельчан, а ось тепер і в скромній писанині їхнього бувшого сусіда.

(Далі буде)

¹ Кореєць.

² Покійник.

³ Польща.

⁴ Солодкий перець-ротунда.

⁵ Бруква

⁶ Запускайте двигуни!

⁷ Перша колона зупинись!

⁸ Тривога.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 277)

Через п'ять днів дітей виписали додому.

Коли відходили, лікар провів їх по алеї, де у ті часи перед лікарнею був великий квітник і старий парк із лавками, над котрими нахилились буйні каштани та різні рідкісні дерева і кущі. Посадили їх давно, ще коли Франц Йозеф під час свого правління дав розпорядження звести у всіх містечках нові лікарні, школи та різні культурно-громадські будови для всіх своїх підлеглих, незважаючи на їхнє походження і край. Іншими словами, старався поліпшити людське життя та продовжив прогресивний гуманітарний шлях його попередників Марії Терезії і її сина Йосифа Другого.

Перед воротами лікар зупинився та сів на лавку. Взявши у свої долоні дитячі рученята, звернувся до них:

– Ну, добре, діти, поважайте один одного, дружить та слухайтеся ваших родичів і бабусь. І більше перед грозою не ходіть нікуди по водах та лісах самі, бо може будь-коли появиться небезпека. А ти, Петрику, як видно, став хоробрим мужчиною! Молодець! Коли помужнієте та, якщо дасть Бог, й одружитесь, запросіть і мене старого на ваше весілля! Добре?

– А Бог знає, як буде! То так далеко... – відповів схвильовано Петрушка, що прийшов із Василем Довганом за дітьми.

– Не журіться, час летить, не біжить, щоб знали. Я бажаю вам багато здоров'я всім! А через два тижні, Марішко, ти прийди із татом знову до лікарні, щоб «вуйко дохтор» зняв тобі гіпс та звільнив ручку. Та не забудь! Приведи і Петрика! Добре?! – звернувся він до дівчинки.

– Добре! – відповіла та весело.

– А тепер прощайте, діти!

– Прощайте, вуйку дохторе! Дякуємо файно за вашу допомогу! – відповів Петрик.

– Здоров'я вам, діти!

Через два тижні Марішка забула про кашель та позбулась і гіпсу. Загоїлась і Петрикова рана, лиш тонкий рожевий рубець залишився, що нагадував про хоробре риболовство і повинь, але й той згодом пропав.

Знахідка

Через п'ять днів після того, як пройшла повинь, перед полуднем Петрунь Квасник прийшов оглянути своє поле, що простягалось під скалою навпроти волошина Петрушки Босого, як і гнучка річка Лала, що повзла вужем до Рунянки, ставши із давна межею між цими двома сетрицями-близницями.

Якось спізнився із косою, бо мав другі пологи¹, та й жатва почалась. А до того, ще й дощі наступили, тож не встиг, залишивши це поле накінець.

Підсвистуючи весело у грушевий лист, обійшов його із одного краю до іншого, як робили всі рунянські господарі, коли любувались своїм полем і його урожаєм, та коли дійшов недалеко ями, що лежала під густим стрімким буковим лісом, зупинився. «Агі, што туй?» – запитав сам себе здивований чоловік. «Баби приклали мочіти колопні у мою ямі. Не мали де? Дивися на них, што їм прийшло в голову», – бурмотів невдоволений Квасник та, обурившись, скоро попрямував через річку до Босого. Хотів поскаржитись за коноплі та за шкоду, котру спричинила йому повинь, коли урвалася хмара у Площи та зірвала добру частину із його землі, де нанесла каміння, хащі, колоди та брили із ліса.

Не дійшов до його господарства, бо знайшов Босого за вільхами, де той бив косу. Поздоровившись, босий зрадів гостю, бо любив із ним балакати та жартувати, коли той приходив на своє поле. Але Петруньові не було до балаканини тепер, скоро запитав Босого, хто приклав у його ямі мочити коноплі.

– Че² колопня? – запитав зацікавлений волошин.

– Кинеп³, лен ци колопні хтос приклав у мою яму.

– Я⁴, най вижу! Унде⁵? – та скинувши із ніг постолі, Петрушка попрямував навпростець через річку, бо каміня, що служило балкою, забрала вода, а друге ще не встигли покласти.

– Дивися, туй! – показав на яму Квасник.

– Хм! – почухав потилицю Босий, бо пригадав собі про недавню пригоду із коноплями та, не сказавши нічого, тільки весело посміхнувся.

– Не смійся, Петре, не видиш, яку комедію вода туй натворила: урвала із берега та наносила тільки хащі, дров та каміння, – суєтився той.

– Не журиса! Урвало земля, але наносило на три вуз дров. Будеш мати на два зима грітиса, – пожартував Петрушка по-нашому, не звертаючи увагу на граматичні узгодження, котрих ніколи не розумів.

Любив балакати із «руснаками» по-руськи так, як умів, бо як висловився він сам: «Аж не пробуєш ти сам плести чужим язиком, ніхто тебе не научить». Бо треба знати будь-яку мову, ніколи не зашкодить. А тим паче, што і ми колись говорили по-руськи, точно так, як і ви. Але, не знати із-за чого, знехтували це діло та забули зовсім.

Навіть і по-циганськи добре знати, аж є нагода: «Харі хара! Галі гала! Мішто міа піранда», – розважливо повторив він їхні слова, котрі чув десь, хоч не знав точно, що означають.

– Слухай, Петруню, давай покладемо напой⁶ колопня у плесо, а я тобі поможу зубрати сесе дрива та, аж хочеш, і домою ти повезу моїми корова. Добре?

– Добре, – погодився Петрунь. – Але хочу знати, хто їх туй приклав? – зацікавився той.

– Хто? Якісь баба убрали із вода, бо ішли повинь. Так, што, не будь сердита, чоловіче. Все пушла на добра діло, – пояснив Петрушка Босий, бо не мав намір розказувати про конопляну історію. А, по-друге, і сам не роз'яснив собі, як опинилися там гнилі коноплі і хто їх поносив, бо тоді дощів серйозних зовсім не було.

– Уже домочілиса добре, бо у ямі було доста вода, гія би їх умити. Ми прикладемо їх у потук, а баба най миют удтак.

Босий із Петруньом роздяглись, не хотіли намочити та вимазати чистий одяг смердючими коноплями. А до того Петрушка не хотів, щоб дізнались про це його Марікуца із Василюю, бо як думав він: «Нащо турбувати жінок після дощу?»

– Може, пруйде суди хтос, та увидит нас так, як народила нас мама і што вкаже? – запитав, сміючись, Квасник.

– Што вкаже?... «Вай де міне!⁷ Здурила люди на голова та ходят гола, як лісна дівка із Лісина».

– Може, не пруйде ніхто, бо ми скоро поносиме. Діти ще сплят. Аби не пруйшла туйко якась баба або дівка.

– Дівок суди не є. Але як пруйде якас «здорова» молдовиця або одовиця, зрадуєса... – пожартував Петрушка, і обидва розреготались.

Веселі мужчини скоро поносили коноплі назад у річку, а потім приклали їх камінням так, як тому слід. Коли докінчили, скупались холодною ранішньою водою та одяглись знову.

Щоб розігріти тремтяче тіло, скоро взялись до дров і хащ, що наносила вода, та прочистили поле для коси. Квасник відрубував сокирою, котру взяв із собою для всякого діла, тонкі гілки, а Волошин зношував до купи.

– Добре, што маєш топор, Петруню. Із сокира іде май скоро. Мов єс віщувала, што буде гіє сесе серсама⁸.

– Слухай, Пе!⁹ У нас, руських, є такий обичай носити сокиру за собов тогди, коли дес іде чоловік сам: у поле, в лаз, ци в ліс, або, як давно, в дорогу. Навіть і бабня⁹ її носит. Се так було, удколи сеся земля туй і ми із нев.

Сокиру носят люди для оборони, як зброю, але і для потреби, як серсаму. Чоловік іде із дому, але не може знати, што може бути в лісі, або в гаю. Якийсь звірь, гадина, або якийсь злодій. Навіть і туча, коли наступає, зрубаєш дві три кран'ги¹⁰ – та маєш колибу. Не так?

– Так. І наша волошин носят нуж за ременем, або у чізма¹¹ легінь. Але, коли іде у ліс, бере і сокира.

– Ваші легіні носят нуж за ременем, бо са б'ют та ріжут із-за дівок, коли ідут на джіок¹² або коли са пудоп'ют¹³ на свадьбах.

– Ей, хіба ваша легінь не б'ютса із-за баб? – відповів невдоволений Босий.

– Б'ютса і наші. Коли сердиті кулакуютса та розщібаютьса¹⁴, што аж! Але нуж не носят за собов, хіба дуже рідко. Та й ото лиш оти, што походят із вашого волоского роду, бо мают у кирві¹⁵ такий злий обичай.

– Наші волохи б'ютса, котрі молоді, бо дурна. Але у вас руских гурше! У вас б'ютса старі із-за земля і межа, бо їм не доходить. Прошиваютьса вилов, коса та мечут один за друга сокира, коли они сердита. Я сам видів.

– Ото було давно.

– Була та ще й тепер є. Ваша дуже гонятса за земля, за грушми, за богаство, за легкий та скорий заробка. Кров не вода, Петруню!

– А ви, волохи, гонитеса за родом. Аж би який був добрий та порядний чоловік, всі дивлятса удки прийшов, а не чім дуйшов.

– Ту л-ай, Доамне!¹⁶ А ти, коли купував сомаря¹⁷, дивишса лиш на єго очі і шкура, а не дивишса і на того чій – сомарь? Га?! – обурився Босий.

– Лишай сесе, Петре! Села без болота не є нігде, – підсумував Квасник та хотів повернути розмову у другий бік.

– Правду маєш! «Кулько лізеш май глубоко в ліс, туйко май много дров знайдеш», – висловився Петрушка по-волоськи. – Ми люди земні, грішні. Знаєш, коли віє вітер, не замітує листя та порох лиш у мене або в тебе та робить чистоту, але розношує і лихе насіння від будяків по всіх сусідських городах, а звідти і далі. А, по-друге, знаєш і ти, што більша частина із нас носить руські імена, як і сесі береги, і це діло доказує, што ми колись були одного роду.

– Дякую дуже файно за допомогу! Абе-с дуждав! – похлопав Квасник Петрушку по плечу і подався додому.

– Дякую і я дуже файно за колопня! Вечур повезу-ти дриво дому.

– Добре. Уддячуса тобі за сесе. Будь здоров!

– Іди здоров! – відповів Петрушка та взявся до кошувати.

(Далі буде).

¹ полуг – скошене свіже сіно;

² че – (рум.) що;

³ кинеп – (рум.) коноплі;

⁴ я! – (рум.) – давай!;

⁵ Унде? – (рум.) Де?

⁶ Напой – (рум.) назад;

⁷ Вай де міне! – (рум.) Бідко гуренька!

⁸ серсама – знаряддя;

⁹ бабня – жіноцтво;

¹⁰ кран'га – (із рум.) гілка;

¹¹ чізма – (рум.) чобіт;

¹² джіок – танець;

¹³ пудпитиса – підпитись, підхмелитись;

¹⁴ розщібатиса – дратись, кидатися на землю;

¹⁵ кирва – кров;

¹⁶ Ту л-ай, Доамне! – О, Боже!

¹⁷ сомарь – осел.

Дитяча сторінка

24 серпня – День Незалежності України

Микола СИНГАЇВСЬКИЙ

Добрідень тобі, Україно моя!

Струмок серед гаю, як стрічечка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, маюють, квітують поля –
Добрідень тобі, Україно моя!

Дмитро ПАВЛИЧКО

Де найкраще місце на землі

Де зелені хмари яворів
Заступили неба синій став,
На стежині сонце я зустрів,
Привітав його і запитав:
– Всі народи бачиш ти з висот,
Всі долини і гірські шпилі.
Де ж найбільший на землі народ?
Де ж найкраще місце на землі? –
Сонце усміхнулося здаля:
– Правда, все я бачу з висоти.
Всі народи рівні. А земля
Там найкраща, де вродився ти!
Виростаю, дитино, й пам'ятаю:
Батьківщина – то найкращий край!

Платон ВОРОНЬКО

На своїй землі хорошій

Взимку білу полотнину
Тче пороша навкруги,
Літом злива в теплу днину
Поливає степ, луги,
Напуває яворину
І оброшує сади.

Нашу милу Батьківщину,
Нашу рідну Україну
Дуже любимо завжди,
Бо на цій землі хорошій
Ми зростаємо міцні,
Навіть грози і пороші
На своїй землі хорошій
Нам несуть щасливі дні.

Тарас ШЕВЧЕНКО

Над Дніпровою сагою

Над Дніпровою сагою
Стоїть явор меж лозою,
Меж лозою з ялиною,
З червоною калиною.

Дніпро берег риє-риє,
Яворові корінь миє.
Стоїть старий, похилився,
Мов козак той зажурився.

Що без долі, без родини
Та без вірної дружини,
І дружини і надії
В самотині посивіє!

Явор каже: – Похилився
Та в Дніпрі купаюся. –
Козак каже: – Погуляю
Та любую пошукаю. –

А калина з ялиною
Та гнучкою лозиною,
Мов дівчаточка із гаю
Вихожаючи, співають;

Повбирані, завітчані
Та з таланом заручені,
Думки-гадоньки не мають,
В'ються-гнутья та співають.

Дитяча сторінка

Вітаємо школярів і вчителів з початком нового навчального року!

Стельмах Михайло

Перший дзвоник

Літо стернями пішло,
Входить осінь у село.
Я люблю рум'яну осінь.
Над садами чисту просинь,

Молотарки спів у полі,
Перший дзвоник в нашій школі,
Що нас кличе, мов зоря,
До книжок, до букваря.

Я нарву найкращих квіток, –
Купчаків, жоржин, леліток, –
Принесу з росою в клас,
Де стрічає вчитель нас.

Я віддам букет барвистий,
Де блищить роса намистом,
А одного купчача
Приладнаю до дзвінка.

Ой дзвіночки срібляні,
Добре вчитися мені.

Наталя ЗАБІЛА

Вересень

Ходять хмари в небі синім,
Місяць Вересень прийшов,
Сповнивсь вереском пташиним
Тихий затишок дібров.
Позлітавшися у зграї,
Різне птаство молоде
В крилах сили набирає
І відльоту в вирій жде.
Бо пташки дзвінкоголосі
Знають – літа вже нема.
Хоч і тепло ще, та осінь

Вже підходить крадькома.
І набравшись сил за літо,
Галасливі, як пташки,
Знов ідуть до школи діти
І сідають за книжки.

Ганна ЧЕРІНЬ

Завтра в школу!

Маю зошит, маю книжку,
Он лежать вони на ліжку.
Маю читанку й буквар,
Значить, справжній я школяр.

Хоча бігаю, як вітер,
Та вже знаю кілька літер.
Їх навчилася від татуса,
Решту в школі я навчуся.

Залишайся вдома, лялько!
Хоч мені тебе і жалко,
Ти іще не підросла –
І для школи ще мала.

Микола СИНГАЇВСЬКИЙ

Веселий дзвінок

Вересень. Стежка до школи.
Дзвонить веселий дзвінок.
І через луг, через поле
Сонце спішить на урок.
Промінь лягає на трави,
Лукам навіє тепла.
Осінь стрічки золотаві
В коси дерев заплела.
Пахне прив'яленим цвітом –
З гаю, з городу, з двора.
Ми попрощалися з літом,
Ось і до школи пора.

Дитяча сторінка

Богдан ЧЕПУРКО

ЖУРАВЛИНЕ СВЯТО

Всюди у Карпатах журавлине свято – вчора журавлята вчилися літати.

Журавлина сила в небі їх носила, а як розхотіли – у гніздечко сіли.

Прилетіла мати, постелила спати: любо сні снувати під крилом у тата.

Журавлину пісню тихо заспівати,

найріднішу хату крилами обняти,

землю обкружляти, сонце привітати, взяти Україну на свої крилята!

Літо проводити, осінь зустрічати – у далекий вирій стежку виглядати...

Спіть, мої малята, рідні журавлята – вам гніздо колише українська хата.

А як ви зберетесь в журавлину зграю – український вітер пісню заспіває.

Українські діти вийдуть проводити. Стане в час прощання дощик накрапати...

...Ой курли, курлята, любі журавлята –

плаче рідне небо, плаче рідна хата.

Ви летіть, рідненькі, за морські простори, та не забувайте наші рідні гори.

Як весна настане – занехайте втому... Повертайте, рідні, з чужини додому!

Дмитро ПАВЛИЧКО

МУРАШКА

Вилізла мурашка на лопух, Подивилась весело навкруг: – Скільки тут повітря і тепла, Я ж, дурненька, в бур'яні жила!

Вилізла мурашка на ромен, Мовби крила вирости з рамен: – Що за диво – пелюстки в росі, Як могла я жити на лопусі!

Вилізла мурашка на таріль Соняха, що саяв серед піль: – Боже, скільки золота й зерна! Що ромен? Билиночка сумна!

Вилізла мурашка на сосну. Глянула в далечину ясно: – Піді мною цілий світ лежить, – Як могла я на бадиллі жити!

Над сосною чорна хмара йшла, Срібний дощик по землі тягла. А мурашка крикнула: – Зажди! – І взялась за ниточку води,

Вилізла на хмару і лягла Біля сонця, горда, хоч мала. – Як могла я жити на сосні, Коли сонце впорівень мені!

Розійшлася хмара дощова – Вниз летить мурашка ледь жива Де вона – дарма питаєш ти. Вже її нікому не знайти!

Дитяча сторінка

Марія СОЛТИС

ЯК ГОРОБЕЦЬ У ВИРІЙ ЛІТАВ

На вулиці вже потроху холоднішало.

Листя на деревах з кожним днем ставало жовтішим, а з маринок все частіше падав дощ, не легенько накрапав тепленькими краплинами, як влітку, а й справді падав, важкими краплями розбиваючись об асфальт.

Ластівки вже потроху збиралися відлітати в теплі краї.

У однієї ластівки був друг горобець. Він так не хотів розлучатися з ластівкою, що просив її залишитись.

– Але я не можу, – відповіла та. – Ластівки – теплолюбиві птахи, я не виживу тут взимку. Мої крильця замерзнуть, і я не зумію навіть піднятися в небо, щоб привітати сонечко.

– Шкода, доведеться з тобою прощатися на довгу зиму.

– А ти не хочеш полетіти на південь разом зі мною? – запитала ластівка.

Горобчик схилив голову вбік, міркуючи над пропозицією друга, а потім усміхнувся і крикнув:

– Я згоден!

Через два дні горобець зі зграєю ластівок вирушили на південь.

Дорога була важкою: пташкам заважав і сильний вітер, що збивав їх прямо на льоту, і дощові краплі, які з дуже великою швидкістю падали на землю, а тому, розбиваючись об пташок, тягнули й їх вниз...

Та через кілька днів пташки долетіли до місця призначення.

Тут, на півдні, між високими горами ховалось невеличке містечко, біля якого ріс ліс та протікала річечка.

Горобчик подумав, що він правильно зробив, прилетівши зимувати сюди.

Він з радістю спостерігав за друзями, які літали над лісом, полем і річкою та зникали або в пухнастих хмаринках, або високо в горах.

Та зараз у горобця було одне бажання – виспатись, бо довга дорога неймовірно втомила його.

Маленька пташечка швиденько звилася собі гніздечко на найближчому дереві і заснула.

Пригоди почалися наступного ранку, коли горобець почав шукати собі їжу.

Трава тут була не така соковита, як вдома. Зерняток ніхто й ніколи тут не бачив, у жуків був такий міцний панцир, що й не прокусиш, а черв'яки зустрічались дуже рідко і були зовсім маленькими.

Горобчик розшукав свого друга, але той якраз майстрував собі гніздо, тоді літав обідати, потім на річку купатися...

Так вони й не поговорили.

Та й наступного дня ластівка уникала горобця. Мабуть, відчувала свою провину.

Горобчик зрозумів, що він один у цьому незнайомому місці.

Тому він перебрався до самого містечка. Тут він підбирав хлібні крихти, час від часу його підгодовували місцеві дітлахи.

Так і перезимував горобець на півдні.

А ластівка, щоб загладити свою провину, інколи приносила другові то жучка, то черв'ячка.

Прийшов час летіти додому.

Горобець був цьому дуже радий.

А після прильоту він продовжував дружити з ластівкою, та на південь більше літати не хотів.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПОДОРОЖНІЙ ЧОЛОВІК

(Гумореска)

– Путь та Істина Ти єси, 'Сусуку Христику золетенький, пошли нині ангелика Твого рабові Твому, аби управив 'го, як колис управляв Товію, охороняючи від усякого лиха і зберігаючи для слави Твоїї здорового та у добробуті, молитвами Богородиці, Єдиний Чоловіколюбче... – напівголосом промовляв вуйко Ферішак молитву, хрестячись правицею, а лівицею набиваючи торбину салом, ковбаскою, сиром та яйцями... – Дивися лиш, 'Сусуку, яка солонинка – товстенька на долонь, бо я, дороженький 'Сусуку, жолудю та жирю носив свиночці аж із самого Стижерета, та што буду пусто говорити, хіба Ти сам не знаєш?... Знаєш, 'Сусуку, добре знаєш, бо Тобі із високого неба все видко, та все чути... Правда, був єм три рази і в Яму Накладовату, збирати жирю пуд Факовихі буки, але тото не гріх, 'Сусуку, бо жирь наш Нянько дороженький уродив... а лиш дивися, 'Сусуку дороженький, як файно устоялася солонина у ропі, із Коштеля корчагов єм дудулив ропу, із Франіювої кирниченьки, правда, уночі, аби не видів Франі, бо клятий шваг, продає по 5 банів літер, але тото, 'Сусуку, не крадіжка, бо ропичка із землички тече, та што аж на Франіювому городі?...

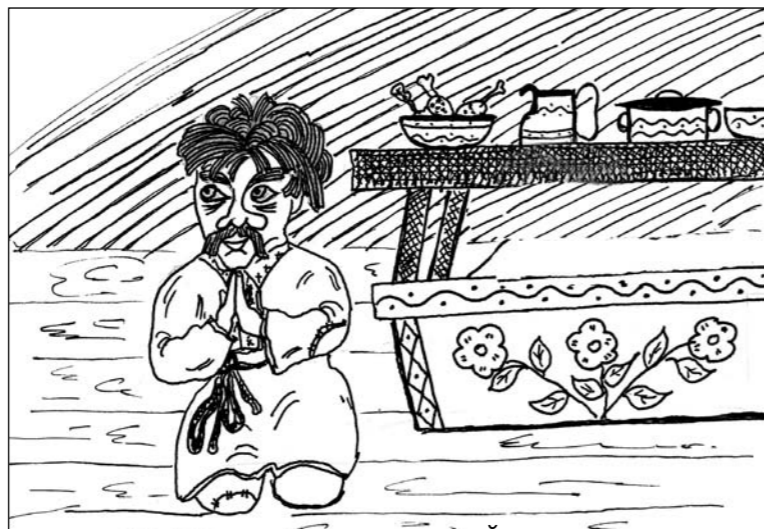
Покинувши на мить торбину, вуйко глипнув крізь вікно «чи не несе нечистий когось», і переконавшись, што стежиною, яка веде до його хатини, не «несе нікого», повернувся до торбини.

– Луку та Клеопу до Емаусу Ти супроводив, Спасику, подорожуй і нині з рабом Твоїм, який в дорогу хоче вибиратись, відверни уд него усі лихі перешкоди, бо Ти все як Чоловіколюбче можеш, що лиш хочеш, – чемно перехрестився вуйко. – А кирнадзик, який, 'Сусуку!.. Дивися лиш, забужений, загничений, гадавбешто політерований лаком, а якпахне, 'Сусуку срібний!.. Але я тільки черешневими дривами будив його. У Лулуки Микитишиної у Груни уттявем чершню, але тото не є гріх, 'Сусуку, бо черешеньку Господик поливав та ростив... А тепер перебач мало, 'Сусуку, бо мушу і мамці Богородиці помолитися, бо так годитса подорожньому чоловікові, – вибачив-

ся перед образом Спасу вуйко і, повернувшись до образа Матері Божої, розпочав нову молитву: – Понад розум вищі і преславні всі таємниці Твої, Богородичко Мамко, чистотою запечатана і дівство зберігай, неложною Матір'ю явилася Ти, що Істинного Бога породила. Його моли, щоб спастися душам нашим, – прошептав вуйко і знову зирк у вікно. – Не несе нікого нечистий, а Марія, коби із п'ятков вернулася із Сигота... Дивися лиш, Богородичко, яке сирце, як сніг біленьке, а смачненьке, як... айбо і лугерки єм давав коровці, із Косованової ниви єм накосив, але тото не гріх, Богородичко, бо лугерку Господик Нянько уростив. А яєчка які, дивітса лиш, Богородичко, та й ти, 'Сусуку срібний!.. Де не будут файні яєчка, аж їх годую пшеничков із Прицаринку, правда, я не маю ниви у Прицаринку, але тото пшеничку Бог уродив, так што не є гріх...

Ще раз перехрестившись, вуйко взяв торбину на плече і вийшов надвір. Перехрестившись знову, рушив у дорогу довкруг хати.

– Господи 'Сусуку Христику, Боже наш, істинна й жива Путь, Ти зволив мандрувати з названим батьком Йосифом і з Пречистою Твою Матір'ю до Єгипту та подорожувати з Лукою і Клеопою до Емаусу. І тепер у покорі молю Тебе, Владико Пресвятий, і з цим рабом Твоїм за Твою благодаттю подорожуй. І, як рабові

Мал. Михайла ТРАЙСТА

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Твоєму Товіі, ангелика охоронителя й наставника пошли, аби зберігав і позбавляв мене уд усяких лихих перешкод видимих і невидимих ворогів...

Обійшовши тричі хату, вуйко зайшов до середини і почав викладати на стіл всі харчі, які поклав у торбинку.

Микола БОСАК

ГОЛОСУВАТИМУ ЗА МАЛЬБОРА

(Гумореска)

У суботу вранці Андрій вийшов на вулицю... Худа його постать від несподіванки загострилася ніби шило. Він мимоволі аж свиснув на один бік. Обабіч їхнього мало не проспекту стояли на міцних підпорках яскраві транспаранти. На всіх один і той же чоловік у фігурально закрученому капелюсі.

«Що воно за рахуба? – укопала на місці Андрія лиха думка. – Президентські вибори недавно наледве за другим разом закінчилися. Довиборів замість померлого або вибулого депутата не оголошували. Може, там кому який імпічмент? Ми з кумом вже тиждень його першого внука обмиваємо, то з політики випали».

– Куме, куме! – заволав Андрій під балконом таким голосом, ніби місто горіло з чотирьох кінців одночасно. А тоді ще й камінчика у вікно пошпурив.

За мить на балконі з'явилася огрядна постать кума Павла у капцях на босу ногу і з недопалком на нижній губі.

– Спите? У нірвану поринаєте? А тут бачите що твориться? – нервово тикав у бік найближчого транспаранту Андрій.

Ще не похмелений Павло повільно пересунув погляд з кума на вулицю, від побаченого гикнув і ковтнув недопалок. Через півтори хвилини сімнадцять секунд він як був у капцях на босу ногу, так і опинився на тротуарі. Тільки сорочку на кучерявому пузі заціпнув.

Вони йшли від щита до щита і проводили аналітичне дослідження. На всіх велетенських плакатах було зображено то з табуном коней, то вночі біля багаття, то на гірській вершині також на коні того самого забронзовілого від сонця легія. Під ним єдине слово не по-нашому – «Мальборо».

– А тепер, 'Сусуку срібний!.. будемо обідати. Не бай, што пуст, а ще і п'ятничка, але я, 'Сусуку срібний, подорожній чоловік, подорожно молитву помолвився, а тепер... та што буду пусто говорити, хіба Ти сам не знаєш?... Знаєш, 'Сусуку, добре знаєш, бо Тобі із високого неба все видко, та все чути...

– Гляньте, куме, як він коней любить! Якої хочете масті, і випечені як линки! – оцінив Андрій.

– Я оце недавно в газеті читав, що в наших предків від аріїв і трипільців, від скіфів і руських дружинників кінь – то все. І нібито той державу з цих ... реформ витягне, хто поверне коня на його законне місце! – підніс вказівного пальця до неба кум Павло.

– А тут, бачите, як на скаку осадив вороного, а буланого арканом прихопив?

– Да-а-а, парнішка не слабак.

– А ось по глибокому снігу везе дітям ок Різдув ялинку. Ні. Дві! Нащо йому друга?

– Ви, куме, як маленький. Кумі своїй він везе, от що. Да-а, я за -поважав. Справжній мужик. Наш! Тільки на відміну від декого закурити завжди має, пачка почата скрізь намальована.

– О, як смачно він кохве п'є! Ви ж знаєте, що моя душа крім пива на похмілля нічого не приймає, а як подивлюся на нього, то й я б того кохве хильнув.

– Але чого ніде ні рядочка з передвиборчої програми? Щоб там нам пообіцяв борги по зарплаті погасить, чи дітям шоколадку від «Світоча», чи кожній вдові по справжньому чоловіку? – дивувався Андрій.

– Це нові піарівські штучки, зметикував Павло. – Так воно, бачте, довірливіше, дохідливіше.

Доки куми дійшли до останнього щита в кінці вулиці, забронзовілий ковбой у шкіряних штанях з білозубою пошмішкою видавався їм ніби рідний.

– Подивіться, куме, він і загін уміє городить, а ви батькові на селі п'ятий рік паркан поставити тільки обіцяєте, – кивнув Андрій.

– Все! Тут він мене остаточно дістав! – рубонув повітря долонею кум Павло. – Голосуватиму за Мальбора!

Літо бабине, бабине літо...
Серце чує осінні путі...
Хтось заплутав зажурені віти
в павутиння нитки золоті.

Листя слухає вітру зітхання
і згортає свої прапори.
На покірну красу умирання
сонце дивиться сумно згори...

В'януть, в'януть вуста пурпурові...
Але радість і в осені є!
В золоте павутиння любові
ти заплутала серце моє.

Володимир СОСЮРА

